

* קצורי * באורי * לקוטי * האלשיך הק' ראש השנה

הוספות בסוגריים ובאותיות שונות הם מן המלקט ומבאר

קריאת יום ב' דר"ה

(בראשית פכ"ב (יב-יג) ויאמר אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה כי עתה ידעתי כי ירא א-לחים אתה ולא חשבת את בנה את יחידך ממני: וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל, אחר נאחו בסכך בקרניו וילך אברהם ויקח את האיל ויעלהו לעלה תחת בנו:

(א) אל תשלח ידך כו' ואל תעש כו' כי הנה מלת הנער ומלת לו מיותר!

(ב) ראוי לשום לב מה ראה אברהם לדעת שחפץ ה' היה להמיר את יצחק באיל, שנשא עיניו ויראהו ויקחהו לעולה תחת בנו?

(ג) וגם מה ענין אומרו אחר? והראוי יאמר והנה איל נאחו וכו'?

(ד) ועוד מה יתן ומה יוסיף כי נדע אם היה נאחו בסכך?

(ה) וגם שהיה בקרניו?

(ו) ועוד למה עשה ה' ככה להביא תמורה תחת יצחק מה צורך אל תמורתו?

(ז) ועוד למה בראו בין השמשות של ערב שבת של בריאה ולא בראו שנה או שנתים קודם לעקידה?

והנה לבא אל הענין נזכירה מאמרם ז"ל, והוא:

אותו איל שנברא בין השמשות לא היה בו דבר לבטלה,

גידיו הן עשר מיתרי נבלו של דוד.

עורו עור אזור במתניו של אליהו.

קרניו: של שמאל, במתן תורה,

של ימין, והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול, ע"כ.

(ח) והלא יראו דברים תמוהים: מי נתן לדוד, גידי אילו של יצחק? (היינו מה הקשר ביניהם)

(ט) והעור לאליהו?

(י) ולמה שם אותו במתניו?

(יא) ולמה אזר עצמו בו הוא יותר מזולתו?

(יב) וגם דוד, למה נתייחדו לו גידיו מזולתו?

(יג) וכן שתי קרניו, היתכן כי קרן מתן תורה ושופר גדול יהיו של איל? והלא אמרו רבותינו ז"ל ויהי קול השופר הולך וחזק קולו של הקב"ה אינו כקולו של בשר ודם שהולך ונחלש, כי-אם הולך וחזק: הנה כי קול שופר מתן תורה הוא קולו של הקב"ה, ואיך יעלה על לב יותן קולו יתברך תוך שופר של איל?

(יד) ועוד כי אחר שמימינו אש דת למו, גם השופר יהיה קרן של ימין לא של שמאל?

(טו) וגם נדקדק בלשונו שלא אמר אילו של יצחק לא היה בו דבר לבטלה, אלא איל שנברא בין השמשות!

(טז) הנה הקריב את האיל תחת מה שנצטוו להקריב את בנו, אבל מה שאמר לעולה תחת בנו משמע אשר האיל מבהמת שדה יש לו שווי בצד מה ליצחק אבינו ע"ה והוא פלאי!

אמנם כל כוונת רבותינו ז"ל הוא להשיב על מה שהקשינו:

(ז) למה בראו יתברך בין השמשות?

* ולא שנה או שנים קודם לעקידה!

* או, יצוה על אברהם יקח שם מהעדר שלו!

* או יקנה ממקום קרוב מזולתו, ולא שיקריב מן הבא לידו בלא כסף ובלא מחיר!

על כן היחל ואמר איל שנברא בין השמשות, תדע מה יתרון היה לו - מה שאין כן אם היה נברא ממקום אחר בזמן אחר - הלא הוא כי לא היה בו דבר

לבטלה, כי בהבראו בזמן ההוא היה לו איכות אל כל הכבוד ההוא.

והוא כי למה שעל ידי קלקול אדם ואשתו מצא מקום היצר הרע לשלוט בעולם בכח אמיץ והנה על כן בכל העשרים דור שמאדם ועד אברהם היו כל הדורות מכעיסין ובאין, כי על כן לא יצא זרע ישראל כי-אם מאז והלאה. ועדיין כל זה איננו שוה נגד היצר הרע שלא תשש כחו מאז ועודנו מחזיק בטומאתו דור דור.

והנה תקון קלקול אדם איננו עד לעתיד לבא, ואיך יבא התקון לידי גמר אם עד עבור הזמן הרב שמאדם ועד ימות משיחנו ירבו לפשוע, וכאדם יעברו ברית, וישוב הרע אל קלקולו הראשון ואיך יתקן:

על כן הוצרך יעקוד אברהם את יצחק למען תהיה עקידתו זכרון לבני ישראל ביום סליחה, כי אז היתה עקידתו, כמו שאמרו ז"ל. ועל ידי כן ימשך שהעולם יהיה הולך ונתקן עד הסוף.

והוא מאמרם ז"ל שאמר אברהם יהי רצון שכל מה שמשתבכים ישראל בעבירות כל השנה תזכור להם עקידת יצחק וכו'.

והנה אם היתה עקידתו יוצאה אל הפועל - היו נתקנים על ידה כל יתר הדברים המסתעפים מחטאו.

אך כאשר עלה במחשבה להשאירו לאביו, הוצרך להשאיר תמורתו איל לעולה, למען ישאר דבר מסויים להיות תמיד נגד המנגדים על ישראל, כאילו רואים אפרו של יצחק: (ובזה נתיישב קושיא ו: למה עשה ה' ככה להביא תמורה תחת יצחק? מה צורך אל תמורתו?)

והנה עדיין אפשר לומר יהי נא איל אחר נולד סמוך לעקידה. על כן אמר שהיה בין השמשות למען יוכן לתקן על ידו שלשה דברים.

אחד בגידיו

ואחד בעורו

ואחד בשני קרניו כל אחד בזמן המיוחד לו:

והנה לבא אל הביאור נקדים שלש הקדמות: ראשונה, כי הנה פגימות אשר נפגם העולם ויכללו בשלשה תחת שלשת גופי עבירות,

אחד כי מלבד המות נתקללו אדם ואשתו עשרה קללות, כמו שאמרו בספר הזהר שעל כן לעומתן נתברך יעקב עשרה ברכות. והוא כי מין היה או למאן דאמר כופר בעיקר היה, ובחינותיו יתברך הם עשרה כנודע ליודעי חן.

שנית להיותו משוך בערלתו, כי מזה נמשך שטוף זמה ליוצאי ירכו, ומזה יצאו קלקולי המשפחות עד יבא מלאך הברית הוא אליהו להשיב לב אבות על בנים וכו' ולטהר אותם כצרוף את הכסף.

שלישית המות הזה לו ולזרעו לדורותם שהיה זה על שאכל מן העץ ההוא. כי גם לכל הסברות לא יבצר שהיתה גם אכילה ממש. כמו שאמרו ז"ל כי כל הבעלי חיים אכלו ומתים זולת החול (שם עוף) וחי לעולם שנאמר וכחול ארבה ימים:

ועל כן יתכן שעל הראשונה ניטל זיוו הוא זיו השכינה שכפר בה. כמאמר ז"ל כי בעצמו לקה בשלשה דברים שניטלו ממנו זיוו קומתו חייו.

ועל השנית ניטלה קומתו שהיה מגיע השמימה, כי השומר בריתו תוארו צדיק כדעת חכמי האמת והוא יסוד עולם. כך היה יסודו מגיע השמימה מקיים ומחבר השני עולמות, ובמשך ערלתו נגדעה קומתו מהגיע איכותה השמימה.

ועל השלישי נעכר חומרו וניטלו חייו, כי בטלה תקנת השראת שכינה על האדם עד ימות - מפאת זוהמת הנחש - וישוב בתחיה נד, על ידי טל אורות, וחי לעולם:

עוד הקדמה שנית והיא מה שאמרו רבותינו ז"ל כי לולי בא שבת סמוך לחטאו של אדם היה מת ביומו אלא ששבת הגין עליו. ועמד וזימר מזמור שיר ליום השבת:

עוד הקדמה שלישית והיא כל מה שנברא בין השמשות איכותו רם ונשא מכל יצורי עולם,

והוא מה שכתבנו למעלה בפסוק ויכלו השמים וכו', כי עד בא שבת היה כל העולם - שמים וארץ וכל צבאם - כגוף בלי נשמה. וכבא השבת באה רוח קדושה לעולם והי כנופח בו נשמה. וכמו שכתבנו על פסוק וביום השביעי שבת וינפש, כי ניתן נפש לעולם.

ואם כן איפה אין ספק כי כל מה שנברא בעת ההיא אינו מאיכות כל הנברא בעולם עודנו מתייחס לגוף בלי נשמה, לנברא בעת שפע הנשמה. ועל כן כל העשרה דברים שנבראו בערב שבת בין השמשות אינן כאיכות הדומים למו מהנברא תחלה: והוא,

פי הארץ אינו כאשר כי יכרה איש בור או כי יפתח איש בור, כי יפול הנופל בתוכה כי יעבור על פיו, אך אם רחוק יהיה מפיו לא ימשיכנו פי הבור עדיו ויבלענו, כי אין בו רוח חיים. אך פי הארץ היה מושכם מרחוק ובולעם כבלע פי איש בכורה בתאנה בראשיתה. ומה גם לרבותינו ז"ל שאמרו שאפילו אם אשת אחד מהם השאילה כברה לאשה שבקצה המחנה היה פי הארץ ממשיכו אליו ובולעו.

וכן פי הבאר היה רוחני הולך עם ישראל בכל מסעיהם וממשיכים ממנו נהרות במשענותם. ושוטח לגוים האמוריים לפני מחנה ישראל איברים איברים.

וכן פי האתון אינו כיתר אתונות, כי-אם בו כח רוחני על הבראה בין השמשות.

וכן השני לוחות שהיו רוחניות באמת וכמו שאמרו חכמינו ז"ל כי במתן תורה היו כל אחד מעשרה הדברות הולך ונחקק על הלוח שנאמר קול ה' הוצב להבות אש, הנה כי קראו אל הלוחות להבות אש. וגם איך היו בידו יתברך בתת אותם ביד משה אם גשם היו. אלא שאחרי כן הלבישם ה' ליתפש בידי בני אדם. וההיקש בכל שאר העשרה דברים

כאשר יתבאר במקומו בס"ד:

והנה על דרך הזה יהיה ענין אילו של יצחק. (ובזה נתיישב קושיא ז': למה בראו בין השמשות של ערב שבת של בריאה ולא בראו שנה או שנתים קודם לעקידה? וקושיא ט"ו: נדקדק בלשונו שלא אמר אילו של יצחק לא היה בו דבר לבטלה, אלא איל שנברא בין השמשות!)

שלא על חנם נחשב אפרו לפניו יתברך כאפרו של יצחק עצמו, והוא (אפרו) קיים עדיין.

ולא על חנם חיה אלפים ומאת שנה מאז עד זמן העקידה,

וגם היה בגן עדן כל אותו הזמן תחת עץ החיים שבתוך הגן כאשר נזכר מאמרם ז"ל בסמוך בס"ד. והנה תחת עץ החיים הוא מקום לנשמות הצדיקים כמאמרם ז"ל:

(י"ז) ואיך שם ירעה איל מבהמות ארץ בגוף ונפש? האם נמצא כזה למין האדם? בלעדי אשר נמנו שנכנסו חיים לגן עדן? ואיך בהמת הבקעה בצלו תחיה?

אך אין ספק כי לא כיתר כל בהמה חיה ועוף אשר על פני כל הארץ היה, אשר הוציאה האדמה ואשר שרצו המים הגשמיים, היה האיל ההוא,

כי-אם גבוה מעל גבוה מאיכותו, ומרוח אשר נשב הוא יתברך על הארץ לתת לעולם חיות וקיום, שהיה מהתפשטות קדושת שבת, היה רוח של האיל אשר לא ככל נפש בהמה וחיה: (ובזה נתיישב קושיא י"ג וי"ז: (י"ג) שתי קרניו, היתכן כי קרן מתן תורה, ושופר גדול יהיו של איל? והלא אמרו רבותינו ז"ל ויהי קול השופר הולך וחזק: קולו של הקב"ה, אינו כקולו של בשר ודם שהולך ונחלש, כי-אם הולך וחזק: הנה כי קול שופר מתן תורה הוא קולו של הקב"ה, ואיך יעלה על לב יותן קולו יתברך תוך שופר של איל? (י"ז) איך שם ירעה איל מבהמות ארץ בגוף ונפש?

האם נמצא כזה למין האדם? בלעדי אשר נמנו שנכנסו חיים לגן עדן? ואיך בהמת הבקעה בצלו תחיה?)

ונבא אל הענין והוא כי זה דרכו יתברך כי בעת בא המכה מאז תצמח ישועת רפואתה (ובזה נתיישב באופן ב' קושיא ז': למה בראו בין השמשות של ערב שבת של בריאה ולא בראו שנה או שנתים קודם לעקידה?).

והענין כי מאז קלקל אדם, הציץ ופרח קדושת שבת לתקן את אשר עותו.

ובמקום עצמו אשר קלקל, שם בגן עדן הצמיח ישועת תרופתו,

כי מאז ברא איל אחד,

ושם מתחת עץ החיים היה רועה,

ומן המים שתחת עץ החיים היה שותה כמאמר ז"ל,

והיה מעין המקום שנברא בו, זך האכילות, למען קדושת שבת אשר נברא בה.

למען זולת גופו אשר יבא תמורת יצחק, גם כל הדברים הנמצאים בו יועילו, שעל ידי הקרבתו יהיה זכות כל דבר מעלה ארוכת כל הדברים אשר נתקללו סמוך לבין השמשות אשר נברא מאז.

והוא, כי לעומת העשר קללות, זכה דוד - שהוא אדם כנודע, לתקן על ידי נבל עשור, (ובזה נתיישב קושיא י"ב: דוד, למה נתייחדו לו גידיו מלולתו?)

כי יהלל ישבח ויברך י-ה (בנגינה אשר ע"י גידי האיל, שהן מיתרי נבלו), לתקן על ידו לעתיד, מה שמין או כופר בה' היה. (ובזה נתיישב קושיא ח: והלא יראו דברים תמוהים: מי נתן לדוד, גידי אילו של יצחק? (היינו מה הקשר ביניהם))

ולבטל העשר קללות שנתקלל אדם. כמפורש אצלנו שאמר אדם טוב להודות כו' עלי עשור וכו', כי יבא תקונו בהודות עלי עשור כו'.

ועל כן היה בשלילת שינה כי לא ישן שיתין נשמי יחד לבל יכנס בכלל מות, וכמאמר ספר הזוהר כי על כן נאמר עליו דוד חי וקים. ויהיה לפי דרכנו להיותו מתקן בעד אשר הביא את המות, למען יועילו הודאותיו לה' לתקן, הוצרך להיות על ידי מי שלא יטעום טעמה. (ובזה נתיישב באופן ב' קושיא י"ב: דוד, למה נתייחדו לו גידיו מלולתו? התשובה היא: כי בזה ששיבח דוד להשי"ת וניגן בתהילותיו להשי"ת עלי עשור גידי האיל, תיקן המינות והכפירה שבא ע"י חטא עץ הדעת, וזכה לזה ע"י ששיבר השינה שהיא המיתה שג"כ בא ע"י חטא עץ הדעת.

ויש להוסיף: שזכה לגידי האיל, שהם מיתרי הנבל, שבקדושתם עוררו אותו מן השינה, כי גם מדתו היה, לשבור את השינה)

ובאיזה זכות זכה להעשות התקון ההוא על ידו (הרי הוא) בזכות גידי האיל שהוקרב תחת יצחק, ועל כן היה רוח צפונית שהוא מבחינת יצחק מנשב במיתרי הנבל לעוררו להלל את ה', כי כל זה על ידי יצחק, כמאמר חכמי האמת האומרים כי עקידת יצחק היתה לכפר בעד אדם, כי גם בו היה צד גלגול אדם,

על כן באילו של יצחק היה תקון לאדם: ובזכות העור מהאיל ההוא שהוקרב גם כנגד עורו - כי גם בו היה איכות כנודע - ניתן כח וזירוז מתנים למלאך הברית הוא אליהו לתקן אשר משכו עור ערלתם בטמאם מילתם, שיהיה לו זכות עור בעד עור, שעל ידו יטהר ויקק כל פיסול הבא מטומאת הברית: (ובזה נתיישב קושיא ט' וי' וי"א: (ט) מי נתן העור, לאליהו? (היינו מה הקשר ביניהם) (י) למה שם אותו במתניו? (י"א) למה אזור עצמו בו הוא יותר מזולתו?)

ועל השלישית הנה נתקן פעם אחת שפסקה זוהמתו. והיה להם חירות ממלאך המות במתן תורה, כי היה השופר להיות חירות ממלאך המות.

ולא הועיל, כי חזרו וקלקלו בעגל כי היה של שמאל. ולא נמשכה תקנתו, עד בא זכות קרן של ימין במהרה בימינו כי אז יבולע המות לנצח.

וענין השמאל והימין הוא כי הנה במדרש חזית אמרו רבותינו ז"ל כי כששמעו ישראל דברותיו יתברך, אמרו למשה אמור לפני הקב"ה ויסיר ממנו יצר הרע, אמר להם אין זה עתה אלא לעתיד לבא. וזה יאמר כי קרן החירות של מתן תורה היה של שמאל כי צד שמאל הוא יצר הרע היה עדיין, ועל כן עשו את העגל וחזר הקלקול למקומו. (ובזה נתיישב קושיא י"ד: אחר שמיינו אש דת למו, גם השופר יהיה קרן של ימין לא של שמאל?)

אך לעתיד יהיה של ימין, משולל סיטרא דשמאלא שיוסר לב האבן, ואז יבולע המות לנצח.

באופן כי בזכות הקרבת אותו איל למה שנברא בין השמשות, הועיל זכות כל פרטיו. אפילו הטפלים לגופו. והוא מצד איכותו והיות רוחו מצד שפע השבת שהגין על אדם כמדובר:

והנה לפי זה יראה כי צורך גדול היה האיל כמדובר. על כן העיר את אברהם ישית לב לבקש את האיל ויקרבנו.

* והוא כי אמר א-להים: (א) אל תשלח ירך כו' ואל תעש כו' כי הנה מלת הנער ומלת לו מיותר!

אך כיוון, אל הנער אל תשלח יד, כי-אם לזולתו. וכן אל תעש לו כו' כלומר לו אל תעש כי-אם לזולתו. (ובזה נתיישב קושיא א' וב: (א) אל תשלח ירך כו' ואל תעש כו' מלת הנער ומלת לו מיותר! (ב) מה ראה אברהם לדעת שחפץ ה' היה להמיר את יצחק באיל, שנשא ענינו ויראהו ויקחהו לעולה תחת בנו?)

אז נתעורר אברהם לבקש מה זה האחר, וישא ענינו לראות וירא והנה איל.

ואחר שראהו בלתי מסובך ראהו מיד נאחו בסבך בקרניו. וזהו אחר שהוא סמוך נאחו ולא מתחלה. (ובזה נתיישב קושיא

ג: מה ענין אומרו אחר: והראוי יאמר והנה איל נאחז וכו'?

אז אמר:

(י"ח) מה זה שנאחז? אם מאתו יתברך הוא זה שאקרבנו איך מתאחז אחר כך?

אך בהסתכלו כי מה שנאחז בסבך היה בקרניו, אז אמר כי אין זה כי-אם שאיל זה יועיל לדברים הנוכחים, שבכללם הקרנות להיות חירות ממלאך המות הוא שטן כנודע, ועל כן השטן מאחז אותו בקרניו, כי על שופר מתן תורה ושלעתיד לבא שיבלע המות לנצח מקפיד ומיצר, על דרך מה שמתערבב בשופר בראש השנה. (ובזה נתיישב קושיא ד' וה' וי"ח: (ד) מה יתן ומה יוסיף כי נדע אם היה נאחז בסבך? (ה) וגם שהיה בקרניו? (י"ח) מה זה שנאחז? אם מאתו יתברך הוא זה שאקרבנו איך מתאחז אחר כך?)

על כן אז נחרץ וילך וכו'

ויהי מאתו יתברך תחת בנו ממש והוא מהטעמים הנאמרים: (ובזה נתיישב קושיא ט"ז: הנה הקריב את האיל תחת מה שנצטוו להקריב את בנו, אבל מה שאמר לעולה תחת בנו משמע אשר האיל מבחמת שדה יש לו שווי בצד מה ליצחק אבינו ע"ה והוא פלאי!)

הפטרת יום ב' דר"ה

(ירמיהו פרק לא א) כה אמר י-הוה מצא חן במדבר עם שרידי חרב הלוח להרגיעו ישראל: בא ית' ויאמר, הנה הן אמת כי מצא חן במדבר בעיני עם שרידי חרב, שהיו ראויים לפול בחרב על העדר כשרונם, ודרך שיורין נשארו, ע"ד מאמרם ז"ל על פסוק אלעזר ואיתמר בניו הנותרים, שארז"ל, מכאן שהיו ראויים למות כאחיהם, אלא שנשארו דרך שיורין, ועל דרך זה הוא אומרו עם שרידי חרב, שהיו ראויים ליפול בחרב, לולא השאירים ה', ועכ"ז, מצא חן במדבר, אל תתמהו על החפץ, כי הלא זכות א' היה להם גדול,

והוא כי הלך להרגיעו את ה' הנוכח, ועל כן בשם ישראל אכנה אותם,

(פירוש הפשוט בפסוק: הלוח להרגיעו ישראל. (רש"י) בהוליקם לנחול ארץ מרגועם: (מלבי"ם) וה' הלוח להרגיעו, ילך אליהם אל המדבר להמציא להם מרגוע, וזה נגד (מדה כנגד מדה) מ"ש לכתך אחרי במדבר, וכן ילך ה' אליהם אל המדבר,

והוא כי בצאתם ממצרים, לא אמרו 'איה מאכלים נאותים, לעוברים ומניקות וגמולי מחלב עתיקי משדים וזקנים וחולים', כי-אם, בבצק על שכמם יצאו כאחד, אחרי ה', והוא מאמרו יתב', זכרתי לך חסד נעורך כו' לכתך אחרי במדבר, וזה יאמר, תדע, למה מצא חן במדבר עם שרידים מחרב, שעל העדר כשרון נותרו דרך שיור, הלא הוא, על כי הלוח להרגיעו את השם הנוכח, ישראל:

(ירמיה לא יט) הבן יקר לי אפרים, אם ילד שעשועים, כי מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד, על כן המו מעי לו, רחם ארחמנו נאם י-הוה:

הבן יקר לי אפרים כו'... משיב הוא ית' ואומר אל הנביא, אל יחוש אפרים, על כי נשא חרפת נעוריו, בחשבו שאזכור את אשר הכעיסני תחלה, כי הנה, השב (בתשובה) הוא כאלו היום ילדתי, ומחבבו אני יותר, מאלו לא חטא, עד גדר, שאני כמתמיה על עצמי, על שהוא לי כבן יקר, תחת אשר היה נמאס לפני, ומוסיף לתמוה בעצמי ואומר, והאם ילד שעשועים הוא, כי הנה, מדי דברי בו, אין צ"ל, שאינו נמאס לפני על הקודם, כי-אם, אדרבא, כל כך הוא חביב ונחמד לפני, שאיני שבע מלהזכירו, כי הנה, זכור אזכרנו עוד, ועל מה שיסרתיו והכיתיו ולא השיבותיו בלי ייסורין, אל יחוש, כי על כן המו מעי לו, ואם נתייסר כפלים, גם רחם ארחמנו כפלים, וזהו רחם ארחמנו נאם ה':

ענין י"ג מדות מופ' שלח

ועתה יגדל נא כח א-לני כאשר דברת לאמר: י-הוה ארך אפים ורב חסד נשא עון ופשע ונקמה לא ינקח פקד עון אבות על בנים על שלשים ועל רבעים: סלח נא לעון העם הזה כגדל חסדך וכאשר נשאתה לעם הזה ממצרים ועד הנה: ויאמר י-הוה סלחתי כדברך:

א. הנה ראוי לשים לב אל אומרו לאמר, כי אינו לאמר לזולת!

והנה אמרו רבותינו ז"ל סנהדרין כי כשעלה משה למרום, מצאו להקב"ה שהיה אומר ארך אפים כו'. אמר משה ארך אפים לצדיקים. אמר לו הקדוש ברוך הוא אף לרשעים. אמר לו רשעים יאבדו. אמר לו הקדוש ברוך הוא חייך שיבא זמן שתצטרך לזה, הנה"ד ועתה יגדל נא כו'.

ובזה יאמר יגדל נא כו', כאשר דברת לי שאצטרך לזה, ושאיני עתיד לאמר ה' ארך אפים כו' גם לרשעים. (ובזה נתיישב קושיא א. לאמר, כי אינו לאמר לזולת!)

או מעין זה כאשר דברת לי, שראוי לאמר שהוא אף לרשעים: (ובזה נתיישב באופן ב' קושיא א. לאמר, כי אינו לאמר לזולת!)

או יאמר, כי הנה הוא יתברך, על שאלת משה הודיעני נא את דרכיך במה תתפייס, נתעטף כביכול כשליח צבור ואמר השלש עשרה מדות ויעבר וכו'. אמר ועתה יגדל נא כח ה', כאשר דברת לי לאמר ה' וכו' שהם מדותיך, כדי שתתפייס: (ובזה נתיישב באופן ג' קושיא א. לאמר, כי אינו לאמר לזולת!)

ב. או יאמר, בשום לב אל מה שהשמיט אחד מהשתי שמות!

ג. וגם (השמיט) מדת אל וחנון ורחום,

ד. ו... (השמיט) נוצר חסד לאלפים!

ה. וכן (השמיט) מלת וחמאה!

אך לבא אל הענין נזכיר מאמרם ז"ל, ה' ה' קודם שיחטא ה' אחר התשובה.

ובזה נבא אל שיעור סדרן, ה' קודם החטא. ה' אחרי התשובה.

ובכן שיעור המדות הוא, ה' אחר תשובה, הוא יתברך פוקדו במדת אל רחום וחנן. וזהו שמדות אלו סמוכות אל התשובה. ואם אין שבים אין מרפא אותם. כי מדת אל שהוא חסד פשוט, מספיק לשבים.

אך לבלתי שבים צריך רב חסד. ועל כן בזה השמיט משה השם השני שהוא על השבים, מה שאין כן אלו. (ובזה נתיישב קושיא ב. מה שהשמיט אחד מהשתי שמות!)

וגם על זה לא הזכיר אל ורחום וחנן (ובזה נתיישב קושיא ג. (השמיט) מדת אל וחנן ורחום)

והזכיר אך אפים ורב חסד, שיאריך להם ושיטה כלפי חסד.

ולא הזכיר ואמת, כי משם תתעורר דין עליהם, כי הוציאו דבה ודברו שקר ולא האמינו בו יתברך.

וכן נוצר חסד לאלפים לא הזכיר, כי המדה ההיא היא לאוהביו יתברך, כד"א 'ועושה חסד לאלפים לאוהביו'. (ובזה נתיישב קושיא ד. (השמיט) מדת נוצר חסד לאלפים!)

וכן וחטאה לא הזכיר, כי פה מזידין היו. (ובזה נתיישב קושיא ה. (השמיט) מדת וחטאה!)

ו. ועם שנקה לא ינקה, שהוא מנקה לשבים, לא ינקה לשאינם שבים!

(מיישב ו. זהו לנקות לגמרי:

ז. (ולמה הזכיר מדת הדין: פוקד כו'?)

(מיישב ז. אך לאלה שלא שבו אינו שואל רק שלא תפקוד כעת, כי-אם לדורות הבאים.

ח. (מלת נא מיותר!)

(מיישב ח.) אך 'סלח נא' (עתה). כלומר באשר הוא שם.

וגם זה כגודל חסדך ובאשר נשאת וכו', שהוא לכלכל מחלת חטאם מעט מעט, כענין וביים פקדי וכו'.

ונבא אל הענין אמר ועתה יגדל נא וכו', לומר: הנה למדתני, שבעת רוגזי אזכיר לפניך שלש עשרה מדות ותרחם. ולא עוד, כי-אם השכינה שהוא שם אדנות - שעל יד העון אנו כביכול מתישין כחו כד"א, צור ילדך תשי כי לא יקבל שפע מלמעלה - אך על יד השלש עשרה מדות, מתרבה ומגדיל כחו. כי על כן אחר אומרו יתברך למושה השלש עשרה מדות מיד אמר משה, ילך נא א-דני בקרבנו וכו'. כלומר עתה לא יותש כח שם זה בלכתו עמנו, ועל כן ילך נא וכו'.

והנה כל זה הוא על ידי השלש עשרה מדות, וגם שהוא לשבים. אך באלו,

(א) שלא שבו,

(ב) ואני צריך להשמיט קצת המדות ולא השלש עשרה, (הדאגה היא אשר) לא יהיה כן (שיתרבה ויתגדל כח השם)

על כן זאת שאלתי כי ועתה יגדל נא כח א-דני הוא שם האדנות כאשר דברתי. כי גם שאין (הבטחת) הגדלת כח כי-אם בשלש עשרה מדות, זה חסדך עתה שיגדל נא בשביל תשע מהם בלבד.

וזהו לאמר, כלומר בשביל אמור ה' אך אפים וכו' עם שאין השלש עשרה שלמים: (ובזה נתיישב באופן ד' קושיא א. לאמר, כי אינו לאמר לזולת!)

(ט. מלת כדברך מיותר)

(מיישב ט.) ועל זה השיב לו הוא יתברך 'סלחתי כדברך', שאמרת שאסלח בקצת השלש עשרה מדות. ולא כאשר דברתי אני, שאסלח על ידי כל השלש עשרה:

(ובאופן ב' מיישב ט: ועוד, 'סלחתי

כדברך', שאמרת שאסלח גם לאשר לא

שבו. ולא כאשר דברתי אני, שאסלח לאשר שבו)

או יאמר ועתה וכו', בהזכיר מאמרם ז"ל שנתעטף הקדוש ברוך הוא כשליח ציבור ואמר עשו לפני כסדר הזה, וברית כרותה היא שאינם חוזרות ריקם. ושמעתי בשם ספר לבנת הספיר, שדקדק באומרו עשו לפני ולא אמר אומרו לפני,

כי בזה (הדיוק, יש יישוב ו) תשובה אל קצת (המקשים למה) בלתי נענים על יד הסדר הזה?

שהוא, כי מה שנדר הוא יתברך שאינם חוזרות ריקם, הוא בעשותנו אנחנו המדות ההם. מה הוא אל - עושה חסד ורחום וחנן, כן אנחנו (עושים), וכן על דרך זה בשאר. אך, באמירה ובלי מעשה לא יהיה כן.

ובזה נבא אל הענין. כי אמר משה, הנה לא הבטחת רק בהיות לנו מעשה השלש עשרה מדות ולא דבור לבד.

אך, ועתה יגדל נא כח ה', (כי אע"פ) כאשר דברתי, (עשו לפני) היה בהיות לנו מעשה, אעפ"כ, יגדל נא כח רחמיו ה', ותקבל אמירתו) עם שיהיה לאמר שהוא בשביל אמירה והזכרה, ולא מעשה. כי המעשה כעת אין להם כדלעיל: (ובזה נתיישב באופן ה' קושיא א. לאמר, כי אינו לאמר לזולת!)

או יאמר, כמו שאמרו ז"ל על פסוק ודבר ה' אל משה פנים אל פנים. וכי אני בכעס ואתה בכעס, כשאני מראה כעס יש לך להפשיר.

כן יאמר יגדל כו' כאשר דברתי, שהוא דבור לשון קושי. כדי לאמר שאומר אני אמירה שהיא חיבה ופיוס: (ובזה נתיישב באופן ו' קושיא א. לאמר, כי אינו לאמר לזולת!)

או מעין זה, למה אמרת לי עד אנה וכו' אכנו וכו' ולא עשית מעצמך?

אך (כאשר ביארו חז"ל על אמירתו ית' בעגל 'הניחה לי', כך עתה), דברת לי (אכנו...), כדי לאמר אני דברי חבה ופיוס אחר דבורך בקושי: (ובזה נתיישב באופן ז' קושיא א. לאמר, כי אינו לאמר לזולת!)

י. והנה מה שלא הזכיר זכות אבות כאשר בעגל?

(מיישב י. יהיה על דבר כי מאסו בריתם (דאבות) שהוא לתת להם את הארץ.

ואפשר להמשיך בזה ענין פסוק ועתה יגדל וכו'. והוא כי הנה שלשה דברים הודיע הקדוש ברוך הוא למשה שייטיב בם את ישראל.

אחד, השלש עשרה מדות. שני ושלישי, ברית אבות וזכות הארץ. כאומרו בסוף המוסר, וזכרתי את בריתי יעקב וכו' והארץ אזכור.

אמר משה, ועתה בנדון זה מה שייגדל נא כח ה' על ידי סליחה, לא יהיה רק על-יד מה שדברת (ל), לאמר (אני) לפניך ה' וכו'. ואף כל אלה לא כל השלש עשרה רק קצתם.

אך (ב)מה שלא (היה ענין 'דברת לאמר', כי לא דברת ולא) אמרת (בברית אבות ובהבטחת הארץ, הוראה ועצה נוסח תפלה, שמוטל עלינו) לאמר. רק (אמרת: וזכרתי... אזכור), לזכור אתה מעצמך, (על כן ע"י זכירתך ברית וארץ) אין להם מקום (ודרך לפעול), כי מאסו בברית אבות ובארץ: (ובזה נתיישב באופן ח' קושיא א. לאמר, כי אינו לאמר לזולת!)

ובאופן ב' קושיא י. מה שלא הזכיר זכות אבות כאשר בעגל?

מיישב (שלא רק שמאסו אלא) שעל ברית וארץ לא נתן השי"ת עצה נוסח לאמר להמתיק, כאשר נתן בעגל)

ענין לוחות שניות, וסליחת חטא העגל, מפ' כי תשא

ויאמר יקוק אל משה פסל לך שני לוחות אבנים פראשנים וכתבתי על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשנים אשר שברתי: והיה נכון לבקור ועלית בבקר אל הר סיני ונצבת לי שם על ראש ההר: ואיש לא יעלה עמך וגם איש אל ירא בכל ההר גם הצאן והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא:

א. בשום לב אל מלת לך!

ב. האם קצרה ידו יתברך חלילה אשר ברא והמציא אבני ספרינון ההם לבוראם חלקים וזכים נאותים לכתוב בהם מבלי יצטרך משה לפסול אותם? שואם הוא להעשיר את משה כמו שאמרו ז"ל פסל לך הפסולת שלך, זה אינו שוה! כי המבלי אין דרכים אחרים להעשירו זולת זה?

אמרו רבותינו ז"ל משל לפדגוג-הכלה שקרע שטר כתובתה אמר לו המלך על כן בכתובה השנית אתה תתן הנייר משלך, כך אמר לו הקב"ה למשה פסל לך כו', תחת אשר שברת לוחות ראשונות תן אתה הלוחות.

ג. והלא יקשה כי משה לא נתן משלו דבר אלא שפסל אותן?

ד. היפלא לה' מלעשות לוחות מעשה א-להים לכתוב עליהן מכתב א-להים כבראשונה? ולא להמציא אבנים בארץ ושיפסול אותן משה ויעלם למעלה!

ה. היפלא מה', אשר ברא באהלו של משה אבני ספרינון אלו אשר עדן לא היו, לרפא לשבורי הלוחות אשר שבר משה? ולא יצטרכו זולתם מחדש!

ו. אומרו וכתבתי על הלוחות, כי בלוחות מבעי ליה!

ז. וכן מלת את מיותרת באומרו את הדברים!

ח. וכן אומרו אשר שברת!

ענין לוחות שניות

ט. אומרו והיה נכון לבקור ועלית בבקר. כי אומרו פעם שנית בבקר הוא מיותר!

י. אומרו ונצבת לי, כי מלת לי מיותרת!

י"א. כי בכלל אומרו איש אל ירא בכל ההר הוא שאיש לא יעלה עמו! ולמה נאמר?

י"ב. אומרו גם הצאן והבקר אל ירעו. הראוי יאמר את הצאן והבקר אל תרעו, שהוא ציווי אל בעליהם!

והנה לבא אל הביאור נעיר עוד קושיא אחרת.

י"ג. והיא, איך יתכן יהיה מבא אל א-להים חיים לכתוב מכתב א-להים על אבן גשמי, גם כי ספרינון יהיה?

(כל רוחני מלמעלה מתלבש בגשמי ביורדו לעוה"ז)

אמנם לבא אל הענין נקדים תחלה הקדמה אחת. והיא, כי אין דבר רוחני מברואיו יתברך נמצא בעולם השפל הלז אם לא יתלבש בהגיעו אל אויר העולם הלזה התלבשות מה. כי על כן יראו פה מלאכי א-להים בדמות אנשים. אך הוא מלבוש דק וזך בלתי מפלש אל תוכיותו רק חוצה לו, יען כי אין העולם משועבד אליו שלא יתפעל בו לפי איכותו.

(עוה"ז אינו מלביש ומסתיר את כבודו ית' וע"כ הצריך משה להגנה מרוב בהירות בגלוי י"ג מדות)

כי זה אחשוב כיוונו רבותינו ז"ל באחת מכוונתם באומרם הנה מקום אתי שהוא המקום אתי ואין אני במקום. כלומר בעבור כבודי, על הצור איני כמלאך אשר בראתי שאין העולם משועבד אליו שעל כן מתלבש מאיכותו בצד מה. אך אני ה' המקום אתי משועבד אלי. ועל כן אני ה' לא שנית, והיה בעבור כבודי אצטרך

לשומך בנקרת הצור ולשכך בכפי עליך
עד עברי.

מה שאין כן מלאך כמדובר. וההיקש
בזה בכל דבר רוחני אשר ימצא פה, לא
יבצר ממנו התלבשות מה:

(וי דברים שנבראו בע"ש ביהש"מ בין
חול לשב"ק, הם אמצעיים בין רוחני
וגשמי)

הקדמה שנית, והיא כתובה אצלנו
בקצת מקומות. והיא, כי העשרה
דברים שנבראו בין השמשות אין
דברים גשמיים ממש, ולא רוחניים
לגמרי, רק בינוניים, קרובים יותר אל
הרוחניות בפנימיותן, עם שיש בהם
התלבשות גשמי להיותן בעולם השפל.
וכמאמרנו על דבר קרח כי פי הארץ לא
בקוע גשמי בארץ היה, שאם כן איך
היה לו כח להתפשט בכל מחנה ישראל
ולבלוע כל כלי אשר להם מושאל ביד
כל איש ואיש מכל אישי ישראל אשר
במחנה ולהבחין בין כליהם לשל
זולתם. וגם לא נאמר רק לשון בליעה,
כי לא היה שנבקעה הארץ ונפלו בבקוע,
רק שכטבע פי האדם השואב ובוֹלַע כן
פי הארץ היה שואב ובוֹלַע אותם כפי
בעל חי ממש. ואין זה כי-אם כח חיוני,
כי על בראו יתברך ערב שבת בין
השמשות זמן שהתחיל רוחניות השבת
להופיע בעולם אשר לא כזמן שאר
ששת ימי בראשית שהנברא בהם
גשמו עצם ואיכות. וכן פי האתון
שנברא גם הוא אז, לולא היה בו כח
חיונית רוחני למעלה מכל פי בהמה
וחיה לא היתה אתון בלעם מוכיחתו,
עד אומרם ז"ל שבתוכחת אתונו לא
יכול לעמוד. וההיקש בזה בכל שאר
עשרת הדברים שנבראו בין השמשות.

(לוחות שניות נבראו בע"ש ביהש"מ,
שהן בין רוחני לגשמי, אבל ראשונות
רוחניים לגמרי)

וידוע כי מכללם הלוחות, אשר אין
ספק אצלי כי לא על לוחות ראשונות
ידבר כי אותם מעשה א-להים היו

רוחניים בתכלית שלא נתגשמו עד
רדתם אל הר סיני.

וכמו שאמרו ז"ל שהדברות שדבר ה'
בסיני היו הולכים ונחקקים למעלה
בלוחות, שנאמר קול ה' הוצב להבות
אש, הרי שקראו את הלוחות להבות
אש יורה שרוחניות בתכלית היו. ומה
גם לספר הזוהר שהפליגו במעלת
רוחניות העליון, ואין כדברים
שנבראו בין השמשות.

לכן ודאי אין אומרם ז"ל שהלוחות
נבראו בין השמשות אלא בלוחות
שניות שהיו בעלי רוחניות משובשים
גשמות מעין העולם השפל כמדובר:
(ובזה נתיישב קושיא י"ג. איך יתכן
יהיה מבא אל א-להים חיים לכתוב
מכתב א-להים על אבן גשמי, גם כי
סנפרינון יהיה?)

(ע"י חטא העגל והזוהמה לא היינו
ראויים לעוה"ב, וע"כ שבירת
הלוחות היה טובה, בגרמו מיתה
ועונשים, שיזכנו לעוה"ב)

הקדמה שלישיית, והיא נזכרת אצלנו
גם היא בזולת מקום זה (גם בפי עקב).
כי שיבור לוחות היה טוב לישראל,
שעל ידי כן חזרו למקומם שעבוד
מלכיות ומות מה שאין כן בראשונות.
וגם נמצא ברבותינו ז"ל שאמרו שאילו
זכו ישראל ללוחות ראשונות לא היה
להם לא שעבוד ולא מות. על כן כל
הטוב המעוֹד לאחר התחיה בגוף
ונפש מעין אשר היה באדם לא היה בא
אל הפועל, כי עכירות החומר לא היה
חוזר לזיכו כאשר על ידי מות במירוק
הארץ. כי על כן בתורתו של רבי מאיר
מצאו כתוב והנה טוב מאד והנה טוב
מות. וגם הנפש לא תמלא אם לא על
ידי שעבוד במקום גיהנם, על כן
בהשתברם נתקן, שקלקלת השעבוד
ומות היא תקנתנו כמדובר. ועל כן
החזיק הוא יתברך טובה למשה
שייברם.

(לוחות ראשונות דומים לבניי לפני
החטא, בהפסקת זוהמתם. ושניות
כבניי אחר החטא, שהצרכו תיקון)

ובזה נחה שקטה הקושיא הרביעית
שהקשינו. (היפלא לה' מלעשות לוחות
מעשה א-להים? ולא להמציא אבנים
בארץ!) כי הנה בראשונה שפסקה
זוהמתן שעל כן היו זוכים לבלתי היות
עוד מות ושיעבוד, על כן ברא א-להים
לוחות רוחניות מעולם עליון נורא
הראויים לזכים משוללי עכירות.

אך כאשר חטאו והחזירו הזוהמה
למקומה, לא היה להם תקנה להיות
בלוחות ההם מהטעם האמור.

על כן א-להים חיים היודע כל אשר
יהיה בארץ, אשר יעשו את העגל ואין
לוחות ראשונות טובות למו ואדרבה
העדרם ושיבורם יפה להם, על כן גם כי
ידיעתו לא תכריח, מאז ברא ערב שבת
בין השמשות למטה בארץ לוחות
אבנים יאותו למו זכי האיכות אשר גם
שלהיותם בעולם הזה יש בהם
התלבשות גשם.

עם כל זה למה שנבראו בעת ההיא
ואיכותם מעין רוחניות, יש כח בהם לקבל
זכות ובהירות על ידי הכנות שנכתוב
בס"ד להיותם ראויים לבא בהם מכתב א-
להים:

(ובזה נתיישב קושיא ה. היפלא
מה, אשר ברא באהלו של משה אבני
סנפרינון אלו אשר עדן לא היו, לרפא
לשבורי הלוחות אשר שבר משה? ולא
יצטרכו זולתם מחדש?)

ונבא אל הענין. והוא, כי אמר א-להים
אל משה פסל לך כו', לומר הנה כאשר
פסקה זוהמת ישראל עשיתי להם
מעשה ידי להתפאר לוחות רוחניות
מעולם העליון להשלים ספירות
איכות קדושתם להיות להם בהם
חירות ממלאך המות ומשעבוד
מלכיות, שהוא ענין חרות על הלוחות,
כמו שאמרו רבותינו ז"ל. אך עתה צריך
לפי איכותם לוחות אחרות שלא יהיו
מלמעלה ושיתלבשו בדתם כאשר

(הכתב על הלוחות, היו יותר רוחניים
(מהן)

ולא שכל ההכנות יספיקו שתהיה
הכתיבה דוגמת הלוחות. כי מה
שאכתוב הוא למעלה מאיכותם שהוא
רוחניות עצום מאד. וזהו אומרו על
הלוחות ולא אמר בלוחות: (ובזה
נתיישב קושיא ו. וכתבתי על הלוחות,
כי בלוחות מבעי ליה!)

(האותיות הנחקקים לא פרחו בשבירתן.
רק אותיות הרוחניים פרחו)

והנה עדיין אין הכנתך זו לבדה
מספקת לכל הרוחניות אשר אני חפץ
להשפיע רוחניות בכתיבה זו, כי הלא
כל הרוחניות אשר היה בלוחות
הראשונים אשים באלו.

שהוא מה שאמרו ז"ל שראה משה
אותיות פורחות באויר אז השליכן.
והלא האותיות במקומם נשארו?

אך הוא כי כנשמה שבאדם כך היה
רוח קדוש עליון נורא מאד בקרב כל
אות ואות, ואורות נשמת רוח חיים
שבכל אות ואות הם אשר פרחו
למקורן. ואת כל זה הרבה פה באומרו
את הדברים וכו', (ובזה נתיישב קושיא
ז. את מיותרת באומרו את הדברים!)

ולא מה שאחר השיבור רק אשר היו
תחלה. וזהו אשר היו על הלוחות
הראשונים אשר שברת, שהוא כי אמרו
רבותינו ז"ל שאחר שפרחו האותיות
שברם, ואשר פרחו הוא רוחניות של
מעלה מאיכותן. וזה יאמר איני אומר
שאכתוב מה שהיה בלוחות אשר
שברת שהוא האותיות הנותרות
במקומם שהוא מעין הלוחות, כי-אם
אכתוב מה שהיה על הלוחות שהוא מה
שהיה למעלה מהם שהוא איכות
הנפשי הרוחני שפרח. וזהו אשר היו על
הלוחות, שהוא מה שעליהם ולא מה
שבהם שהוא למעלה מאשר שברת
שהוא גם הרוחנית שפרח. (ובזה
נתיישב עוד קושיא ו. וכתבתי על
הלוחות, כי בלוחות מבעי ליה!
וקושיא ח. אשר שברת (מיותרת!))

אחד, במה שתפסול אותם שתקלף
כל התלבשות החיצון הגשמי אשר הוא
קשה מעין איכות גשם אבן ספרינו.
ותשאיר האיכות הוך מעין רוחניות,
למען בזה תהיה התחלת הכנה לקבל
כתיבתו יתברך בהם.

וזהו פסל לך שתשאיר הפסולת לך.
ומה מתקן דברי רבותינו ז"ל באומרים
הפסולת יהיה שלך ולא אמרו
הפיסולין, לרמוז לנו כי לפי האמת הוא
פסולת שהוא עכירות הגשמות שעם
היותו ספרינו, בערך הנשאר הוא
פסולת והוא גשמיות. (ובזה נתיישב
קושיא ב. האם קצרה ידו יתברך
חלילה אשר ברא והמציא אבני
ספרינו ההם לבוראם חלקים וזכים
נאותים לכתוב בהם מבלי יצטרך
משה לפסול אותם?)

ויומתק בזה אומרו לך. ויצדק בזה גם
כן אומרים ז"ל שאמר לו הקב"ה אתה
שברת הראשונת עליך לתת
האחרונות, כמשל נייר הכתובה. שהוא,
כי אמר אליו אתה הטיבות להם
ששברת הראשונות כענין הקדמה
השלישית, עתה תזכה שיהיה הנייר
משלך, שהוא אם היה נשאר המסך
גשמי העליון (החיצון) לא היה לו
להקב"ה נייר לכתוב בו כי לא יפעל א-
ל בגשם.

נמצא כי מי נתן הנייר שקלף המסך
העליון להיות נייר מוכן לכתוב י-ה א-
להים אם לא זה משה שפסל הלוחות:
(ובזה נתיישב קושיא א. בשום לב אל
מלת (פסל) לך! ומיישב, אשר גרם
משה ע"י אשר הוא קדוש וזך, שיש
'נייר' מוכן לכתוב י-ה א-להים כי הרי
לא יפעל א-ל בגשם. וקושיא ג. תן
אתה הלוחות: והלא יקשה כי משה
לא נתן משלו דבר אלא שפסל אותן?)

ואמר על ידי מה שתפסול אותם
תעשה שיהיו כראשונים בעלי רוחניות
ויוכנו בזה לשוכתבתי על הלוחות וכו',
שיוסר גשמיותם.

כתבנו על בהר סיני לוחות אבן שנעשו
בהר סיני לוחות אבן להתפש ביד משה
האיש. אך עתה נהפוך הוא שצריך יהיו
אבן מלמטה ושיוכנו לעלות אל הא-
להים ושם יקבלו רוחניות ראוי לכתוב
עליהם יד א-להים מטעם האמור
בהקדמה שלישית.

(טובת שבירת הלוחות הוא, שיקבלו
שניות מלמטה, וע"י יזכו להזדכך)

כי שיבור לוחות אשר היו מלמעלה
היה טוב להם כל ישוב יתברך לתת
להם שניות מלמעלה כי-אם מלמטה.
ושיהיה בדרך שנכתוב שהמה יעלו
במעלות:

(השני"ת רצא להשלים אותנו ע"י
הלוחות! וקשה האם לוחות מעוה"ז
ג"כ מזככנו כראשונות שמלמעלה?)

והענין, פן יאמר נא ישראל:

מה יושיענו לוחות אבנים מעולם
הזה להקנות בנו שלמות? כאשר היו
הראשונים, מעשה א-להים מעולם
העליון!

על כן אמר א-להים פסל לך, לומר
הנה לך שני לוחות אבנים, אשר הם
כקבלת חכמי המשנה אשר נבראו בין
השמשות זמן הכנסת קדושת שבת
לעולם, אשר הן מעין רוחניות, כענין
ההקדמה השנית. אלא שלהיותם
בארץ יש להם התלבשות גשמי אך
מבחוץ, כהקדמה הראשונה, שאפילו
המלאך המתראה באיש הוא
שמתלבש פה התלבשות גשמי
בחצוניותו מה שאין כן בפנימיותו. על
דרך זה היה בלוחות אלו, תוכיותם מעין
רוחניות וחצוניותם מעין מלבוש גשמי.

(הכנה הראשונה לקדש הלוחות.
פסל לך. שתסיר הגשמיות מהלוחות
וישאר לך בעוה"ז. ואז יהיו רוחניים,
בלוחות הראשונים)

ואמר לו הקב"ה למשה פסל לך, אתה
אשר קדוש וזך, אתה תכנים בשני
דברים:

(הכנה השנית לקדש הלוחות)

ואחר שרצוני הוא לכתוב בכל הרוחניות ההוא, לא יספיק מה שהכניות בפסול לך הלוחות. לכן צריך יותר שהוא והיה נכון וכו', וזהו אומרו וכתבתי וכו' את הדברים אשר היו וכו'

ועל כן איכה נעשה כדי שיזדככו יותר?

הלא הוא כי והיה נכון לבקר, כלומר מתבודד בקדושה ונשמר מקרי לילה לבקר. ואז שהוא עת רצון ועלית בבקר, והוא כי אור בקר הולך ואור. (ובזה נתיישב קושיא ט. אומרו והיה נכון לבקר ועלית בבקר. כי אומרו פעם שנית בבקר הוא מיותר!)

כך תעשה אתה בעלותך אלי להר שתהיה עולה עם הבקר, שכמו שהשחר עולה תעלה גם אתה הולך ואור עד נכון היום. כי ב"ת בבקר במקום עם כמה דאת אמר כי כך (עמד) ארון גדוד.

ועוד תזדכך כי ונצבת לי, שהתייצבותך יקרבוך לי. (ובזה נתיישב קושיא י. ונצבת לי, כי מלת לי מיותרת!)

(כאשר הזדכך משה, גם הלוחות נהיו רוחניים וקלים)

ולפי הכנתו העולה תמיד יעלה איכות הלוחות שבידו, כמו שגלה אחר כך בפירוש כמו שכתבנו למעלה, שאחר עלותו לקח שתי האבנים בידו אחת כאומרו ויעל וכו' ויקח בידו, שהוא שאחר עלותו שזדכך הוא והם, לקחם בידו אחת, עם היותם ששה טפחים אורך וששה רוחב והיותם שנים וחלקים, תפסם משה ביד אחת.

(לוחות ראשונות נבראו למעלה וירדו ונתגשמו. משא"כ השניות נבראו למטה, ועלו והתפשטו מגשמיים. ויחד עמם נזדכך משה)

ובדבר הזה אשר הפך ה' הסדר שתחת היות הלוחות מעשה א-להים מלמעלה והורידם יתברך להר ונתגשמו

שיקבלם משה, עתה היפך. שלוחות אבנים גשמיים מן הארץ יופשט גשמותם על ידי משה, ובעלות השמימה אל הא-להים הוכנו עד קרבת א-להים לייחס כתיבתו יתברך בהם.

כך על ידי התורה אשר בהן שעל ידי משה כאשר יופשט חומרו ממנו ויעלה אל הא-להים ידבק בו הוא יתברך כאשר הלוחות על ידי משה הוכנו שעל ידי הפשיט פסולת גשמותן עלו עד ה' ויתקרבו אליו:

((נראה לפרשו:)) כך ג"כ יזכה משה בעצמו, על ידי התורה אשר בהן בהלוחות, שעל הידים ידי משה הן מונחים, יותן במשה מדרגה זו אשר יש בהלוחות, שהוא: כאשר יופשט ממה חומרו ממנו, ויעלה אל הא-להים, אז ידבק בו במשה הוא יתברך.

ויהיה אצל משה באותו דרך כאשר היה עם הלוחות, אשר על-ידי משה הוכנו הלוחות, שעל ידי הפשיט משה פסולת גשמותן, עלו הלוחות עד ה' ויתקרבו אליו.)

(ובזה נתיישב קושיא ד. היפלא לה' מלעשות לוחות מעשה א-להים לכתוב עליהן מכתב א-להים כבראשונה? ולא להמציא אבנים בארץ ושיפסול אותן משה ויעלם למעלה!)

(ועיין אחרי המאמר מפ' עקב לפירוש שני בדברי האלשיך הנ"ל)

(מעלת לוחות שניות)

ואמר לו הוא יתברך עוד ואיש לא יעלה עמך:

לומר אל יקל בעיניך ענין לוחות שניות אלו על ראשיתם מן הארץ, שהמעלה אשר אתה עולה בהם איש לא יעלה עמך, וגם אני מצוה שגם איש אל ירא בכל ההר. (ובזה נתיישב קושיא י"א. בכלל אומרו איש אל ירא בכל ההר הוא שאיש לא יעלה עמו! ולמה נאמר?)

(גלוי שכינה בעת מעמד י"ג מדה"ר. מעין מתן תורה!)

והראיה כי יש א-להים עתה גם במקום הזה מעין מעמד הר סיני, כי הלא אאלפך מבהמות ארץ, כי הצאן והבקר מאליהן ימנעו מלרעות, אין צריך לומר בכל ההר כי-אם אל מול ההר ההוא, ואין זה כי-אם שגודל הקדושה מטלת מורא גם בבעלי חיים בלתי שכליים כדבר טבעי: (ובזה נתיישב קושיא י"ב. גם הצאן והבקר אל ירעו. הראוי יאמר את הצאן והבקר אל תרעו, שהוא ציווי אל בעליהם!)

כן האדם בל יתיימש מלשוב להתקרב אליו יתברך גם בגוף ונפש כאשר היו בחורב כמדובר. וכו'

על כן בא משה ויאמר לדבר אל לבם בעת ההיא: לומר, בעת ההיא ברדתו מההר בארבעים יום השניים שהוא האמור בסמוך, כי מאז היה לכם מורך ללב על לא טובה השמועה השמיעם ה' ויתאבלו, כי מאז היה מקום לחוש על אבדן תקוה כמדובר על היות בלתי אפשר לשוב ליטתר עוד מזהמת נחש. על כן אמר להם משה הנה בעת ההיא, היא עת נפלה אימה עליכם, עלתה ארוכתכם מאתו יתברך, כי הלא אז אמר אלי פסל לך, שהוא לרמוז כי כאשר הלוחות עלו על ידי פסול הגשמיים מהם, כן יהיה לכם השגת האושר על ידי המות, כי תעלה הנפש למעלה ותתעלה כאשר עשתה בעולם הזה, עד שבאחרונה תאושר בארץ עם הגוף הזך גם הוא, וכו' ומעין הלוחות הוא, כי יהיו על ידי הפיסול זכים כראשונים, וכו' שהוא יתברך העלם במעלות מהארץ הלזו ככל הדרך המפורש, למען מזה יקח האדם משל ומליצה אל תיקון האדם על ידי הסתלקו מן העולם, עד שאחרי כן לעתיד יתקן הכל ויהיו בגוף ונפש זכים וברים כאשר בעמדם על הר סיני והותר, באופן שאל יתיימשו מן הרחמים מעתה.

ענין לוחות שניות, וסליחת חטא העגל, מפ' עקב

בעת ההוא אמר י-הוה אלי פסל לך שני לוחות אבנים פראשנים ועלה אלי ההרה ועשית לך ארון עץ: ואכתב על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשנים אשר שברת ושמתם בארון: ואעש ארון עצי שטים ואפסל שני לוחות אבנים פראשנים ואעל ההרה ושני הלוחות בידי: ויכתב על הלוחות כמכתב הראשון את עשרת הדברים אשר דבר י-הוה אליכם בחר מתוך האש ביום הקהל ויתנם י-הוה אלי: ואפן וארד מן ההר ואשם את הלוחות בארון אשר עשיתי ויהיו שם באשר צונו י-הוה: (פ"י א - ח)

א. הנה אין ענין זה מענין מצות ה' שחוזר לשנותה בערבות מואב רק סיפור איך היה לוחות שניות עניינם ואם כן למה מודיע הדבר לישראל?

ב. כי יותר מפורש הענין פרשת כי תשא ומשם ידוע ישראל את כל זה!

ג. אומרו בעת ההיא, למה מסיים העת שהיה זה בה?

ד. אומרו פסל לך, מה ענין לומר לך? וידוע מאמרם ז"ל הפסולת יהא שלך. האם אפשר שלא היתה כונת הכתוב רק להודיעם שהעשיר הוא יתברך את משה? ומה גם שאין מעצור לה' להושיע ולהעשירו בלעדי זה!

ה. לא ימנע, הלוחות אלו היו גשמיים או רוחניות, אם רוחניות, איך יאמר פסל לך? איככה יפסול דבר רוחני? ואם הם גשמיים, איך יתכן יכתוב הוא יתברך בגשם חומרי? ומה גם אומרו לפנים כמכתב הראשון כי הלא הראשונים היו רוחניים מלמעלה אלא שנתלבשו בבואם פה אך אלו הם גשמיים היו לא יצדק בהם מכתב באצבע א-להים!

ו. שאם בריאה יברא הלוחות סנפירינן באהלו של משה כמו שאמרו ז"ל, למה לא בראם חלקות ולא שיצטרך אחר כך

לפסול אותם, כאשר בראם בשיעורם כשיעור ששה על ששה טפחים כל אחת מהם?

ז. אומרו ועלה אלי ההרה, כי הלא כאשר בראם למטה בארץ הוא גם לא יבצר ממנו לכותבם פה כי מלא כל הארץ כבודו יתברך!

ח. אומרו ועשית לך ארון עץ, כי הנה עד אחר רדתו מן ההר לא נצטוו לעשות הארון! ואם כן למה צוה אליו טרם יעלה?

ט. וגם אומרו לך, שהיה ראוי יאמר ועשית להם ארון עץ!

י. כי הרי היה עתיד בצלאל לעשותו והוא עשה! ומה ענין ארון זה?

יא. א. אומרו את הדברים אשר היו, מי לא ידע כי אותם הדברים היו?

יב. וגם מה ריבה האת?

יג. אומרו אשר שברת, מה צורך להזכיר השיבור? כי הלא באומרו את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים ידוע הוא כי הם אשר שברת!

יד. אומרו ואעל ההרה ושני הלוחות בידי, כי מהראוי יאמר ואקח את הלוחות בידי ואעל ההרה! ולא לומר תחלה ואעל ההרה ואחר כך ושני לוחות בידי!

טו. וגם נשית לב אל אומרו בידי ולא אמר על שתי ידי כדבר שנאמר למעלה בראשונים!

טז. אומרו ויכתוב כמכתב הראשון את עשרת הדברים אשר דבר ה' אליכם בהר מתוך האש, כי הענין כפול ומכופל, כי באומרו כמכתב הראשון ידוע הוא כי הם עשרת הדברות ומאומרו עשרת הדברים ידוע הוא שהם אותם אשר שמעו שדבר להם ה' מתוך האש!

יז. אומרו ויכתוב כמכתב הראשון את עשרת הדברים אשר דבר ה' אליכם בהר מתוך האש, כי הענין כפול ומכופל, כי באומרו כמכתב הראשון ידוע הוא כי הם עשרת הדברות ומאומרו עשרת הדברים ידוע הוא שהם אותם אשר שמעו שדבר להם ה' מתוך האש!

יח. אומרו ואשים את הלוחות בארון, מה צורך לאומרו להם פה? ומה גם כי ידוע הוא! וכו'!

יט. אמנם לבא אל הענין נשים לב, כי ראוי גם לדרוש ולתור מה היה שהלוחות השניות לא בראם הוא יתברך למעלה בראשונים? והיה מן הראוי שיהיו גם הם מלמעלה כדי שיוכלו בהם מכתב א-להים גם שלא יהיו ממדרגת הראשונים!

כ. הנה למדנו מרבותינו ז"ל כי הלוחות הם רמז אל האדם וכמאמרם ז"ל: כי היו הלוחות עם הדברים הכתובים וחקוקים בתוכם כגבר שהנשמה בקרבו שהנשמה מוליכתו על רגליו ובצאתה מקרבו ישאר גופו כבד כמו אבן.

כא. על כן כבא משה וירא את העגל, ראה והנה פרחו האותיות ונשארו כבדים על ידיו וכמו שאמרו ז"ל וארא והנה חטאתכם, מה ראה? ראה אותיות פורחות באויר, ואז כבדו בידי וישלך מידי.

כב. וכן אמרו רבותינו ז"ל, הזהרו בזקן שישכח תלמודו מחמת אונסו, שלוחות ושבירי לוחות מונחים בארון, הנה דמו הלוחות אל האדם.

כג. וגם יצדק בזה היותם אורכם ששה ורחבם ששה וגובהם ששה הרי שמונה עשרה טפחים כמספר שיעור מדת האדם.

כד. ויצדק בעצם בזה מאמר ספר הזוהר שאומר כי היו שתי הלוחות דוגמת דכר ונקבא.

כה. ועל פי הדברים האלה נאמר כי רצה הקדוש ברוך הוא ללמד דעת את עמו ישראל כל יתחמץ לבבם באמרם, הן אבדנו כלנו נגזרנו לנו כי היינו משוללי זוהמת נחש זכים וטהורים כלם ברורים כלם נביאים שומעים את דבר ה' פנים בפנים, ועתה שב זוהמתנו אלינו ונתעכר ממנו חומרנו, ואיככה נוכל נקיון? ומה גם כי הדורות הולכים ומתמעטים דלא אכשור דרי.

כז. על כן רמז רמז לנו הוא יתברך בלוחות, כי אין ספק כי מן השמים המציאם הוא

יתברך וישלחם באהלו של משה. והראיה, כי לא הוצרך להיות חוצב אותם כחוצב אבן מסלע גדול לפי מדת אשר יצטרך אותה, ואחרי כן עוד ישאר בסלע ההוא אשר לוקחה זכות ממין האבן ההיא.

אך, הלוחות האלו נזדמנו מרובעות ומדת זו כמדת זו אורכן ששה ורחבן ששה וקומתן ששה, שלא הוצרך רק לפסול בהם פסלות כקליפה אחת מהם ויהיו כשיעור הראשונות לא פחות ולא יותר, ולא אחת יתירה על חברתה אפילו כחוט השערה, וגם לא הוצרך לחצוב אותה מסלע ולא נשאר ממינס במחצב שנזדמן באוהל משה כי לא היה רק הלוחות לבדם. שאם לא כן לא היו אומרים רבותינו ז"ל שנתעשר מפסילת הלוחות כי יותר מזה היה שארית מחצב הסלע שממנו חצבו האבנים. אך לא היו רק שתי אבנים כמדת הראשונים אחר שפסל אותם:

וזו אחת מן הכוונות שירמוז באומרו **פסל כו'**, שאז על ידי כן יהיו שני לוחות אבנים כראשונים בלי פחת וייתור, וגם יחדו יהיו תמים, באופן שאין זה כי-אם שכן נזדמנו מן השמים.

ואם כן איפה אמור מעתה כי הוא יתברך שלח אותם מן השמים רוחניים מעשה א-להים, אלא ששלח אותם אל הארץ הלזו והלבישם אותם מלבוש גשמי מעין העולם השפל הלו, כאשר תהיה הנפש הבאה מלמעלה בתוך תואר גוף האדם אשר למטה בארץ. ואחרי כן צוה את משה יפסול ויקלף קליפת המלבוש הגשמי משניהם וישארו משוללי הלבוש הגשמי ויהיו כראשונים, בשיעורם ובאיכות רוחני. וזהו **פסל לך** שהוא מחשוף הלבוש הגשמי, ואחרי כן יהיו לבוש גשמי שני לוחות אבנים כראשונים.

(ובזה נתיישב קושיא ד. **פסל לך**, מה ענין לומר **לך**? וידוע מאמרם ז"ל הפסולת יהא שלך. האם אפשר שלא היתה כונת הכתוב רק להודיעם שהעשיר הוא יתברך את משה? ומה גם שאין מעצור לה' להושיע ולהעשירי (בלעדי זה?)

ועדיין עודם בעולם השפל הלו לא ייזך ספירות רוחניותם עד עלותם השמימה כי עכירות העולם הזה מעכב, אך אחר עלות אותם למעלה תזדכך ספירות בהירות רוחניותם עד גדר יהיו ראויים לקבל מכתב א-להים באצבע א-להים. וזהו ועלה אלי ההרה. (ובזה נתיישב קושיא ז. **ועלה אלי ההרה**, כי הלא כאשר בראם למטה, בארץ הוא, גם לא יבצר ממנו לכותבם פה כי מלא כל הארץ כבודו יתברך!)

וכל כך יזדככו שאין צריך לומר זולתך, כי-אם, אפילו אתה, שאין כמוך באנשים, לא תוכל להיות אתם במקום אחד, עד תעשה לך ארון עץ להפסיק בינך ובינם בל יזונו עיניך מהם מה שאין כן עתה טרם עלותם. וזהו ועשית לך כו'. (ובזה נתיישב קושיא ח. **ועשית לך ארון עץ**, כי הנה עד אחר רדתו מן ההר לא נצטוה לעשות הארון! ואם כן למה צוה אליו טרם יעלה?)

וקושיא ט. **לך**, שהיה ראוי יאמר ועשית להם ארון עץ?

וקושיא י. הרי היה עתיד בצלאל לעשותו והוא עשהו! ומה ענין ארון זה?

ואז על ידי מה שתעלה אותם יזדככו ויתלבנו עד יהיו ראויים כי ואכתוב על הלוחות, שהוא, כי יוכנו להיות הוא כותב עליהם שישוללו אף גם מכל איכות בלתי רוחני מעין העולם הזה בתכלית. (ובזה נתיישב קושיא ה. לא ימנע, הלוחות אלו היו גשמיות או רוחניות, אם רוחניות, איך יאמר **פסל לך**? איככה יפסול דבר רוחני? ואם הם גשמיות, איך יתכן יכתוב הוא יתברך בגשם חומרי? ומה גם אומרו לפני כמכתב הראשון כי הלא הראשונים היו רוחניים מלמעלה אלא שנתלבשו בבואם פה אך אלו אם גשמיות היו לא יצדק בהם **מכתב** באצבע א-להים!)

ולא עוד אלא שאכתוב את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים, שהוא אותיות רוחניות תכלית הרוחניות, שהוא כאשר היו בלוחות הראשונים שהיו

כנשמה בגוף כנודע שעל כן כאשר ראה משה האותיות פורחות נשארו כבדות בידיו, וזהו ואכתוב כו' את הדברים אשר היו: (ובזה נתיישב קושיא יב. אשר שברת, מה צורך להזכיר השיבור? כי הלא באומרו את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים ידוע הוא כי הם אשר שברת!)

ואחרי כותבו יתברך על הלוחות הללו ותהיה להם הכתיבה בהם כנפש בגוף הובאו פה, ויהיו גם הם עם כתבם באיכות ובהירות וספירות וטובות: (ובזה נתיישב קושיא יא. א. את הדברים אשר היו, מי לא ידע כי אותם הדברים היו? **וקושיא יא. ב.** מה ריבה האת?)

(אחרי חטא העגל התייאשו בני"י מלחזור למדרגתן)

והיה הענין כי ראה יתברך כי לא יבצר מהיות בלב כל איש ישראל הרהורי דברים, כי המה ראו כי הגיעו עד גדר תכלית בריאת העולם הזה, שהוא להיות לו דירה בתחתונים. כמו שאמרו ז"ל משנברא העולם נתאוה הקדוש ברוך הוא שתהיה לו דירה בתחתונים, שהוא בשום לב שלא אמרו דירה על הארץ, כי-אם, בתחתונים, שהוא בבני האדם כי היכל ה' המה, כי מאז נברא העולם היה לתכלית תאותו זאת. והנה באה במתן תורה על ידי שפסקה זוהמתן ויהיו מרכבה אליו יתברך. כמאמרנו על פסוק ואתה מרובבות קדש שלא אמר ברבבות, ועל כן היה להם חירות ממלאך המות.

והנה עתה שבה זוהמתם למקומה, והמות כשהיה, ואם כן איפה חזר ונתקלקל העולם ותכליתו, ומה בצע כי נשוב למות בדור דור בלי תיקון. כי הלא יראה כי אבדה תקותנו מלשוב להתקרב עדין יתברך כאשר בתחלה, ואם נשאר ככה מה יתכוננו על יתר גויי הארץ אם לא תשוב תעבור חלאת זוהמתנו ממנו ויהי גם חומרנו נזך ובהיר בל יעצרו הגשם מהדבק בו יתברך, כאשר היינו במעמד הר סיני הגדול והקדוש ההוא, ויאבד

העולם. (ובזה נתיישב קושיא ב. כי יותר מפורש הענין פרשת כי תשא ומשם ידעו ישראל את כל זה!)

(חיזקן משה. שהראה השי"ת לכם משל ומליצה, אשר לוחות גשמיים נתעלו כ"כ ע"י "פסל לך". כן תזכו אתם!)

על כן רמז להם הוא יתברך בענין הלוחות כי כמקרה הלוחות גם הם יקראו. והוא, כי רצה יתברך לאמר להם כי מה שלא יתקן זיהומתן בחיים חיייתם, לבא תכלית בריאת העולם אל תכונתו להיות משכנו יתברך על האנשים, כי ישוללו מזהמא ויתלבנו ויזדככו גם חומרם כמלאכי השרת, הלא יתקן על ידי בא הנשמות אל העולם הזה ועלייתם למעלה על ידי מיתה ושם יקנו מעלה, וישובו ויתקנו בכל פעם כל הנשאר לתקן וישארו הגופים לימרו פה בארץ הלזו, והנשמה תעלה לבדה עם קונה ושם תקנה איכות זך על איכותה אשר היה לה למטה, באופן שבסוף הדורות ישובו הנשמות בגופים אחר שנתמרק עכירותם פה ויהיו יחד שניהם בתחיית המתים כזוהר הרקיע:

וזה הדבר רמז להם הוא יתברך כי עשה להם מן הלוחות משל ומליצה לעניינה. והוא, כי כאשר אחר שיבור לוחות ראשונים חשב מחשבות לעשות בשניים דוגמת אשר יקרה להם לישראל.

והוא, כי גם ישראל כאשר נשבר איכותם כאשר קרה ללוחות ראשונים יהיה להם בשניים, והוא, כי כאשר שלח משמים ארץ שתי לוחות ספירות והלבישם גשמות, ופסל משה מלבושם אשר היה גשמי עליהם והעלם השמימה משוללי לבוש, ושם הוסיפו על רוחניותם והוכנו לה' שכתב בגודל רוחניותו יתברך בהם וישלחם לארץ זכים ובהירים גם הם גם רוחניות אשר בקרבם כנפש בגוף.

כן האדם גם שהנפש אשר שלח הוא יתברך מלמעלה ילבישנה חומר הגוף והוא עכור בחלאת זיהומת נפש, עם כל זה לא תאבד תקוה חלילה. כי כן האדם על

ידי עבוד א-להים יפסל ויקלף קליפת הגוף אשר הנפש מלוכשת בו, והנפש תעלה השמימה אל הא-להים אשר נתנה ושם תקנה אור ובהירות עצום מאד ותעדה עדי זכיותה. כאשר הלוחות עלו באיכות קדושה בעלותם השמימה על אשר היו טרם עלותם כמדובר. (ובזה נתיישב קושיא יח. מה היה שהלוחות השניות לא בראם הוא יתברך למעלה כראשונים? והיה מן הראוי שיהיו גם הם מלמעלה כדי שיכון בהם מכתב אלקים גם שלא יהיו ממדרגת הראשונים! וקושיא ו. אם בריאה יברא הלוחות סנפיריון באהלו של משה כמו שאמרו ז"ל, למה לא בראם חלקות ולא שיצטרך אחר כך לפסול אותם, כאשר בראם בשיעורם כשיעור ששה על ששה טפחים כל אחת מהם?)

וכאשר אחרי כן ירדו לארץ הלוחות עם רוחניות כתיבתם שבקרבם זכות וספירות, כן לעתיד תרדנה הנשמות ויהיו פה הן וגויותיהן משוללות חלאת ועכירות, כי גם הגויות יהיו טהורות מזהמא אחר התחיה. כמאמר ז"ל כי הקדוש ברוך הוא יעשה להם כנפים וכו' שנאמר, יעלו אבר כנשרים כו'.

שהוא, כי גם שיהיו בגוף ונפש, יהיו כמלאכי השרת שש כנפים לאחד, שיהיה חומרם זך, באופן שמה שלא נתקיים בהר סיני יתקיים לעתיד על ידי מה שהאדם עמל בתורה ומעשים טובים בעולם הזה ונפשו עולה למעלה וקונה איכות קדושה על מה שהיה לה תחלה.

עד שבסוף בעת שוב הנפש פה בעת התחיה, אז גם החומר יהיה מאיכות נפשיי בלתי מקבל עוד תערובות חלאת זיהומא.

והוא כמשל הלוחות, שאחרי כן נמצאו בעולם השפל כגוף שבקרב נשמה ושתייהן בעלי איכות קדושה ככתב כמכתב,

כן האדם בל יתיאש מלשוב להתקרב אליו יתברך גם בגוף ונפש כאשר היו בחורב כמדובר: (ובזה נתיישב קושיא א. הנה אין ענין זה מענין מצות ה'

שחזור לשנותה בערבות מואב רק סיפור איך היה לוחות שניות ענינם. ואם כן למה מודיע הדבר לישראל?)

ובזה נבא אל התכת כל דברי המקראות האלה מראש ועד סוף. והוא, כי הנה אחר הארבעים יום השניים אשר הזכיר בסמוך, לא לרצון היו לישראל, כי אדרבה בא משה ואמר אליהם משמו יתברך אתם עם קשה עורף רגע אחד אעלה בקרבך וכליתך ועתה הורד עדיך מעליך כו' כי לא אעלה בקרבך כו'.

ואז שמע העם את הדבר הרע הזה ויתאבלו, באופן שלא יבצר מהם מלהרהר ולומר הלא אין רצונו יתברך שלם עמנו.

והנה עוד ארבעים יום עמד שם עם ה' לבקש רחמים עלינו ולא שוה לו. אין זה כי-אם שזיהמת נפש אשר דבקה בנו היא שעמדה להבדיל בינינו ובין קונינו. ואם אמרנו כי עוד חזון לשוב לתקן ולהתם חלאת זיהומתנו ממנו תאבד תקוה חלילה, כי הוא בלתי אפשר כי זיהומת נפש היא תמית את האדם ואין נצול מהמות ואוי מי יחיה ויטהר ממנה. וכו'.

על כן בא משה ויאמר לדבר אל לבם בעת ההיא. לומר, בעת ההיא ברדתי מההר בארבעים יום השניים שהוא האמור בסמוך, כי מאז היה לכם מורד לבב על לא טובה השמועה השמימה ה' ויתאבלו, כי מאז היה מקום לחוש על אבדן תקוה כמדובר על היות בלתי אפשר לשוב ליטהר עוד מזיהומת נפש.

על כן אמר להם משה הנה בעת ההיא, היא עת נפלה אימה עליכם, עלתה ארוכתכם מאתו יתברך, (ובזה נתיישב קושיא ג. בעת ההיא, למה מסיים העת שהיה זה בה?)

כי הלא, אז, אמר אלי פסל לך, שהוא לרמוז כי כאשר הלוחות עלו על ידי פסול הגשמיים מהם, כן יהיה לכם השגת האושר על ידי המות, כי תעלה הנפש למעלה ותתעלה כאשר עשתה בעולם הזה, עד שבאחרונה תאושר בארץ עם

הגוף הזך גם הוא. ומעין הלוחות הוא, כי יהיו על ידי הפיסול זכים כראשונים. (ובזה מבאר ביתר ביאור יישוב קושיא ד. פסל לך, מה ענין לומר לך? וידוע מאמרם ז"ל הפסולת היא שלך. האם אפשר שלא היתה כונת הכתוב רק להודיעם שהעשיר הוא יתברך את משה? ומה גם שאין מעצור לה' להושיע ולהעשירו בלעדי זה!)

ועל ידי עלות אותם ההרה תצטרך לשלם מסך ביןך ובינם, כי ועשית לך ארון עץ, כי יעלו במעלות עד גדר שאכתוב, כי יוכנו לשיכתוב הוא יתברך בעצמו עליהם ושיהיו הדברים אשר היו כו' כרוחניות כתב ראשון אשר שברת.

ואמר לי אל ימעט בעיניך קדושת רוחניות אשר היו בלוחות ראשונים, כי הלא גם ששברת אותם על שראית האותיות פורחות באויר עדיין קדושה בהם.

כי על כן אנכי מצוך לאמור ושמעתם בארון שגם הראשונים אשר שברת תשים בארון עם השלמות אשר תביא שעליהם אמרתי לך ועשית לך ארון עץ. והוא מאמרם ז"ל הזהירו בזמן ששכח תלמודו מפני אונסו כי לוחות ושברי לוחות מונחים בארון: וכו'.

(ונחזור אל הענין) כי מספר משה מגודל הקדושה אשר קנו הלוחות בהעלות אותם ההרה באומרו ואפסול שני לוחות כו' ואעל ההרה.

והביטו וראו הקדושה והרוחניות אשר קנו בהעלותי אותם ההרה אשר שם הא-להים.

כי אחר שואעל ההרה ושני הלוחות בידי מיד שעם היותם שנים ביד אחד הייתי נושאם מה שאינו דרך טבע ליקח איש שתי אבנים אורכם ששה ורחבם ששה וגובהם ששה ביד אחד, וזהו ואעל כו' ושני הלוחות בידי: (ובזה נתיישב קושיא יד. ואעל ההרה ושני הלוחות בידי, כי

מהראוי יאמר ואקח את הלוחות בידי ואעל ההרה! ולא לומר תחלה ואעל ההרה ואחר כך ושני לוחות בידי! וקושיא טו. בידי ולא אמר על שתי ידי כדבר שנאמר למעלה בראשונים!)

ועל ידי כן הוכנו שויכתב על הלוחות בידו יתברך, וגם שהיה כמכתב הראשון את עשרת הדברים אשר דבר כו' מתוך האש.

שהוא, כי כל אותו הרוחניות אשר היה בדברות אשר דבר אליכם שראיתם את הקולות שהיו אש אוכלה, אותו הרוחניות נחקק בלוח.

והוא מאמרם ז"ל במדרש חזית כי הדברים שיצאו מפיו יתברך שהיו מדברים עם כל אחד מישראל ואומר לו 'מקבלני את עליך כו' מקבל את אלקותי', ואומר 'הן', מיד היה הדבור עצמו הולך ונחקק על הלוח שנאמר, קול ה' חוצב להבות אש, הנה שהדבור הנחקק על הלוח היה כח רוחני כאשר ראוהו ישראל בדברו אתם: (ובזה נתיישב קושיא טז. ויכתוב כמכתב הראשון את עשרת הדברים אשר דבר ה' אליכם בהר מתוך האש, כי הענין כפול ומכופל, כי באומרו כמכתב הראשון ידוע הוא כי הם עשרת הדברות ומאמרו עשרת הדברים ידוע הוא שהם אותם אשר שמעו שדבר להם ה' מתוך האש!)

וכל כך היה רוחני שהיה גדול ודק מאיכות הלוחות שהיו עדיין להבות אש עודם למעלה, שהיה הדבור חוצב להבות אש.

וזה יאמר פה כי גם בשניים היה הכתב מאיכות מה ששמעו מתוך האש, שהיה רוחניות גדול מה שאין העין יכולה לראות, ואז ויתנם אלי וארד מן ההר. וכל כך קנו קדושה שהוצרכתי מיד לשים אותם בארון אשר עשיתי לבל יזונו עיניהם מהלוחות ויתחייבו את ראשם, (ובזה נתיישב קושיא יג. ואעש ארון כו', למה

שינה הסדר כי הוא יתברך אמר אליו עלה אלי ההרה ואחר כך ועשית לך ארון כו' והוא עשה הארון טרם עלותו? וקושיא יז. ואשים את הלוחות בארון, מה צורך לאומרו להם פה? ומה גם כי ידוע הוא!)

ואז ויהיו שם כאשר צוני ה', שהוא, שצוה יהיו יחד עם שברי לוחות, כמדובר למעלה על אומרו ושמעתם בארון:

הנה בזה גמר אומרו ענין הלוחות, שהוא יתברך העלם במעלות מהארץ הלזו ככל הדרך המפורש, למען מזה יקח האדם משל ומליצה אל תיקון האדם על ידי הסתלקו מן העולם, עד שאחרי כן לעתיד יתקן הכל ויהיו בגוף ונפש זכים וברים כאשר בעמדם על הר סיני והותר, באופן שאל יתיאשו מן הרחמים.

— — —

(ע"פ הנ"ל בפי עקב יש לפרש באופן ב', דבריו הק' הנ"ל בפי כי תשא)

(וזל"ק) כך על ידי התורה אשר בהן שעל ידי משה כאשר יופשט חומרו ממנו ויעלה אל הא-להים ידבק בו הוא יתברך כאשר הלוחות על ידי משה הוכנו שעל ידי הפשיט פסולת גשמותו עלו עד ה' ויתקרבו אליו:

(ע"פ הנ"ל יש לפרש) כך על ידי כח קיום התורה אשר בהן בבני ישראל שעל-ידי משה יזכו לזה, אזי במיתת האדם כאשר יופשט חומרו ממנו ויעלה אל הא-להים, אזי ידבק בו באדם הוא יתברך.

כמשל ומליצה של הלוחות, כאשר הלוחות, אשר על ידי משה הוכנו הלוחות, שעל-ידי הפשיט משה פסולת גשמותו, עלו הלוחות עד ה' ויתקרבו אליו:

— — —

ALSHICHK@GMAIL.COM

* קצורי * באורי * לקוטי * האלשיך הק' ראש השנה

הוספות בסוגריים ובאותיות שונות הם מן המלקט ומבאר

פסוקים שלפני תקיעת שופר

תהלים מז: למנצה לבני קרח מזמור כו'.
ענין מזמור זה יסוב על הקדמה אחת ידועה מרבותינו ז"ל הלא היא, כי טוב לאומות העולם מ"ה, היות הוא יתברך מלך עלינו, והיות מלכיהם תחת מלכינו ומלכותנו,

כי מתמצית טובתנו ימצו ישתו כלם, יותר מאשר בהיות העולם להם לבדם, והוא יתברך מלך העולם והבית שלו חרב, וכסברת שמואל כי אין בין הזמן הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות בלבד:

ונבא אל הענין, אמר הנה כל העמים ראוי תקעו כף, והכנעו לאלקים בקול רנה ושמחה, כאשר ה' עם היותו עלינו נורא מלך גדול על כל הארץ, ידבר עמים תחתינו של ישראל, ולאמים שאין לאום אלא מלכות, יהיו המלכויות תחת רגלינו.

אך אין זה מתמיד, לא בזמן בית ראשון המתניחם לאברהם, ולא לבית שני המתניחם ליצחק, כי לא יתמידו,

רק בזמן הבית השלישי הנבנה בזכות יעקב שהוא קיים לעד, שהוא כאשר יבחר לנו את נחלתנו שתהיה לעד, נחלה לנו שהוא את גאון (בית השלישי של) יעקב, אשר אהב להיות (הבית קיים לעד) סלה, הוא בית המקדש הנקרא גאון סתם, כמה דאת אמר ושמרת את גאון עזכם זה בית המקדש. ואמר על הבית השלישי שנקרא גאון יעקב שנבנה בזכות יעקב שהוא הנקרא בית שהוא קיים לעד, כנודע מרבותינו ז"ל כי אברהם קראו הר, יצחק קראו שדה, יעקב קראו בית, וזהו את גאון יעקב אשר אהב להיות סלה. כי מתמצית אותו השפע של הבית המקדש שהוא ייטב לאומות מ"ה, יותר מאשר להם

בזמן היותו חרב וישראל הולכים בגלות ביניהם, כי שפע הקדוש ברוך הוא ההוא זולת ריבוייו הוא מתמיד:

מה שאין כן בבית ראשון ושני הנקראים הר ושדה שלא אהבו להיות "סלה", כי-אם שמאז נבנה נעשה מקום תחתיו לגנוז הארון בהחרב הבית, ונרמז בתורה בזאת יבא אהרן, כמנין "בואת", וכן השני מתחלתו חסרו חמשה דברים, וכמפורש במזמור אם ה' לא יבנה בית כו', כי גם בבתים הראשונים, שאמרו רבותינו ז"ל אילו ידעו האומות מ"ה כמה טובה חסרו לא החרבוהו, לא היה "סלה".

ועל כן אמר מה שאמרתי תקעו כף כו' ושמחו בהכנע תחתנו, הוא כאשר יבחר כו' את גאון יעקב כו' הוא בית המקדש השלישי אשר אהב סלה.

וזה יצדק בעצם במאמר שמואל, אין בין הזמן הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות בלבד, שלא יהיה בינינו ובין האומות אלא שיבחר לנו את נחלתנו והאומות יהיו במקומותם שלמים והוא דעת הרמב"ם ז"ל:

ושמא תאמרו, והלא גם אפשר נחטא לה' וגם בנו יהיה קצף ומה גם לאומות מ"ה, ואיך יבטחו שייטיב להם בשבילנו. הנה אין מזה פחד כי הנה זה דרכו יתברך, בהיות מדת אלקים היא מדת הדין עלינו בחטאינו, כי בתרועה וקול שופר תעלה מדת הדין מעלינו על ידי מה שנכנע בקול התרועה, ותתהפך לרחמים על ידי התקיעה.

וזהו עלה אלקים הוא שם אלקים הוא מדת הדין בתרועה, ויעשה הוא ה' שיתהפך לרחמים בקול שופר, הוא קול הפשוט של שופר הוא תקיעה שהיא רמז אל הרחמים, וזהו עלה אלקים וכו' ה' בקול שופר. כלל הדברים כי מתמציתם ייטב לכם טובה רבה, שראוי לכם לתקוע כף ולזמר לה'.

זמרו אלקים זמרו כו'. הנה אפשר שבהיות לכם הטובה על ידי היותו יתברך מלך עלינו, ואתם האומות תחת ידינו מהנאת תמציתנו, אפשר תזמרו את ה'

לאחד משלש בחינות, או שתזמרו לו יתברך סתם בלי החזיק טובה לנו שבאמצעותנו באה לכם הטובה, או שתכירו כי במה שה' הוא מלכנו והוא מטיב לנו נמשך לכם אגב טובתנו טובה, או דרך ג' שתחשבו כי גם ה' מלככם כאשר הוא מלכנו ולא מתמציתנו תאכלו, כי-אם דרך כלל שהוא יתברך מלך על כל הארץ כמונו ככם ומשביע לכל חי רצון. אומרים ישראל הנה בשלש אלו הבחירה בידכם, אם דעתכם היא הסברא הראשונה, שהיא כי תזמרו לאלקים סתם זמרו, ואם היא השנית והיא כי תזמרו למלכנו שתכירו כי ה' מלכנו ועל ידינו נמשכו לכם הטובות זמרו, וזהו זמרו אלקים זמרו זמרו למלכנו זמרו:

ואם הדרך השלישי שהוא כי מלך על כל הארץ אלקים שתקראוהו מלך על כל הארץ דרך כלל כמונו ככם, גם בלשון זה זמרו משכיל, כלומר בכלי שיר הנקרא משכיל גם כן תזמרו, כי הלא בכלל הוא ישראל שכל הארץ בשבילם נבראת:

אמנם, אל יעלה על רוחכם כי מלככם הוא ולא מלכנו, כי זה אין לו שחר, כי הנה דעו, כי התייחסו יתברך למלך הגוים בלבד אינו לטובתכם ולא יצדק, כי הלא כאשר מלך אלקים על גוים, הוא קודם בוא אברהם וזרעו לעולם, אז לא היה שם אלקים הוא מדת הדין מסתלק ועולה מעל כסא הדין, רק אלקים יושב בקבע על כסא קדשו המיוחד לו והיו שפטים גדולים תמיד בנו, בדור אנוש הוצף שלישו של עולם ואחריו דור המבול ודור הפלגה, באופן שאינו טוב לכם התייחס הוא יתברך למלך עליכם:

וטוב לכם תגורו אחרינו, לאכול מתמציתנו. כי הלא אין פחד תהיה כסא מדת הדין יושב בקבע, כי הנה כאשר נדיבי עמים נאספו, אז נמנו וגמרו ואמרו כי עם אלקי אברהם הוא עם כל כך חשוב, עד גדר כי לאלקים הוא מדת הדין הם מגני ארץ הם מגינים מהדין. וזה במה שהם עושים כי לאלקים שהוא מדת הדין היות מאד נעלה מכסא הדין הנוכח, נמצא

כי עיקר העולם היה ישראל, עובדי א-ל אחד.

או שעור הכתוב, כאשר נדיבי עמים נאספו יחד באחדות, הם עם הנקראים, עם אלקי אברהם, כי במה שהם עם לאלקים, הם מגני ארץ מהדין, והוא שעושים בהתאחדם היות אלקים שהוא הדין ורוגז מאד נעלה, מן העולם, כאשר אברהם היה מגן ארץ ומעלה מדת הדין ורוגז מן העולם:

עוד יתכן דרך שני בכל המזמור, אשר לא כדעת שמואל, האומר כי אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות בלבד, וכוונת בני קרח על זמן הגלות המר הזה, אחר אומרים במזמור הקודם, כי על צערנו לא יבצר, כי ה' צבאות עמנו, ואף שיש לנו צרות על ידי מדת הדין, משגב לנו הוא, אלקי יעקב סלה, כי בצער הזה בגלות, הוא משגב לנו מגהנים, וכן בכל זמן מדת הדין משגב מצרות גדולות אחרות, והלא יתחמץ לבב אנוש באמת באמור, מה זכות נערוך לגוים בגלותנו, שגדולה הצלחתם וטובתם:

[ב - ד] על כן באו בני קרח במזמור הלזה להעמידנו על האמת, כמדברים עם הגוים ואמור להם, כל העמים תקעו כף לומר, תקעו כף וגילו בשמחה על הצלחתכם,

אך, הריעו והכנעו לאלקים הוא מדת הדין, בקול רנתכם אשר תרנו בתקיעת כף, כלומר כי אלמלא מדת הדין על ישראל לא היה לכם טובה, כי למען יסרכם אותנו, כי חטאנו לה' אתם מצליחים,

אך כאשר ה' מדת רחמים, שהוא עתה עליין, כי בזה הוא נורא, כי עלה מן הארץ להניחנו ביד הדין, כשיהיה ה' מלך גדול ניכר על כל הארץ, אז תפלו בנופלים ידבר עמים תחתינו כו':

[ה] ולא שאנו ישראל מבקשים מפלתכם, כי הלא כל חפצנו אינה, כי-אם, שיבחר לנו את נחלתנו, היא ארץ ישראל, וכן את הבית המקדש הנקרא גאון כמאמרם ז"ל, על ושברתי את גאון עוזכם

זה בית המקדש, וחשקנו הוא גאון יעקב, הוא הבית של יעקב, הוא הבית השלישי הרוחני וקיים לעד, כי הראשון שבזכות אברהם ונעשה הר, והשני שבזכות יצחק ושדה נחרש אינו קיים, כאשר של יעקב אשר אהב להיות סלה שהוא קיים לעד:

[ו] ומה שאמרנו הריעו לאלקים, שהוא תרועת הכנעה, לטובתכם אמרנו, כי דעו נא, כי על ידי הכנעה מתהפך הדין לרחמים, כאשר קרה לנו, כי עלה אלקים ונסתלק מלנהוג דין עלינו, ונהפך להתייחס, ה' הוא מדת רחמים, על ידי קול שופר, וזהו ה' בקול שופר. והנה זאת יעצתי הריעו לאלקים שתכנעו בתרועה לפניו, ולא תהיה הרינה משוללת הכנעה:

[ז] ואם העולה על רוחכם הוא לומר לאלקים בלי תרועה והכנעה, עשו, וזהו זמרו אלקים זמרו, שאם רצונכם זמרו אלקים, זמרו. ואם העולה על רוחכם הוא, כי מלכנו הוא בייחוד, אלא שמהיותו כעוס עלינו, מטיב אתכם ליסרנו בכם, זמרו:

[ח] ואם העולה על רוחכם הוא, כי מלך על כל הארץ אלקים, בין על ישראל בין על הגוים, הנה זמרו משכיל, כלומר מי שהוא משכיל, יזמר כך, כי יוצר הכל הוא יתברך:

[ט] אך לומר, כי מלך אלקים על גוים, כשכעס על ישראל, ולא רצה בישראל להיות מלכם, זה לא כן הוא, כי-אם, שאלקים לא עזב את ישראל עמו, כי-אם, שישב על כסא קדשו לדון, והוכיח בכסא דינו את ישראל, ומייסרם:

[י] והטעם כי לא יחפוץ בגוים, הוא, כי הנה כאשר נדיבי עמים נאספו, מכל העמים, לא נמצאו נדיבים, רק עם אלקי אברהם בלבד, הם ישראל, שלמדו מאברהם לעשות צדקה ומשפט, ובהם הוא יתברך חפץ,

כי הנה לאלקים יחשבו מגיני ארץ, ובהם הוא חפץ. וגם בהם שם אלקים מאד נעלה, כי מתעלה על ידן, לעלות להתייחס והתחבר עם שם ה', והותר כנודע ליודעי חן:

תהלים קיה: מן המצר קראתי ענני במרחב י-ה

הנה כתבנו כי המזמור הלז על הגאולה העתידה ידבר. ונבא אל הענין, כאשר ידענו כי יהיה השם הגדול שלם על ידי מלחמה לה' בעמלק, והוא על ידי מלך המשיח, כי ידענו כי הוא דוד הוא מלך המשיח.

ומעתה בא וידבר כמדבר עם עמו ישראל, הנה בטוח אני על העתיד מאשר ראיתי במלכותי כעת.

ובזה יאמר דוד, הנה מ'קל וחומר אבטח בישועה העתידה, כי הלא כאשר מן המצר בהיותי במערה עם שאול כאשר הוא בבית הסוהר קראתי י-ה שיצילני י-ה, כי עדיין לא היה השם שלם, כמה דאת אמר כי יד על כס י-ה, ואעפ"י כן, ענני במרחב, כשיצאתי החוץ וקראתי לשאול שהיה במרחב, שלא יכולתי להתחבא, שהיתה סכנה עצומה, באין מנוס, עם כל זה ענני באותו המרחב שם י-ה,

ואם כן מכל שכן לעתיד, שיהיה השם שלם, שה' לי שלם, שודאי לא אירא...

בני הגלות החיל הזה הם המדברים בלשון יחיד, להורות אחדות הלב, מורים בטחון על הגאולה ואומרים, כי מקל וחומר מגאולת מדי, מהמון, שהיה מעמלק, מסוג בעלי גלות הזה נגאל עתה, כי הלא מן המצר שהיינו להשמיד להרוג ולאבד, קראתי י-ה, כי שם י-ה הוא העומד נגד עמלק אשר המן מזרעו, ולא קראתי אלא שיוציאני מן המצר, לא שירחיב לי להפך לינקם מאויבינו, ולהיות לנו מעלה, וזה אמר מן המצר, הוא מה שקראתי י-ה, שהוא לצאת מן המצר של הגזירה בלבד, וענני במרחב, שמלבד צאת מן המצר, גם הרחיב לי, שראיתי בשונאי, וכל האומות מנשאים את היהודים, ואם חצי השם הועיל לי כך, עתה שה' שלם לי ודאי שלא אירא...

דחה דחיתיני לנפול וכו'. אחר דבר דוד עם עמו ישראל מה רב טוב הבוטח בה' כי מושיע אין בלתו להביא ראיה מעצמו, הפך פניו נגד יצרו ואמר דחה דחיתיני וכו'

לומר, הנה דחה (ה') בנבל להמיתו, דחיתני (ה') בשאול במערה, בשום בלבי להמיתו על היותו בא להורגני, והיה זה כדי לנפול, שתהיה זאת לי לפוקה, וי-הוה עזרני שלא נכשלת.

ועם היות, כי עזי וזמרת להצילני היה שם י-ה, כי ענני במרחב י-ה, עם כל זה ויהי לי השם שלם הנזכר לי לישועה מיצרי הרע...

לא אמות כי אחיה וכו'. הלא אמרתי, כי ענני במרחב י-ה, ושעם כל זה השם שלם הושיע לי כמדובר.

אמר עתה אל יעלה על לב שומע, כי שם י-ה אין בו כדאי להושיע, והוצרך חלילה (מחמת מיעוט כח, אל) השם שלם לכך,

כי דעו איפה, כי גם אם לא הייתי מת, כי-אם חי לעולם, כל זמני לא יספיק להלל שם י-ה.

וזהו (אף אם) לא אמות כי אחיה, כלומר לעולם, וכל זה שאחיה לעולם, תמיד ישאר לי (תהלות) לספר מעשי י-ה, כי אין קצה.

כלומר, ואם כן, לא אמרתי, כי-אם, שרצה הקדוש ברוך הוא, לכבדני, להושיעני בשם שלם, עם שבשם י-ה, היה עוז ותעצומות להפליא, לעשות גם הוא:

איכה ג: קולי שמעת אל תעלם אונך לרוחתי לישועתי.

קראתי שמך, כמו שאמרו ז"ל, שצעק נחשון בן עמינדב ואמר, הושיעני א-להים כי באו מים עד נפש.

והיה מבור תחתיות, כי גם שמצרים נקראת בור הוא בור תחתית אחת, אך בים היו שני תחתיות, תחת שעבוד מצרים ותחת מצולות הים.

והענין, כי השר (של מצרים) היה רוצה לעמוד בדין, כי היינו עובדי עבודה זרה.

ואז מיד מבלי אבכה, קולי שמעת עם היותי בלתי כדאי.

ועתה כהיום, אל תעלם אונך, לרוחתי לישועתי, שלא יהיה בלבד העדר ההעלם (כאומרו אל תעלם, אלא האזינה, בפועל), (וגם שלא יחכה) על דמעותי, וזהו לישועתי.

ולא שתוציאני מיד מהגלות כי זמן קצבת, רק לרוחתי שתרויח לי, ויהיה לישועתי, ולא מדמעותי:

או יאמר ענין תאות לבו נתת לו, הוא משל לשני אהובי מלך שהלך כל אחד לבקש שאלה מאתו. ובהחיל האחד לדבר, אמר המלך 'ידעתי את שאלתך, כלך מדברותיך כי אעשה רצונך'. ואת השני, עם שידע גם כן שאלתו' ובהחילו הסכים לעשותו, עם כל זה לא נמנע משמוע את כל דברי שאלתו עד תומו.

והנה אין ספק כי אהבת השני גדלה על אהבת הראשון, כי בהשתעשע לשמוע דבריו ולא השתיקו כאשר את הראשון.

והוא מאמרנו גם כן על פסוק אשר לא חסיר תפילתי וחסדו מאתי, ועל פסוק, טרם יקראו ואני אענה, שעם שאענה ואסכים לעשותו, לא אמנע מלשמוע, כי-אם, עוד הם מדברים אחר שאענה (כבר, עוד זאת) ואני אשמע.

ועל דרך זה יאמר פה, אל תעלם אונך כו', לומר אחר שקולי שמעת אל תעלם אונך.

ופירש מה שאמר קולי שמעת, הוא לרוחתי, ששמעת להרויח לי, שהוא שהסכמת (לתת) הרוחתי, לעשותה.

(ועוד זאת) ומה שאמרתי אל תעלם אונך, הוא לישועתי, כי אחר ששמעת והרוחת לי, לא תמוש משמוע את דברי שועתי... כי בגלות מצרים, מבלי נבכה שמעת קולי, גם עתה אל תעלם וכו'.

תהלים קיט: ראש דברך אמת ולעולם כל משפט צדקך:

על ענין מלך בני תחתי איני צריך שום דבר, כי הנה ראש דברך אמת, שהוא לשון קיום בלי תנאי כנודע, שאמרת, נשבע ה' לדוד 'אמת' לא ישוב ממנה שמפרי בטןך אשית לכסא לך,

אך, על מלכות דוד ודור, אמרת, אם ישמרו בניך בריתי וכו' גם בניהם עדי עד ישוב לכסא לך, הנה זה ידעתי, שלא יהיה בבחינת חסד, רק (אם ישמרו) בבחינת דין.

ואפשר, עדיין יהיה על ידי מדת הדין הקשה,

או מדת דין הרפה,

או בחינת דין שבשם הרחמים,

מה שאבקש הוא שבכל איזו בחינה שיהיה, יהיה במציגת צדקה.

ושיעור הכתוב, על דבר מלך פרי בטני, הנה ראש דברך אמת, שאמרת, אמת לא ישוב ממנה מפרי בטןך אשית לכסא לך, כלומר וזה הוא אמת (קיום בלי תנאי), שלא ישתנה בשום פנים,

אך להיות לעולם מלכות זרעי, שהוא, גם בניהם עדי עד ישוב לכסא לך, שתלית הדבר בכשרון שאמרת אם ישמרו וכו', שהוא על ידי דין ומשפט, בזה אבקשה, שכל סוג משפט שיהיה, יהיה בבחינת צדקה עמו, וזהו ולעולם כל משפט צדקך:

או יאמר, ראש דברך אמת. אל תשיבני לאמר, כי איך אצילך, (כי אין דרכי להכריח בעלי בחירה, כדי להציל) מבעלי בחירה, (כי הרי) שאמרת, אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך וכו', שהוא מיד (המצריים) בעלי בחירה,

ואין לומר, כי שם היה בשביל כל ישראל, שבהם קיום העולם, (ואשר על כן הכרחתי בחירת המצריים), מה שאין כן (לי) ליחיד,

כי הלא, ולעולם, שהוא בשביל היות עולם, הוא משפט צדקך, שאמרת, כי בני, שאני בחירך, תלוי (קיום) עולם, כמאמר ספר הזוהר על פסוק, לא בחרתי בעיר וכו' ואבחר בדוד, שאלמלא דוד לא בחר בירושלם, אשר בה תלוי קיום ישראל והעולם.

או מעין זה. ראש דברך, בראשית וכו' והארץ היתה תהו ובהו, בלתי מתקיים, אך, ורוח אלקים, אמרו רבותינו ז"ל, הוא

מלך המשיח, שזכותו, מרחפת על פני המים.

וזה יאמר, דברך, שתלית קיום העולם במלך המשיח שאני אני הוא, אמת. נמצא שבשביל קיום עולם, הוא משפט צדק, ששאלתי שתצילני ותחיני:

תהלים קיט: ערוב עבדך לטוב אל יעשקוני ודים

הנה עשיתי משפט וצדק, ידעתי כי בל תניחני לעושקי המה יחידים החוטאים, שאם פעם אחת הנחתני, לבל סייעני לשמרני שלא אחטא, (שאע"פ שלא הייתי ראוי לאותה מעשה, אך) בשביל שאם יחטא יחיד וכו',

לא תניחני פעם אחרת, בשביל עושקי, מלשמרני.

אך מה שאחלה פניך שתצילני, הוא מהזדים, הם כוחות המחטיאים, שאין נמנעים (מלהחטיא), אלא כשאתה מעיד ברוב צדקתם באמור, שיזהרו בפלוני.

וזהו, ערוב עבדך, שלא ימצאו פתחון פה, באשר קרה לי עם בת שבע, שלא ידעו, (שלא הייתי ראוי לאותה מעשה, אך) כי עשית בשביל שאם יחטא יחיד וכו',

לכן ערוב עבדך, שתצא (אתה ה', מעיד ו) ערב עלי, לטוב שלא אחטא, כדי, שאל יעשקוני ודים המחטיאים, שלא יתפקרו נגדי, באומרם, כי לא שלם אני, להיות מהבלתי חוטאים (כי עבירה נגרת מעבירה, אשר) מבלעדי המחטיאים ההם,

כדי שיזהרו בי, לבל החטיאיני...

*

הנה אמרו רבותינו ז"ל, 'לא היה דוד ראוי לאותו מעשה, אלא שאם חטא יחיד אומרים לו כלך אצל דוד'.

וביארנו במקומו, שלא החטיאו הוא יתברך, חלילה, כי-אם, שלא עשה כמדתו יתברך, שרגלי חסידיו ישמור מן

החטא, כי-אם שהניחו על חפשויות בחירתו.

נמצאו שהיחידים החוטאים, בצד - מה הם "עושקיו", שבשבילם, אין הקדוש ברוך הוא שומרו מלחטוא, עם ש(מדתו היא, אשר) רגלי חסידיו ישמור.

ועל כן אמר, הנה עשיתי משפט וצדק, שהם הפך העושק, שבהיות העני חיב, הייתי נותן לו צדקה לפרוע לחברו, בל יעשוק אותו, לכן אם פעם אחת הנחתני מלשומרני, מעון בת שבע, בל תניחני עוד לעושקי, הם היחידים ההם.

ושמא תאמר, כי הלא זה טוב לי משיהיו רשעים, ואולי לכפר בעדם, תקחני, כי כל ישראל ערבים זה לזה, כענין טול רב שבהם,

כי הנה על הטובים, שב(חוטאים ואז) שומעם (שאחרים) מוחים בידם, (הם) שבים מלחטוא, החרשתי,

אך יש ודים, שאדברא, יענו עזות (נגד המוחים) ולמה אמות בשבילם.

וזהו ערוב עבדך, שאהיה ערב בשביל מי שהוא טוב (וכנ"ל שמקבלים מוסר מהמוחים), אך, אל יעשקוני ודים, שאמות בשבילם, ואהיה עשוק, שאפסיד כל הזכויות שאעשה, אם לא אמות בשבילם, עד סוף ימי:

תהלים קיט: שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב,

מדברך של קושי על ידי נתן הנביא לאמר לי שחטאתי לה', אז פחד לבי. אך כשאמר לי אמירה של חיבה, שאמר גם ה' העביר חטאתך, אז, שש אנכי על אמרתך, כמוצא שלל רב...

על כן, אז שמתי לבי להשמר, והשתלם מהדברים הראשונים שאדם נותן עליהם דין וחשבון, שהם נשאת ונתת באמונה קבעת עתים לתורה.

ועל הא' שהיא נשאת ונתת, הוספתי על טוב מדתי, כי עד כה שקר שנאתי, ועתה ואתעבה, שלא שנאה בלבד כי-אם גם עד גדר תועבה הוא לי, ועל השנית ותורתך אהבתי:

*

אסתר פרק ח: ליהודים היתה... וששון, זו מילה, כמה דאת אמר, שש אנכי על אמרתך ... איך באומרו, שש אנכי על אמרתך יש שם מילה?... שהרי נאמר כמוצא שלל רב ואיזה מוצא מוצא ושש עליה זו מילה, כמאמרם ז"ל, על למנצח על השמינית כשנכנס דוד במרחץ ראה עצמו ערום מן המצות וכו' הסתכל במילה שמח ואמר למנצח על השמינית על המילה שניתנה בשמיני.

או יהיה כמאמרם ז"ל, שש אנכי על אמרתך זו מילה כמה דאת אמר כי שמרו אמרתך מה להלן מילה שנאמר ובריתך ינצורו אף כאן היא מילה.

ובזה אמור מעתה, נאמר כאן ששון ונאמר להלן שש אנכי מה להלן מילה שהרי נאמר אמרתך אף כאן מילה.

ויש סעד לזה מהנוטריקון כי אמרתך במספר קטן עולה שלש עשרה כמספר מילה במספר קטן, וכנגד שלש עשרה בריתות שנכתבו עליה...

שלא בלבד ניתן להם החיים, כי-אם גם חירות העבדות, שהיה מקום לומר כי הלא דבר מלך ממכרו לא ישוב ריקם, ואם תתבטל המכירה בבחינת המות תתקיים בבחינת עבדות...

שיזכו, והיא היות להם גם חירות מעבדות, היה על זכות המילה שהיא חותם אות ברית קדש, הוא חותם היותינו עבדים להקב"ה, היא שעמדה לנו לבל נהיה עבדים לאדונים זולתו יתברך.

תהלים קיט: טוב טעם ודעת למדני. כי
במצותיך האמנותי:

שטוב טעם החוקים, שהוא עיקר
טעמים הפנימי, ועוצם האיכות.

ואם קצר שכלי, וכבר ידעתי לפי שכלי,
שאלתי היא, שתחנני דעת, כדי להחזיק
טוב הטעם, וזהו טוב טעם ודעת למדני.

כי, אם הייתי עושה (ושואל טוב טעם,
ואשר כוונתי) בשאלתי, למען האמין בהם
(רק כאשר) ביודעי טעמים, היה קשה
שתנתן לי שאלתי, אך הנה כבר במצותיך
האמנותי (מקודם שידעתי טעמים):

תהלים קיט: נדבות פי, רצה נא ה',
ומשפטיך למדני.

נדבות פי, שאני (יהיה) נודר בפי,
לעשות כשתצילני מהצרה, רצה נא ה',
כאילו עשיתים מעתה,

ואז על ידי כן, תוסר דאגת לבי,
ומשפטיך למדני, כי אז תהיה לי שמחה.

ושמא תאמר, כי אולי שכחתי מלמודי,
ואני פושע, ואיך אשאל עתה שתשוב
ללמדני,

לזה אני אומר, שמה שאני צריך לבקש
הוא, שתלמדני מה שאין שכלי משיג, אך
מיראת שכחה, אולי שכחתי ממה
שלמדוני, איני צריך לזה, כי הלא אפי'
בהיות נפשי בכפי תמיד, נרדף למות,
שאין דבר גורם שכחה כזה, ועם כל זה,
(אפילו אז) תורתך לא שכחתי...

... חייני, כדברך שאמרת שאחיה
לעולם, כאומך חיים שאל ממך נתת לו
אורך ימים עולם ועד, שהוא ענין דוד מלך
ישראל חי וקיים:

הן אמת שירא אני פן אכשל בדין, בין
בדם נפש, בין בממון אשר אדם מקפח
חיי אפילו בדין פרוטה, על כן אשאלה
מאתך כי, נדבות פי, שאני מתנדב,
כקרבנות וכיוצא, ואין בית המקדש נבנה
בימי, רצה נא מעתה, בצאתם מפי,
ומשפטיך למדני, פן תהיה שגגות הוראה
עיכוב, לחיים, שאמרת חייני כדברך:

פסוקים שלפני מוסף:

תהלים פט: צדק ומשפט מכון כסאך.

ידוע מאמרם ז"ל, כי בשתים, יתחתן
בנו הוא יתברך, משלנו, ושתים משלו.
משל למלך שנושא אשה, והיא מביאה לו
שני תכשיטין, והוא מביא שנים אחרים,
כך הקדוש ברוך הוא מתחתן בנו וישראל
הנמשלים לכלה נותנת שני תכשיטין,
שהם צדקה ומשפט, כמה דאת אמר, כי
ידעתיו למען אשר יצוה את בניו בו'
לעשות צדקה ומשפט,

והקב"ה מביא ב' תכשיטין על שלנו,
שהם חסד ורחמים, כמה דאת אמר,
"וארשתוך לי בצדק ובמשפט" שהוא
משלנו, ומוסיף לה מדיליה חסד ורחמים
וזהו "ובחסד וברחמים".

אלא, שהוא יתברך אינו נותן לנו את
שלו, אם לא בתתנו את שלנו, אך בהעדר
ממנו צדק ומשפט, מיד הוא אומר,
אספתי את שלומי בו' את החסד ואת
הרחמים, ולא עוד, אלא שרוצה שנקדים
אנחנו את שלנו, ואחר כך יתן את שלו,
כמה דאת אמר "וארשתוך לי בצדק
ובמשפט" ואחר כך "בחסד וברחמים":

ובזה יתכן, כי אמר אברהם, הוא איתן
האזרחי, לפניו יתברך, הנה ידעתי, כי
ידעתי למען אשר אצוה את בני לעשות
צדקה ומשפט, שהם שני תכשיטי הכלה,
שעל (יד) שתי מדותם אלה, יוכנו להיות
כסא ומרכבה אליך, באופן שעל ידי שתי
אלה, תבוא ותשרה עליהם בחסד
וברחמים,

אך אוחילה לפניך, שאל נא תמנע מהם
החסד ורחמים עד עשותם צדקה ומשפט,
כי-אם, שעם היות, כי צדק ומשפט הוא
מכון כסאך, שבהם יוכנו ישראל להיות
כסאך ומרכבה אליך, שהיא חתונתך
אתם, ואחר כך תשרה ותבוא אליהם
בחסד וברחמים,

אך שאלתי ובקשתי היא, כי חסד ואמת,
שהם חסד ורחמים, כנודע כי רחמים
ואמת אחת הם, יקדמו פניך, טרם
עשותם הצדק ומשפט, כי טרם בואך

אליהם, על ידי עשותם מכון הכסא,
יקדמו את ביאת פניך, החסד ואמת, שהם
שני תכשיטין, ולא תאחרם, עד בוא פניך
על ידי צדק ומשפט, המביאים פניך, על
הכסא שייכנו:

ועם היות, כי לפי הראוי אני מקשה
לשאול, כי לישראל יאתה להכין הכסא
תחלה, בצדק ובמשפט, להכין עצמם
להשרות עליהם שכניה, ואחרי כן יבוא
חתן לקראת כלה, ישב על כסא רם ונשא,
אשר הוכן לו, ועם כל זה אני אומר, כי, עם
כי אשרי העם יודעי תרועה, שיחסר להם
תחלה שפע רב טוב, (ממך, המדות של)
חסד ורחמים, כי-אם תרועה והכנעה,
שעל ידי כן יקיימו התורה מעוני (המדות
ש) בצדק ובמשפט, ובהעדר שפע חסד
ורחמים, ויוכנו לקיים את התורה אחרי
כן, מעושר שעל ידי החסד. וכמאמרנו על
משנת ר' יונתן אומר, כל המקיים את
התורה מעוני בו', שהוא, כי העוני, טוב
לגבר בראשיתו, כי כל המקיים את
התורה מעוני, יהיה בטוח, כי גם אם
יעשיר, לא ישמן ויבעט, כי העוני, הכינו
להיות נכנע בעבודת ה', מה שאין כן אשר
יעשיר בתחלה, שאם העושר יעשה את
שלו, ויבטל את התורה מעושר, סופו,
שגם כי יעני אחרי כן, יבטל את התורה
מעוני, כי הוללות העושר לא תוסר ממנו.
באופן שאשרי העם יודעי תרועה,

ועם כל זה, שאלתי, שחסד ואמת יקדמו
פניך, והוא, כי על ידי הסתר פנים, אפשר
ירפו ידי בני האדם (מלקיים 'יהלכון',
היינו) מהתהלך, אל מהלך מיוחד לעם
ה', הוא לעולם הבא, כמה דאת אמר, כי
הולך האדם אל בית עולמו, כנודע, כי כל
ענין העולם הזה, הוא מהלך ודרך אל
העולם הבא, ואמר כי אשר להם הסתר
פנים בעולם הזה, יהרהר ויתרפה מלהלך
בדרך המיוחד לו, אך עתה, על ידי אור
פניך (שבקשתי שתקדים להם) בחסד
ואמת, יהיה להם התהלכות. כי ינשאו
ידיו ורגליו, להלך בדרך, אל מחוז חפצו,
שהוא לעולם הבא, וזהו ה' שהוא רחמים,
עם אור פניך, שממדת חסד, יהלכון...

... אחר אומרו איתן הוא אברהם כי עולם חסד יבנה, אך החסד לא נתקיים עד ימות המשיח... ועל כן מצא את לבו להתפלל לפניו יתברך, על מלכות דוד הוא מלך המשיח, כמפורש בסמוך בכתובים הבאים, וירא, טרם ידבר, והנה נגד פניו מאמר שמואל הנביא, כי אחר שאלקי ישראל מלכנו, למה לא נכנע תחתיו בעול מלכותו לעבוד עבודתו, ולא נבקש מלך בשר ודם ימלוך עלינו להדריכנו ולייסרנו.

על כן הקדים ואמר, **אשרי העם כו'** לומר, הן אמת ידעת, כי **אשרי העם יודעי תרועה**, להתרועע והכנע תחת מלכנו שבשמים מעצמם, מבלי מלך בשר ודם, כי אז טוב למו, כי ה' **באור פניו יהלכון**, ויתנהגו.

וגם כפשוטו יתכן, כי בהיותם יודעי תרועה, נכנעים תחת עבודתו יתברך, ישיגו מעין יציאת מצרים, שהיה מאיר להם ללכת יומם וליילה, **באור פניו יתברך**, כי, **וה' הולך כו' להאיר להם כו'.**

או כאשר אמרנו, על ענין ההנהגה, כי לא היו צריכים מלך להנהיגם ולנחותם דרך ישרה, כי **באור פניו יהלכון**:

וגם יש יחפצו מלך לשמוח ולהתכבד בו, אם מלך גדול הוא, כי ישישו בשמחת הקרא שם מלך גדול עליהם, אמר, הנה גם זה לא יחסר, ואדרבא, **בשמך שיקרא עליהם, יגילון כל היום.**

וגם יש דבר שלישי, והוא, כי המלך יתן להם מתנות ויעשירם, כענין המלבישם שני עם עדנים, והנה גם זה בהיות ה' מלכם לבדו, היה אז יותר, כי אין צריך לומר אם ישפיע שופע טובה, כי-אם, אפילו מעט מידו בתורת צדקה בלבד, גדול מכל רב טוב שיתן המלך (בשר ודם) לעמו, כי הנה ובצדקתך ירומו:

וגם יש טעם רביעי לבקש מלך בשר ודם, והוא כי דרך המלך אשר יצא לפניו ואשר יבא לפניו ואשר ילחם מלחמותיהם באופן שהמלך עוז לעמו יתן, והנה גם על טעם זה הוא בלתי ראוי, והוא, כי הלא המלך אשר ימלוך על

ישראל, שהוא עוזמו של העם, תפארתו (ועוזמו) של המלך, הוא אתה ה', כי כך יתפאר תהיה לו למעוז ביום צרה, וללחום מלחמותיו ולא יבטח בעצמו.

וזהו כי תפארת עזמו אתה. כלומר, ואם כן איפה, למה נעוז במעוז מלך בשר ודם אשר תפארת מעוזו אתה הוא? ולא נעוז במעוז ממוך ואלינו, מבלי אמצעי בינותינו?

והן אלה טענות, שעליהם היה ראוי לא תרצה להקים עלינו מלך בשר ודם, כי-אם מלכותך, בלבד עלינו, אך, עם כל זה, וברצונך יהיה שתרום קרננו, הוא מלכות ישראל עלינו, כי הלא, לא מבילתי עשותנו עיקר ממוך, אנו חפצים במלך, כי-אם אדרבא, להיותו (המלך בשר ודם) צדיק ודבק בך, שיהיה לעם מול האלקים, (רק מחמת זה) נחפוץ בו, כי הנה, אשר הוא לה', שהוא איש שלך, צדיק וישר דבק בך, הוא מגננו.

וזהו כי לה' מגננו. ואשר הוא לקדוש ישראל דבק בך יתברך, הוא מלכנו. באופן שעיקר המלך עלינו אתה הוא מעולם, ואשר נמליך מלך עלינו, הוא להיותו שלך, ואדרבא למה שעל ידו יהיה לנו קשר אמיץ עמך, והנהגתו אותנו כהנהגתך, כי על פיך ישק להנהיגנו, ולפי זה יתכן אמר מגננו, על דוד, ומלכנו, על מלך המשיח:

ליקוט עניני שופר

ישעיהו פרק נח: קרא בגרון אל תחשוך וכו'. הנה המתחיל לקרא קורא בפה, וכאשר הוא יגע אז קורא בגרון, כד"א **יגעתי בקראי נחר גרוני** אמר קרא אף בגרון, כלומר לא תעצור היגיעה, כי-אם **קרא בגרון ואל תחשוך** אם נחר, ושמא תאמר הלא אין מקבלים,

לז"א, **כשופר הרם קולך**, כלומר דבר ראשונה דברים טובים המתיישרים על הלב, ואח"כ דברים קשים המשברים הלב בצד מה, ואח"כ קשים כגידים כתרועת מלחמה, ואחר קבלם (המוסר), אח"כ (כ) שובה אליהם בדברים טובים, ורצויים,

וזהו, **כשופר הרם קולך** שמתחיל בתקיעה פשוטה, ואח"כ בשברים ואח"כ בתרועה ואחריה תקיעה פשוטה, כך תתחיל בנחמה ותסיים בנחמה, וב' הדרגות קושי באמצע, אך לא תדבר ברמז כשופר, רק והגד לעמי פשעם כו' בפירוש:

או יאמר **כשופר כו'**, בשום לב אל נקודת הכ"ף, בפת"ח ולא בשו"א, שהוא כאומרו כשופר, הידוע.

אך יאמר, הלא צויתך שאם לא תוכל להשמיע קול בפה תקרא בגרון, והלא תאמר, לא אדבר בכח להשמיע קול חזק, כי גרוני ייחר, וגם לבלתי בייש בקול רם את מקבלי התוכחת, בהגיד להם פשעם, לז"א, כשופר הידוע בתורה, הוא של מתן תורה, שהיה קול שופר הולך וחזק מאד, כן תעשה אתה, וכ"כ למה, להסיר מלבם כי קל עונם לפני, כי הלא לפי רוב השלמות, אכביד עול אשמתם, וזהו והגד לעמי, הם הדבקים בי ביותר, ומתייחסים לעם שלי, פשעם, כי כל עון, להם, כבד כפשע, משא"כ להמון עם הארץ. ועל כן בקרוביו, אמר בהם, פשעם, ובהמון העם, אמר חטאתם:

עמוס פרק ג: ה' מציין ישאג הוא שם הרחמים, ומירושלים יתן קולו הוא על ידי שכינתו שבירושלם, שהוא על ידי שניהם כמדובר ואינו במקרה חלילה, כי-אם על ידי הוא ובית דינו, והנה השם לבו לזה מראש השנה, אשר אז כסאות למשפט הוא ובית דינו, וישוב אל ה' כי יחרד מקול השופר, אשר בו תקיעה ותרועה זכר לה' ובית דינו, לא יירא מפחד רעה, מה שאין כן אשר לא יתן אל לבו,

וזהו אם יתקע שופר בעיר שהוא בראש השנה, ועם לא יחרדו מהרמז הנזכר, או אם יהיה רעה בעיר מי פתי לא יבין, כי זה' שהוא הוא ובית דינו לא עשה בתמיהא, כי יראה בהשגחה כי על שלא חרד על מה שנרמז לו נלכד בידם:

* קצורי * באורי * לקוטי * האלשיך הק' ראש השנה

הוספות בסוגריים ובאותיות שונות הם מן המלקט ומבאר

פסוקי מלכיות וזכרונות שופרות מלכיות א

י-הוה ימלוך לעולם ועד:

אמרו לא לנו ה', לא לנו, אנו מבקשים זה, כי-אם על דבר כבוד שמך, כי-אם כה תעשה לנטוע אותנו בארצך ובבית המקדש העתיד מעתה, הנה יהיה שה' ימלוך לעולם ועד כאשר בזמן הבית השלישי. שלא יחלק מכבודו למלכיות בשר ודם, ולא יתחלל כבוד מלכותו בחורבנות בית המקדש, כי-אם שה' ימלוך לעולם ועד שהוא העתיד, שתהיה מלכותו גלוי וניכר לכל העמים בלי הפסק, כאשר סידרו קדמונינו באומרים:

עד לא עשה ארץ וחוצות, ה' מלך. ובהכינו יצורים כו', ה' מלך. ועת יקבץ נפוצים כו', ה' ימלוך לעולם ועד.

(עוד מזה באלשיך, תהלים פ"י) כי באמרנו ה' מלך ה' מלך כו' אנו מכוונים כי עד לא עשה ארץ וחוצות, ה' מלך, ואחר היות יצורים בעולם, ה' מלך, וכאשר הארץ כבד תבלה כו' ה' ימלוך לעולם ועד. כלל הענין שעם שמלכותיה מלכות עלם, אין מתייחס היות 'עולם ועד' רק באחרונה.

(עוד מזה באלשיך, תהלים קמו) עוד יש לכם משכון גדול להיות בטוחים ליגאל, כי עתה כביכול שכינה בגלות, שאין מלכותו ניכר,

ואז, ה' ימלוך לעולם ועד. שהוא אשר סידרו לנו בתחינותינו, עד לא עשה ארץ

וחוצות, ה' מלך, ובהכינו וכו', ה' מלך, ועת יקבץ וכו', ה' ימלוך לעולם ועד.

ועל חלוקה הזאת הג', אשר לא תבצר חלילה, אמר, ימלוך ה' לעולם, ובוהו אנו בטוחים כי אז נגאל.

הנה כי פסוק ה' ימלוך פירשוהו על העתיד לבא, בימות המשיח. ותהי בקשת ישראל, שיתקיים מאז יצאו ישראל ממצרים:

ולשמא יאמר א-להינו יתברך, כי לא יתכן יהיה זה מאז, עד תתפרסם גדולתו בעולם, על ידי המשך הדורות, מה שאין בן בעת ההיא. כי הנה נס קריעת ים סוף שהיה גדול לעיני כל העמים, הלא כל היושבים שם הם המצריים כבר מתו, ואיך יתפרסם שמו בעולם על ידי מתים?

לזה אמר, אין זה עיכוב, כי הלא בא סוס פרעה כו'. כלומר, כי סוס פרעה ורכבו ופרשיו שבאו בים, הם היו אשר וישב ה' עליהם את מי הים, אך לא את פרעה עצמו, כי הוא נשאר. וזהו אומרו, כי בא סוס פרעה, עם היות שגם בא פרעה עם סוסו. אך, הוא לומר, כי סוס פרעה כו' הם אשר וישב ה' עליהם את מי הים, אך לא על פרעה. עם היות שהוא גם הוא בא, לא נאמר עליו וישב ה' עליהם כו', ועל כן אינו מזכיר, אלא את מי שבא (סוס פרעה), וישב כו'. והוא מאמרם ז"ל בפסוק ולא נשאר בהם עד אחד, כי אחד נשאר והיה במים עד גרונו ואמר מי כמוך ברפיון הכ"ף. ואם כן מי יפרסם גדולתו יתברך יותר ממנו, מאשר עיניו ראו ולא זה, ואם כן איפה, אין עיכוב מהעשות שאלתנו על זה:

מלכיות ב:

(במדבר כג בא) לא הביט און ביעקב, ולא ראה עמל בישראל, י-הוה א-להיו עמו, ותרועת מלך בו:

לא הביט ולא הסתכל און שעשו הנקראים יעקב. יען כי לא ראה עמל בישראל, הם השלמים וכשרים הנקראים ישראל. ועמל הוא עון, כמ"ד הוגעתני בעונותיך:

ושמא תאמר, הלא הרעים בקולו לאמר, ואכלם?

(מיישב, שזה) אינו כלום, כי גם ברעם קולו (של דין), היו חיים וחסד, בלבד. כמו שאמרו ז"ל, באומרו, הניחה לי ויחר אפי כו'. שאמר משה, וכי תופס הייתי בך?

אלא כדי שיתפוס ויחזיק בתפלה. כאב על בנו, שאומר לאשר לפניו, 'אל תעכבו בידי, הניחוני שאמיתיהו'. ומכווין (אך ורק) שיאחזו בו, ויחלו פניו, לבלתי המית אותו. (כאומר אם יאל תעכבו בידי והניחוני (רק אז יהא) שאמיתיהו)

וזה יאמר, ה' א-להיו, של ישראל עמו, לרחמו. ותרועת והגזמת מלך, בלבד, הוא שהיה בו, ולא לפעול הכליה חלילה...

ואשר תראה הרעשת ההגזמה ההיא, באומרו הניחה לי וכו'. שמורה, שלולא משה היו כלים, (לא כן הוא, כי) לא היה דעתו יתברך לכלותם, לפי האמת, כי-אם, הרעשת ותרועת-מלך בו, ולא, נקמת-מלך, הבלתי מרחם:

מלכיות ג:

(דברים לג ה) ויהי בישרון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל:

להגיד מעלת וחשיבות ישראל לפניו יתברך...

תורה צוה לנו משה... ויהי בישרון, משה הנוכח, בישרון, מלך, שיתרוננו על ישראל כיתרון מלך על העם, זה היה מתחלה,

אך אחרי כן, בהתאסף ישראל, שהוא כשבא יתרו, ונאמר, ויעמד העם על משה, שהיה קודם מתן תורה... אז בהתאסף, נעשו ראשי שרים, ראשי עם, שהיו בישראל ראשים לעם, כי אז נתמנו, שרי אלפים ושרי מאות כו'.

ואחרי כן במתן תורה, קנו אחדות, כאומרו, ויחן שם ישראל.

אז, במעשה זה, כמעט היו כל ישראל שוים, כי כלם פסקה זוהמתן, וכולם התנבאו בהקין, ופנים בפנים. כמה דאת אמר, פנים בפנים דבר ה' אל כל קהלכם, מעין נבואת משה רבינו עליו השלום, שנאמר בו, ודבר ה' אל משה פנים אל פנים, באופן, כי אז, על ידי אחדות ההוא, בצד מה היו כל ישראל שוים, ליכלל בכלל שבטי ישראל, כמוני ככם, בלי העדפה ויתרון, זה על זה. וזהו אומרו, יחד שבטי ישראל, כי כאשר היו יחד באחדות אחד, אז שבטי ישראל בשווי אחד יאמר להם, בלי הפרש ראשים ועם:

— — —

מלכיות ד:

(תהילים כב כט)

כי לי-הוה המלוכה ומשל בגוים:

יזכרו וישבו אל י-הוה כל אפסי ארץ וישתחוו לפניך כל משפחות גוים: כי לי-הוה המלוכה ומשל בגוים: אכלו וישתחוו כל דשני ארץ לפניו יכרעו כל יורדי עפר ונפשו לא חיה: ישראל הכירו אמתך בצורתם ושביו אליך, אך האומות עם ראותם הנסים והפורקן אשר עשית לנו לא שבו אליך, כי מה שייזכרו וישבו (אל י-הוה כל אפסי ארץ וישתחוו לפניך כל משפחות גוים) לא יהיה,

כי-אם לימות המשיח, כאשר תהיה לה' המלוכה, ולא להם. גם (יזכרו וישבו הגוים), על ידי הכנעתם, שיהיה (ה') מושל בגוים,

מה שאין כן, בהיות להם הרוחה (וממשלה, לא שבים אליך)... כי הנה אכלו ואחר כך וישתחוו לעבודה זרה כל דשני ארץ הם האומות מ"ה, כי אלו אבדה תקותם כי לא הכירו את ה' לשוב עד מותם, ובכן ... אז לימות המשיח לפניו יכרעו כל יורדי עפר.

— — —

מלכיות ה

(תהילים צג א) י-הוה מלך גאות לבש, לבש י-הוה עוז התאזר, אף תכון תבל בל תמוט:

ה' מלך גאות לבש וכו' נכון כסאך מאז מעולם אתה: דרך המלך, שבמלכו מראה שפלות, וגומל חסדים לעם לשיקבלוהו עליהם, כמה דאת אמר, היום תהיה עבד לעם הזה וכו',

אמר, כי לא כן מלך מלכי המלכים, כי-אם, כאשר ה' מלך, אז גאות לבש. וגם אין גבורתו כגבור בשר ודם, שלא יתהלל חוגר כמפתח, כי-אם לבש ה' עוז, מעת התאזר.

ועם כל גאותו וגבורתו, סובל העולם, גם בהיות בלתי עושי רצונו, כי אף לעומת גאותו וגבורתו, תכון תבל (בסבלנות, באופן) בל תמוט. ועל כן צריך לסבול, והאריך (אף), מפני תקון העולם ולא מבלתי יכולת חלילה, כי הלא נכון כסאך מאז, שהוא השמים כסאך, הוא נכון מאז מלכת בבריאת עולם, אך אתה, מעולם אתה, ואינך תחת זמן, ואינך צריך תבל:

— — —

או יאמר בשום לב אל החילו (מלך, לבש) שלא לנוכח, שלא אמר "מלכת" "לבשת", ויצא לנוכח באומרו תכון תבל!

והוא, בהזכיר מאמר ספר הזוהר, שבבריאת העולם, עאלת אורייתא קמי קודשא בריך הוא ואמרת, אי את בעי דין (בני אדם), לית עולם!

ואמר (ה') לה (לתורה, האם) על מגן (בחינם) אתקריתי ארך אפים?

והנה ידוע, כי התורה נקראת עוז כמו שאמרו ז"ל, שבמתן תורה הלכו כל האומות אצל בלעם ואמרו לו, מה הן הקולות וברקים אלו? האם הקדוש ברוך הוא מביא מבול לעולם? אמר להם: ה' עוז לעמו יתן: הקדוש ברוך הוא נותן תורה שנקראת עוז לישראל עמו.

ועוד ידענו מרבותינו ז"ל, כי מתחלה עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין, ולא היה העולם מתקיים, עד ששינתה מדת רחמים, ושעל המחשבה הא' נאמר בראשית ברא (בדין) אלקים, ועל המעשה נאמר ביום עשות (ברחמים) ה' אלקים ארץ ושמים:

ונבא אל הענין, והוא שאומר המשורר, כאשר ה' מלך, שהוא עד לא עשה ארץ וחוצות, הנה תחלה השם הנזכר גאות לבש, שהוא להתגאות למעלה מן העולם, לבלתי הטפל בו, כי-אם, להניח את מדת הדין הוא האלקים הוא שכינה, בלבד, היא מדת הדין, לברוא את העולם, אך, כאשר לבש ה' הגאות הנזכר, אז העוז, שהוא התורה, התאזר נגדו יתברך ואמר, אף, אתה עם מדת (אף) הדין, ראוי תכון תבל, באופן בל תמוט,

מה שאין כן, אם שם הרחמים גאות לבש, ועולה ופורש מן העולם, שתבל ימוט ואין עולם. ואין צריך לומר, תבל, שהוא כללות הארץ, כי-אם, גם השמים כסאך, הוא נכון מאז, שמעולם אתה ה' בעל הרחמים, שנשתתפת עם מדת הדין, ומעולם אתה, ולא למעלה מן העולם...

ולא למעלה מן העולם, כאשר גאות לבשת, והיית מניח העולם אל מדת הדין: (כאשר, מתחלה עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין)

(ועוד מזה באלשיך תהלים פרק צו י) אמרו בגוים י-הוה מלך אף תכון תבל בל תמוט ידין עמים במישרים:

ה' בעל הרחמים מלך, ואין צריך לומר בחינת החסד ורחמים, כי-אם, אף תכון וכו', שגם לא תקטרג האף והרוגו שלו, עם היותו בא לערוץ הארץ, כי-אם אדרבה, אפילו מדת אף ורוגו שלו תכון תבל בל תמוט, כי לא יחריב תבל בכלות כל הגוים הכופרים בו, כי-אם אדרבה, תכון תבל וכו',

— — —

מלכיות ו

(תהלים פרק כד ז-י) שאו שערים ראשיכם והנשא פתחי עולם ויבוא מלך הכבוד: מי זה מלך הכבוד י-הוה עוזו וגבור י-הוה גבור מלחמה: שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד: מי הוא זה מלך הכבוד י-הוה צבאות הוא מלך הכבוד סלה:

א. אומרו (פסוק ז) שאו שערים כו' איך יצדק נשיאת ראש בשערים ואיך יתקשר עם הקודם?

ב. ג. אומרו והנשא פתחי עולם שהוא כפל ענין ובמלות שונות, שהם שתי קושיות, ב: למה כפל ענין?

ג: ולמה במילות שונות? כי נכנס בשערים ויצא בפתחים, נכנס בשאו (שערים) ויצא בהנשא (פתחי עולם) (פס"ז)?

ד: ובשערים לא אמר שערי עולם כי-אם בפתחים!

ה: וגם איך יצדק ראשים לשערים?

ו: ועוד, כי לדעתם לא היה לו לומר שערים כי-אם שער, כי אחד היה!

ז: אומרו, מלך הכבוד מה ענין התואר הזה פה?

ח: אומרו, מי זה מלך הכבוד, מה זו שאלה מי לא ידע כי הוא ה'?

ט: מה המה כל התוארים האלו ה' עוזו וגבור?

י: אומרו, ה' גבור מלחמה, כי הלא בכלל היותו עוזו וגבור הוא?

יא: גם, למה חזר להזכיר את השם, ולא אמר ה' עוזו וגבור, גבור מלחמה?

יב: וגם, לא היה צריך להזכיר מילת גבור פעם שנית!

יג: למה חזר (פס"ט) ואמר שאו שערים כו' פעם שנית?

יד: אומרו למעלה (פס"ז), והנשא ופה (פס"ט) ושאו?

טו: אומרו (פס"י) מי הוא זה מלך הכבוד, והרי שאל זה, והשיב מי הוא (פס"ח), ולמה חזר לשאול?

טז: אומרו פה (פס"י) מלת הוא מה שאין כן למעלה (פס"ח)?

יז: כי תשובת שאלה זו היתה למעלה (פס"ח) ה' עוזו וגבור כו' ופה אמר ה' צבאות!

יח: וגם אומרו כאן (פס"י) סלה מה שלא אמר למעלה (פס"ח)?

הנה כתבנו שעל ידי שני דברים שכינה שורה בבית המקדש.

א: כי שפע קדושת בית המקדש של מעלה מתפשט ויורד בשל מטה, ובאיכות רוחניות העליון שורה שכינה למטה.

ב: ושאיף גם (זאת השראת השפע), לא יהיה, רק על ידי נשמות הצדיקים שבישראל, כי היכל ה' המה, ונשמותיהם הם פתחים, לבוא דרך השתלשלותו, שפע טוב העליון מאתו יתברך, כמאמרנו על פסוק, ועל פתחינו כל מגדים.

וזה ענין הכתוב, שאמר דוד ברוח קדשו, הלא אמרתי כי יש שני זכויות של שני גדולים שהם אברהם ויעקב, שעל כל אחד מהם (בהמ"ק) יש ארון, ושורה שכינה למטה בבית המקדש, ושהעיקר ומתמיד הוא הבית האחרון שעל ידי יעקב.

(ממשיד דוד) ועתה חל עלי (דוד) חובת ביאור, איזה דרך ישכון שכינה ואורה על בית המקדש אשר בארץ הוא, ולמה לא יתמיד הראשון כאחרון?

וגם אחר שמלא כל הארץ כבודו, כי הוא לעולם כנפש לגוף האדם שממלאה את כולו, אם כן איפה, למה צריך בוא שכינה אל הבית המקדש?

ואם ששם היא, ולא בשאר העולם, איך מתקיים כל העולם?

וגם, זה (שהשכינה, היא גם בשאר העולם) בכלל אומרו למעלה, לה' הארץ ומלואה כו':

ובראשון הוא בית המקדש שבזכות אברהם העתיד ליבנות בימי שלמה בנו החל, ואמר, הנה זה הדרך השראת שכינה בבית המקדש, כי שאו שערים של בית המקדש של מטה, שאו וסבלו עליכם את ראשיכם הם שערי בית המקדש של מעלה, שהם ראשים לשל מטה ומשתלשלים ובאים לשל מטה, ככתוב אצלנו על פסוק, עומדות היו רגלינו כו'.

ואפשר, כי בכלל השערים שהזכיר, כלל, גם שער השמים, שמכוון כנגד בית המקדש של מטה, שגם הוא, ישא את שערי בית המקדש של מעלה, כגוף הנושא את הראש.

(פונה דוד לנשמות הצדיקים ומעוררם, אשר) וגם זה לא יהיה, כי-אם, והנשא פתחי עולם, הם נשמות הצדיקים שבדור, שהם פתחי עולם, כפתחים לבוא בעולם שפע העליון,

(ועדיין) אם אינכם רמים ונשאים באיכות וצדקות, הנשא והכינו עצמכם, שהיכל ה' אתם, ועל ידכם תורד קדושה מעולם העליון, ויבא מלך הכבוד בבית המקדש.

והענין, כי אין ספק, שמלא כל הארץ כבודו יתברך, אך מה שיתוסף בבית המקדש הוא, שיבא מלך הכבוד, כי גם שהתפשטות שכינה (מלא כל הארץ) בעולם הנקרא "כבוד", כמה דאת אמר, מלא כל הארץ כבודו, מה שיבא עתה לבית המקדש, הוא עיקר שכינה, שהוא מלך של הכבוד, (הויה) ההוה תמיד בעולם:

ובמתק לשונו נתן טוב טעם, בל יאמר איש: 'האם יש חילוק בו יתברך להיות מציאות אחת במקדש ומציאות אחר חוצה?'

אך הוא, כי יקרה לעולם, עם השכינה, כמקרה הגוף עם הנפש, והוא, כי אין ספק

שהנפש תמלא את כל איברי הגוף לקיימם, אך, הלא נראה, כי העין רואה, ולמה לא יראו שאר איברים, אחר שגם בהם בחינת הנפש הנותנת ראות אל העין?

אך אמור מעתה, כי אין זה כי-אם, שעם היות כי הנפש אחת היא, עם כל זה, כל אבר יקבל ממנה כפי הכנתו, ועל כן העין, כי זך הוא, יקבל ראות מעיקר איכות הנפש, כי הראיה היא כח רוחני, יותר מפעולת כל אחד משאר איברים.

כך השכינה בעולם, עם היות כי אחת היא, עם כל זה, על ידי היות קדושת איכות בית המקדש של מעלה בשל מטה, יוכן לקבל עיקר שכינה, - כעין המקבל ראות, מה שאין כן לשאר איברים כמדובר.

וזהו אומרו **שאו שערים כו' והנשאו כו'** ועל ידי כן, יוכן המקום, **ויבא בו מלך הכבוד:**

והנה ברוח הקדש, אחר ראות (דוד) בבנינו, ראה חורבנו, אשר היו גוים מרקדים בהיכלו והוא (ית') שותק, עד שהיו אומרים לישראל 'איה אלקיך וישיעך', ומטיחים דברים חלילה.

ועל זה אמר, הנה אחר בא מלך הכבוד, יבא זמן שיאמרו מי זה מלך הכבוד, כלומר, אם לא איפה (עונה הוא ית' על כבודו, א"כ) מי הוא, ואיה כבודו, שמחללים כבודו ושותק?

אך תיפח רוחם של הגוים ההם, כי הלא 'הן הן גבורותיו' היותו (סובל), מאסף גבורתו אליו בל תפעל חוצה.

וזהו אומרו, **ה' עוזו וגבור, כי הוא (עזו וגבור) תואר בודד בעצמו, ואינו כתואר גבור שמשמעו שפועל גבורות,**

והענין, שאומר, אל תתמהו על מלך הכבוד, (לומר, מי הוא זה המלך, אשר על הכבוד, שותק) איך רואה שמחללין כבודו ושותק?

כי הלא ה' הוא עוזו וגבור, כי בהיותו עוזו, בודד עוזו בעצמו, והוא גבור, שכובש עוזו בעצמו, כי (סבלנותו) 'הן הן גבורותיו'.

אך לא יסבול לעולם, כי הלא יבא זמן, שיגלה גבורותיו חוצה, וזהו ה' גבור מלחמה, לומר כי מי שהוא עוזו וגבור, שגבורתו בודדת בעצמו, יבא זמן, שיהיה ה' גבור מלחמה בפועל, והוא יום נקם בלבו יתברך, כי אז יפיל את כל הצוררים שהיצרו את ישראל, כמאמר הכתוב, **ומחת לצלמא על רגלוהי וכו' והדקת פרולא נחשא חספא ודהבא, שהן (האומות) כולם.** ויד ה' תעשה זאת, כמה דאת אמר, **פורה דרכתי לבדי וכו':**

ואז נגלה כבוד ה', ותהיה השראת שכינה גדולה ומתמדת עולם ועד, והוא בבית האחרון שבזכות יעקב.

ועליו הוא אומר, **שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם, כי אז אין צריך לומר, והנשאו פתחי עולם, כי אין הצדיקים אשר יהיו באחרית הימים, (מתרשלים) כאשר היו בהבנות הבית הראשון, כי אז הייתי יכול (לעוררם) לאמר להם והנשאו, שיקנו התנשאות כשרון, להיות ראויים לכך.**

אך אז לעתיד, כל הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו, ואין (צריכים יותר) לומר להם, רק ושאו. לומר שאו **שערים** וקבלו את **ראשיכם** הם קדושות **שערי** בית המקדש של מעלה, ושאו (אשר) אתם פתחי עולם הם הצדיקים אשר יהיו בימים ההם, והם פתחים לבא דרך השתלשלות נפשותיכם כל שפע טובה וקדושה לעולם, אתם תשאו עליכם גם כן את הראשים הנזכרים, כי בזכותכם יבואו ויתפשטו על הבית ההוא.

או יכלול באומרו **ושאו פתחי עולם, כי הם ישאו על שכם זכותם, את השערים, עם הראשים שהשערים נושאים, שעל ידי זכות פתחי עולם, יבא מלך הכבוד:** (אשר הוא ית' נקרא **ראשיכם** כדאיתא)

והנה אז לא יהיה עוד חלילה חורבן, ולא יאמרו, מי זה מלך הכבוד על סובלו שמרקדים בהיכלו, כי-אם אדרבה, יגלה כבוד ה' וראו אותו כל ישראל צדיקים, כמאמרם ז"ל, **שעתיד הקדוש ברוך הוא להיות ראש חולה לצדיקים, והכל מראים באצבע ואומרים, הנה אלקינו זה.**

וזה יאמר, מי הוא זה מלך הכבוד כו' ולא אמר מי זה כאשר אמר למעלה, כי-אם, מי הוא זה. והוא כי יאמרו מי הוא הגדול הנסתר (לשון התפעלות), האם הוא זה מלך הכבוד, אשר לא ראינוהו עד עתה, כי יהיו מראים באצבע, כרואים, ובלתי מאמינים רב טוב גדול כזה, ושמחים.

ואינו כמלך בשר ודם כי ברוב עם, הוא כבודו, אך אז, הוא יתברך יכלה את כל צבאות הצוררים, כי יאבד כל רשעים מארצו וגם מישראל לא יהיו רבים כי-אם אחד מעיר ושנים ממשפחה, כי אינו כמלך בשר ודם שאין לו כבוד רק ברבות חיילותיו וצבאיו, אך הוא יתברך עם היותו בעל הצבאות באמת, אין צריך לצבאות, כי הוא לבדו מלך הכבוד, וזהו אומרו הוא מלך הכבוד.

ובזה אין מלת הוא (מלך הכבוד) מיותרת, שהכונה שהוא לבדו, מלך הכבוד. וגם יכירו כי הוא סלה, ולא כבית הראשון שלא היה סלה, כי גדול ומתמיד יהיה כבוד הבית האחרון מן הראשון במהרה בימינו:

(ועוד מזה באלשיך ישעיהו פרק מב: יד) החשיתי מעולם אחריש אתאפק כו'. הנה אמרו רז"ל על מה שירמיה ודניאל, אחד לא אמר רק הגדול והנורא, וא' לא אמר רק הגדול הגבור, כי הא' אמר, גוים מרקדים בהיכלו איה גבורותיו? והא' אמר איה נוראותיו? שהענין הוא אצלי, כי אמר (הנביא), כי לא היה אז משתמש במדה ההיא, אך אנשי כנסת הגדולה החזירו עטרה ליושנה ואמרו, הגדול הגבור והנורא, כי אמרו, 'הן הן גבורותיו הן הן נוראותיו', כי אין גבורה גדולה מהתאפקות לסבול, באופן, כי גם אז היה

משתמש ממדת הגבורה, וזה אחשוב שהנביא דבר פה בפסוק הלז, והוא, כי אחרי אומרו בפסוק הקודם, שלעתיד כגבור יצא כאיש מלחמות כו', אמר, הלא תאמרו בני הגלות שעמהם ידבר ככתוב למעלה, כי כל פרשה זו ושלפניה עם אסירי התקוה, בני הגלות ומשיח צדקנו ידבר, הלא הפלגת בגבורותיך, ואם אפי' מדת רחמים ישבו בחינת גבורת מלחמה, כאמרו ה' כגבור יצא. א"כ כאשר היו הגוים מרקדים בהיכלך למה החרשת, שהיה מקום לומר איה גבורותיך?

דעו איפוא, כי מה שהחשתי, לא נתחדש אז, כי מעולם היה מוסכם אצלי לעשות כן... וזהו החשתי מעולם, ואל יראה לכם מדת העדר גבורה, כי הלא מה שאחריש הוא, כי אתאפק ואתחזק לסבול, 'והן הן גבורותי' וזהו אחריש אתאפק עד כה, שיקרני כיולדה שלא תצעק רק עד עת לידה, כן כיולדה אפעה שהוא בעת הגאולה... ובעת עשותי רוגז אעשה רחמים:

(א"ה: אפשר לומר ע"פ הני"ל, כי לעתיד אשר יתקיים, כי אז אהפך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם י- הוה, אז, מן אילו התבות שהטיחו דברים לומר, מי זה, יתהפך אל הגילוי, לומר בהתפעלות, מי הוא זה.

ואולי מרומז, ה' צבאות 'הוא' מלך הכבוד, היינו, שלעתיד יכירו הצדיקים אשר מה שהטיחו הגוים לומר 'מי זה' גם אז, ה' היה מושל על צבאות שלהם ומושל על הטחתם. וזה אשר סבל ושתק, הרי הן גבורותיו, אשר נתן להם להטית, כי כבר הכין בתיבות מי זה, אל זה שימשיך לתוכם תיבת 'הוא' אשר יהפכו הצדיקים מן, 'מי זה', אל, 'מי הוא זה', שע"י יגלו מלך הכבוד. וזהו: שגם כבר בעת שהטיחו לומר 'מי זה', אז, ה' שמשל על אותן צבאות ועל הטחתם, כיוון אז, אשר תיבת הוא מהפך הטחתם לגילוי מלך הכבוד)

מלכיות ז

(ישעיה מד ו): כה אמר י-הוה מלך ישראל וגואלו י-הוה צבאות, אני ראשון ואני אחרון, ומבלעדי אין א-להים:

כה אמר ה' מלך ישראל כו'. אמר, התחזקו בבטחון הגאולה, כי כה אמר ה' מלך ישראל, שעם היותו מלכו של כל העולמות כלם, אינו מכנה שם מלכותו כי-אם עליכם, וזהו ה' מלך ישראל,

ועוד, כי עם היותו ה' של הצבאות כלם, אין גואל אתכם כי-אם ע"י עצמו, וזהו וגואלו של ישראל, שהוא גואלו בעצמו, עם היותו ה' צבאות, שהוא א-לוה של כל צבאות, כל מלאכי מרום, ולא (גואל) ע"י מלאך או שרף או שליח,

ובטחו בי, כי אני שהייתי ראשון, שגאלתי אתכם בראשונה במצרים, ואני אהיה ג"כ אחרון לגאלכם באחרונה, ואל ירך לבבכם, פן יהיה עיכוב מצד אלהי העמים אשר יגדו אתכם, אולי יהיה כח בהם לעכב, כי הנה אין פחד, כי ומבלעדי אין א-להים:

(עוד מזה באלשיך ישעיהו פרק מח) אני הוא אני ראשון כו', לומר, דעו איפוא כי אני ה' לא שנית, כי אני הוא בהווה ואני ראשון בעבר ואני אחרון בעתיד, באופן כי ככחי אז כשבראתי העולם כחי עתה:

מלכיות ח

(עובדיה א כא) ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לי-הוה המלוכה:

ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו: שמה תאמר הלא ... יראה שעושה עיקר הוא יתברך מהנוגע אל העם, שאז ייטיב להם שיושעו וירשו ארצות גוים ויכלו שונאיהם, והלא לא כן הוא העיקר, כי-אם על תשועת השכינה שבגלות, שאז שמו יתברך יהיה שלם וכסא כבודו

נכון, ולו יתברך תהיה המלוכה עולם ועד ומוודעת לכל הארץ:

לזה אומר מה שאמרתי שייכלו שונאי ישראל וירשו ישראל את ארצם, לא מעשותי עיקר מזה לפני תשועת שכינה, כי הנה נהפוך הוא, כי אדרבה קודם לכל היא תשועתו יתברך, כי הנה מאז, ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו, קודם יום נקמתם כבר מאז, והיתה לה' המלוכה, ואם נאמר, שקרא מלוכה את השכינה, אשר בעונותינו, מאז חרבה עירנו, לא היה לה התחברות הנאות עם שם ההויה, יאמר, כי אז, והיתה לה' המלוכה, של השם הגדול, תהיה המלוכה היא השכינה, וענין המושיעים, הנה ארז"ל, שזהו מאמר יעקב אל עשו, עד אשר אבא אל אדוני שעירה, שהוא לעתיד, שיבא אל שעיר, כמד"א, ועלו מושיעים כו' לשפוט את הר עשו. יראה מדבריהם, שיבואו האבות אל הר ציון, לשפוט את הר עשו, כי האבות הן הם המושיעים בזכותם באמת:

(עוד מזה באלשיך בראשית פרק לג יד) יעבר נא אדני, לנהוג אדנות ושררה תחלה בעולם הזה, וזהו לפני עבדו, כי אני אחרון, שחלקי בעולם הבא.

ושמה תאמר, שלא אוכל לבדי לסבול צער העולם הזה, כיון שאין להם (לבניי) חלק בעולם הזה כלל, ואיך יתקיימו?

כלומר, ולכן טוב טוב שאתחבר עמך בעולם הזה, כמאמרך, נסעה ונלכה, כי תהיה מעיר לעזור בעולם הזה, כי הוא חלקך, ומאשר לך, ייטיב לי בעולם הזה!

(לא כן הוא, כל) הנה אין צריך, כי, ואני אתנהלה לאטי בעולם הזה, ומה שאוכל עמוד בגליות, עם שאין לי חלק בזה העולם, הנה על ידי שתי זכויות אתנהלה שלא יעדרו מזרעי (את עולם הזה)

א. זכות שלא תבצר בכל דור (התורה), וזהו, לרגל המלאכה אשר לפני, שהיא תורה, כי יושב אהלים היה.

ואמר, כי זרעי המתהלכים בתורה, שהיא מלאכה אשר לפני, כי יושב אהלים היה,

ב: וגם זכות תנוקות של בית רבן, הבל שאין בו חטא, וזהו ולרגל הילדים, על ידי שתי זכיות אלו, אתנהלה עד זמן שאבא אל אדני שעירה, שהוא זמן יעלו מושיעים כו' לשפוט את הר עשו:

— — —

(עוד מזה באלשיך מיכה פרק ז) הר שער שבה יעלו מושיעים מהר ציון לשפוט את הר עשו... יאמר... הר: (היינו) ההר שהוא, כי ילכו אל הר, אעפ"י שבאחרית הימים ביום הנזכר, אין שם מלכות, (רק הר), עכ"ז להיות הוא ההר הידוע לעשו, שם תהיה גזרת משפט, כי שם יעלו, לשפוט אותו,

וכמאמרם ז"ל על פסוק, עד אשר אבא אל אדוני שעירה, כי כל מקומות אלו מאשר היצרו לישראל, תהיה הארץ שממה על יושביה מפרי מעלליהם, נוסף על צרת עצמם, על עיקר מעלליהם:

— — —

מלכיות ט

(זכריה יד ט) והיה י-הוה למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה י-הוה אחד ושמו אחד:

והיה ה' למלך על כל הארץ וכו'. הנה מהראוי יאמר והיה ה' ושמו אחד, ויתכן יאמר, והיה אז ה' למלך על כל אומה ואומה, כי אז יהיה למלך על כל הארץ, כי גם שמלכותו עתה, גם כן על כל הארץ הוא, כי מלכותיה מלכות עלם, עם כל זה, לא החשיב את האומות, עד בלתי הכירם גדלו, ליקרא מלך עליהם, וישם להם שרים חיצוניים, המנהיגים אומותם, מאשר יגזור (הוא ית', שבדרך לא ישר) לתת להם, אך לעתיד, שהכל יכירו גדלו, יהיה (בגלוי) למלך על כלם, ועל ידי כן, אז, ביום ההוא, הנזכר שהוא החבלי משיח, וגדולת ישראל ומנוחתם, אשר

יגזור יתברך להשאיר עליזי גאותו, יהיה ה' אחד.

והוא, כי הוא יתברך כולל דין ורחמים, כי אין שם שלא יהיו כלולות בו כל הבחינות, ועל כן לפעמים, בשם ההויה יתברך פועל רחמים, ופעמים דין, ופעמים דין ורחמים כאחת. כענינים סוף, באופן, שעם היות האחדות עצום מאד, נמצא בו יתברך שתי בחינות.

אך, אז יהיה ה' אחד, שלא יפעל רק בחינה אחת בעולם, כי גם הדין הכלול בו, (בשם ה'), שיהיה לבדו למלך, אשר יפעל רחמים אז על כל הארץ,

וגם (ביום ההוא) שמו יהיה אחד, כי זה ידבר אחר נקום נקמת עמלק כמדובר, ועל כן מה שנאמר על כס י-ה, ארז"ל, כי נשבע הוא יתברך, שלא יתייחדו אותיות י-ה, שהם חצי השם, עם אותיות ו"ה, עד ינקם מעמלק, אמר, כי אז, יהיה שמו אחד, ולא כנפרד חציו מחציו, וזהו ושמו אחד, כי אחר נקמת עמלק וכל מלכותו, בעולם, ויהיו השני דברים יחד, א: כי יהיה למלך על כל הארץ. ב: והיות ה' אחד ושמו אחד:

— — —

(ועוד מזה באלשיך שמות פרק טו ג) יי איש מלחמה יי שמו. אמרו רבותינו ז"ל, על דבר חנניה מישאל ועזריה, שגבראל שצינן התנור עם היותו שר האש ואיך נהפך, אלא שאחז כח האש מבחוץ ונשאר צונן מבפנים, באופן שלא שינה מציאותו.

ועל הדרך הזה, מדת הרחמים, להמית איך יצדק, אם לא בסלק רחמיו מהמצריים. אך, אם כן, לא היה הדבר נעשה רק בשב ואל תעשה. אמר, כי לא כן היה, רק ה' של רחמים איש מלחמה ממש, נלחם כגבור. ואינו מן התימא, כי איננו שינוי במדתו, כי הלא הרוגז הנעשה למצרים הוא רחמים. וזהו ה' שמו. כי בעשות מלחמה ברשעים ה' שמו, כי רחמי רשעים הוא היות אכזרי:

— — —

(עוד מפסוק זה באלשיך דניאל פרק ט יח-יט) ... פקח עיניך וראה שממתינו והעיר אשר נקרא שמך עליה ... כי שמך נקרא על עירך ועל עמך:

והיה ה' למלך על כל הארץ

כי שם ה' נקרא על ירושלים, יען כי כשמן הטוב על הראש צדקו יחדיו, כי זווגם עולה יפה ולא יתפרדו, כי כל פרי גודל השגת יד שלמות בני ישראל קטון וגדול, שם הוא, למען ימוצו ויתענגו מזיו כבודה,

והיא גם היא, תעלה במעלות, הלזות תהילות עילת העילות, בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל, בעיר אלקינו הר קדשו, כי המה בצדקתם שפע רצון יינקו, מעין, מבית ה', מן המלוא העליון על הארץ, יריקו עד בלי די, וא-ל ש-די ישפות שלום על ישראל ועל ירושלים,

והוכן בחסד כסא ה', למלך על כל הארץ, ולכבוד יהיה בתוכה, פורס סוכת שלום עלינו ועל עמו ישראל ועל ירושלים,

ואז, צדיקים יראו וישמחו, כי ה' עליהם יראה, בעיר ה' צבאות לצבי ולכבוד.

— — —

(ועי' כותב האלשיך תפלה:) וא-ל אלקים ה', למענו למענו יחנונו, במשליכי חבל גורל, בנחלת ה', ויאר פניו אתנו,

עיננו, תראינה ירושלים, נוה שאנן,

ומלך ביזפיו תחזינה עינינו, שוכן בציון,

ובית ה' נלך, ונראה פני אלקים, ועומדות יהיו רגלינו בשערי ירושלים,

הבנויה, והר המוריה:

תוש"לבע בנ"לך וא"ע"י ב"לאו
אמן אמן סלה:

— — —

מלכויות י

(דברים ו ד-ה: שמע ישראל י-הוה א-להינו י-הוה אחד: ואהבת את יי א-להיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך.)

הראוי יאמר, ה' א-להינו אחד!

אך יאמר, שמע ישראל כולכם לשון יחיד, שהוא באחדות הלבבות כאחד. וזה יחוייב לנו, יען כי ה' הוא א-להינו. כי גם בה' בחינת דין. וא-להינו הנזכר הוא ה', כי בו גם בחינת רחמים. ושני השמות כלם אחד, וחייבים אנחנו להדמות לקונו יתברך. כי על כן נקרא א-להינו ולא אלהי האומות, על שורש אחדות נפשותנו, עם שיוצר הכל (ואף האומות) הוא. ועל כן נתחייב להדמות אליו:

או יאמר, שמע בלב אחד, וקבל ישראל, בין יתנהג עמך בשם ה' שהוא רחמים, בין בשם א-להינו שהוא דין נכלל בה', כי הלא שתי הבחינות הם רחמים. וזהו ה' א-להינו ה'. כי הם ייסורין לטובה ולא להנקם. ואל תתמה, כי הלא שתי הבחינות אחד הם בעצם, וזה אומרו אחד:

או יאמר, בשום לב שמהראוי היה יאמר (ל' יחיד) ה' א-להיך! מעין אומרו שמע, וכמאמרו (ה' א-להיך) בפסוק השני.

אך ידבר אל היחיד ויאמר, שמע ישראל, אפילו שתראה שאין שאר העם שלמים ליקרא שם א-להותו יתברך עליהם בלשון יחיד ליקרא א-להיך, כי-אם א-להינו. כי את זה תביט, כי הוא בעצמו ה' אחד. וכן אתה היחיד הדבק בו, ואהבת את ה' א-להיך כו', ואל תחוש על הכלל אם לא יעשו כן:

או יאמר מעין זה, שמע אתה היחיד, שעל ידי שמיעתך וקבלתך תורת ה' תעשה אחדות במדותיו יתברך, באופן שה' א-להינו שהם שתי המדות, תיחדם ליכלל בשם ה' אחד.

ומה שאמרתי שתשמע, הוא ציווי זה, שהוא ואהבת את ה' כו'.

(עוד מזה באלשיך דברים פרק ד ח) ומי גוי גדול, אשר לו חקים ומשפטים צדיקים, ככל התורה הזאת, אשר אנכי נתן לפניכם היום:

במשפטי ה' אמת, יש קדושה רבה, והמקיים משפט ממשפטיה מפליג אור קדושה למעלה בשורש המתייחסת אליה, וממשיך שפע אורה, עד שהמקיים משפט ה' יברא כח קדוש, כעושה כל מצוה שקונה לו פרקליט אחד. והוא רם וגדול האיכות, מעין אותיות התורה שכלה שמותיו יתברך, אשר בכל צירוף אותיותיה יש ויש כחותיו יתברך חיים וקיימים, בלתי נפרדים ממנו יתברך. וזהו אומרו, חקים ומשפטים צדיקים, ולא אמר צודקים, לומר, כי הם כחותיו יתברך חיים וקיימים, שמכל אחד נברא מלאך חי וקיים (כאיש צדיק), ורביים יקראו צדיקים, ונקראים צדיקים על שם היותם ממשפטי צדק:

ואל תתמה, כי הלא המה ככל התורה כו', (כי ככל התורה), כאשר כל התורה שמותיו יתברך, שהם כחותיו יתברך, חיים וקיימים וקדושים לעד, כן הם החוקים והמשפטים צדיקים. כי לא יעדרו מציאות המשפטים, מהאותיות שבהם נכתבו, בתורה,

שכל אותיותיה שמותיו יתברך חיים וקיימים כנודע. כי אין שמותיו יתברך כשם מלך בשר ודם, שאין לו איכות זולתי הוראת על מי ידבר. אך שמו יתברך, הוא בלתי נפרד מאיכותו וקדושו יאמר לו כ(מאמר) רבי שמעון בר יוחאי, וכמאמרם ז"ל במדרש חזית, ודגלו עלי אהבה, ודיגולו, מלך בשר ודם, אם יתן איש אצבעו על פניו, יכעוס עליו ויהרגנו, ואדם שם אצבעו על האזכרה, ואינו כו' וזהו ודגלו עלי אהבה ע"כ.

והנה, אין הגדון דומה, דמה ענין השם הכתוב בספר, אל פני המלך?

אך אין זה כי-אם, ששמו יתברך הכתוב, אינו אזכרה בעלמא, כי קדושת איכותו, כאילו שם, פני מלך ממש, כי הוא אחד ושמו אחד. כי על כן, ספר תורה שאחד מהאזכרות נכתב שלא לשמה, הוא פסול:

(עוד מזה באלשיך שמות פרק כ) לא תשא את שם י-הוה אלקיך לשוא כי לא ינקה יקוק את אשר ישא את שמו לשוא:

(חומר ענין להשתמש עם שמו ית' לשוא. כי שמו ית' אחדות גמור בו ית' וע"כ ע"י אמירה זו כביכול מניע אותו ית' למה שהוא אומר)

נשית לב אל אומרו לא תשא ולא אומר לא תשבע!

והוא, כי הנה אין המזכיר שמו יתברך, כמזכיר שם מלך בשר ודם. כי הנה בהזכיר שם מלך בשר ודם, לא ירגיש המלך ההוא דבר: כי אין לשמו שייכות עם איכותו ועצמותו, אך הוא יתברך הוא ושמו אחד, ישתבח שמו לעד: על דרך מאמרם ז"ל במדרש על פסוק ודגלו עלי אהבה. מלך בשר ודם אם משים אדם אצבעו על פניו ויהרגנו, והקב"ה שם אדם אצבעו על האזכרה ואינו ניזוק, ע"כ. והנה לפי הנראה אין המשל דומה: כי זה בפניו וזה באותיות שמו הכתובים בספר:

אך אין ספק שילמדנו בזה, כי אין שמו יתברך כשם מלך בשר ודם. כי-אם, שבמקום אשר בו שמו, שם איכותו יתברך. וכן בהזכר שמו, שם הוא יתברך. כד"א בכל המקום אשר אזכיר את שמי וכו'. נמצא, כי בהזכיר איש שמו יתברך, כאילו מעורר ומניע את קונו כביכול:

ועל כן, כאשר במלך בשר ודם אינו דומה העושה דבר רע שלא כרצונו, למניע את המלך עצמו, לעשות באמצעותו דבר רע. שאומר לא די שעברת רצוני אלא שהרגותני לעלות אותי לעשותו על ידי. כן בו יתברך, כשאדם מניחו והולך ועובד לשוא ושקר, היא העבודה זרה. הוא דבר קל מן הנשבע בשמו. שהזכירה שזוכרו, על ידה נושא ומניע אותו, על שוא ושקר. לזה אמר, לא תשא את שם. כי האת מרבה את עצמו יתברך עם שמו. כי בשבועה אתה נושא כביכול את אלקיך ומניעו לשוא חלילה.

ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים ככל התורה הזאת אשר אנכי נתן לפניכם היום.

זכרונות א

(בראשית ח א) ויזכר א-להים את נח, ואת כל החיה, ואת כל הבהמה, אשר אתו בתבה, ויעבר א-להים רוח על הארץ וישכו המים:

אמר כי גם מדת הדין זכרו לטובה, ולא עוד אלא שעל ידי שא-להים, הוא מדת הדין, העביר רוח - הוא רוח א-להים - על הארץ, שהיה ראוי להרעיש הארץ, ואדרבה, על ידי כן וישוכו המים:

(עוד מזה באלשיך בראשית פרק ו)
ויזכר א-להים את נח, שאפילו מדת הדין זכר אותו וריחם עליו, וזהו ויזכר א-להים את נח כו', ואז על ידי מדת הדין סילק הרעה. וזהו ויעבר א-להים רוח על הארץ וישוכו המים, שעל ידי רוח מדת א-להים שככו המים:

זכרונות ב

(שמות ב כד) וישמע א-להים את נאקתם, ויזכר א-להים את בריתו, את אברהם את יצחק ואת יעקב:

על מה שנאנחו על עבודה לא עלתה אנחתם, עד ששועו מן העבודה, ואז עלתה. אמנם על שחיטת הילדים לא הוצרכה לעלות שועה, כי מיד, וישמע א-להים את נאקתם. היא נאקת החללים בעצמם. כד"א, נאקת חלל. ואז, על ידי כן בלי צעקה, נמשך כי ויזכר א-להים וכו' את אברהם וכו':

(עוד מזה באלשיך תהלים פרק קמה)
שומר ה' את כל אוהביו וכו'. הנה אמרו בגמרא, כי ר' חייא ובניו יחד התפללו, וטרם ישאלו באמצעות רוח וגשם, מאז אמרו משיב הרוח, ונשב זיקא, מוריד הגשם, ואתא מיטרא, עם שאינה (משיב הרוח כו') אלא סיפור מהללו יתברך (ואינה תפלה)

אך באחד בלבד, לא היה כח זה, כי-אם בזכות מעמד שלשתם.

או יאמר, שמע ואהבת כו'. והוא, כי הנה עיקר ענין פרשה זו, היא על האהבה את ה'. והן אמת כי לא יבצר מבני אדם גם בני איש, מלדבר ולומר, כי הלא כמו זר נחשב, יתייחס אהבה בין ה' ובין האדם אשר מחומר קורץ. כי מה דמות יערכו לו יתברך אל חרש מחרשי אדמה, לתאר ביניהם תואר אהבה? וידוע ליודעי דעת כי אהבה לא תתהווה אלא בין השווים. ולכן אם היה עולה על לב לייחס אהבה, הלא לא תהיה להן, עם אלהין די מדרהון עם בישראל לא איתוהי הם מלאכי א-להים, ולא לבן האדמה.

על כן התחיל ואמר, שמע ישראל. כלומר, שמע באחדות הלב אתה ישראל, את תורת ה' אשר אמרתי בפסוק הקודם, ושמעת ישראל כו'.

כי דע לך, כי יותר חפץ בך במבמלאכיו. והוא, כי על ידי היות ה' א-להינו, ולא א-להי מלאכי השרת, נעשה ה' אחד. שנעשה על ידינו במעשינו אחדות מדותיו ושמותיו יתברך, מה שאין כן על ידי מעשי שרפי קדש.

ואם כן לא יהיה כמו זר נחשב, התייחס לך אהבה עם קונך.

וזהו ואהבת את ה' א-להיך, כי מי שיעצר כח לייחד א-להות, לא יבצר ממנו צד ייחס מפאת נפש עמו ישראל:

(עוד מזה באלשיך ירמיהו פרק יז)
נפשות עם בני ישראל נפרדו מנפשות יתר אומות, מה שהן מהקדושה, אשר כולה א' היא, בלי פירוד, כי גם כי ימצאו בחינות נפרדות בהן, כלם מעולם האחדות, חלק ה' אחד יתרומם לעד, הפך נפשות האומות, אשר היו מעולם הפירוד החיצוני, כי על כן בישראל נאמר, נפש ששים ויש, ולא נאמר נפשות כי כלן משורש אחת, ועל כן ערבים זה לזה, כי אחד הן, משא"כ בעשו ודומים לו, שנאמר בו נפשות ביתו:

והענין, כי הנה בנוהג שבעולם, שהאהבה לא תהיה בעצם בכל לב ונפש כי-אם בשנים בלבד. דרך משל, חושק את חשוקתו שאם הוא יאהב אלף או אלפים נשים, או היא אנשים רבים, לא תהיה אהבתם המתחלקת על רבים אהבת נפש. ואפילו איש אחד, אם יאהב לאלף או רבבות עם, לא תגדל האהבה למות איש בעד רעהו, כאשר בהיות אחד אוהב את אחד, שיהיו שניהם רעים אהובים זה עם זה ואין עוד אחר. כי רבים לא תגדל אהבתם עזה כמות עד שים נפשו מנגד בעד רעהו.

ואם כן איפה, אל תאמר נא איש ישראל, הלא ה' א-להינו של כל רבבות אלפי ישראל, ואהבתו יתברך המתחלקת לכל לא תתעצם, ויהיה כמלך אשר לו חיל כבוד ויאהבם, כי גם כי ימותו חציים לא ישית עליהם לב, כן הוא יתברך לא תגדל אהבתו אל כל יחיד מרבבות ישראל רק על הכלל,

וגם אני אליו על הדרך הזה.

על כן אמר, גם שאמרתי ה' א-להינו של כל הכלל. אל יעלה על רוחך שכמקרה מלך ממלכי הארץ גם הוא יקרנו, כי הלא אחר שאמרתי לך כי עם היותך יחיד יש לאל ידך לייחד המדות,

אם כן, בעשותך כך, ואהבת כל אחד מישראל עם היותך יחיד, כאילו אין לו יתברך ליקרא ולייחס א-להותו עליו, כי-אם אתה.

וזהו אומר ואהבת את ה' א-להיך. ועל דרך זה כל אחד ואחד, עד גדר יהיה בכל לבבך כו' כאשר יבא ביאורו בס"ד. כי א-להי כל יחיד הוא ואוהבו מאוד, וגם אתה אליו, עם שא-להותו אל הכל הוא באמת:

גם כיוון, שעם שבמעשיך הטובים תייחד מדותיו יתברך כי חסיד אתה, אל תקוץ בתוכחותיו אם ייסורין באים עליך, כי-אם ואהבת כו' בין יתנהג עמך ברחמים, בין יתנהג בדין, וזהו את ה' א-להיך בכל לבבך כו' כאשר יבא ביאורו בס"ד:

ונבוא אל הענין, אמר, הנה עתה את שועתם של רבים שהיא שוועה ושאלה ישמע ואחר כך ישיעם, הנה זה הוא בזמן הזה שיש רשעים בעולם שאשמותם מונעים שפע טוב, והצדיקים אוהבי ה' מועטים שנפקדים בעון הדור, אך כאשר יבוא זמן שיהיה שומר ה' את כל אוהביו ואת כל הרשעים ישמיד שהוא לעתיד בימות משיחנו, אז תהלת ה' ידבר פי, שהיא בלי שאלה, רק בזכור תהלתו יתברך, כענין משיב הרוח ומוריד הגשם, מיד ויברך כל בשר שם קדשו, מאשר יבוא רוח וגשם בארץ.

עם היות, שלא אתחבר עם ב' אחרים להיות ג' כר' חייא ובניו, כי-אם, במה שידבר פי לבדי, כי זכות היות צדיקים רבים בעולם, והעדר רשעים, מרבה שפע קדושה להכין עשותו יתברך רצון אוהבו:

(עוד מזה באלשיך שמואל ב פרק כב ז) ... וישמע מהיכלו קולי ושועתי באזניו:

עם היות ששמע קולי ושועתי לפניו, עם כל זה תבא באזניו, והוא ענין פסוק, תאות לבו נתת לו כו', שהוא משל לשני אוהבי המלך שכל אחד מבקש דבר מאת המלך והמלך יודע שאלת כל אחד, ולאחד מהם אמר שתוק כי כבר ידעתי שאלתך ואעשנה, ולאחר מניחו מדבר והוא שומע כל היוצא מפיו עד תומו. את מי משניהם אוהב המלך אז יותר, אין ספק כי הוא אשר ישמע דברי פיו עם יודעו שאלתו ובקשתו:

ועל זה אמר המשורר תאות לבו נתת לו, ועם כל זה, וארשת שפתיו כל מנעת סלה, שלא אמרתי לו, 'ידעתי שאלתך ובקשתך, כלך מדברותיך', וכמאמרנו כך על מקרא שכתוב, ברוך אלקים אשר לא הסיר תפילתי וחסדו מאתי, ועל פסוק, טרם יקראו ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע, ועל דרך זה יאמר פה, שעם היות כי וישמע מהיכלו קולי בקראי את שמו, וגם שועתי גלויה לפניו, עם כל זה תבא באזניו ולא ימנע מלשומעה:

(עוד מזה באלשיך יונה פרק ב) מבטן שאול שועתי שמעת קולי, והוא מאמרנו על פסוק, והיה טרם יקראו ואני אענה עוד הם וכו' והוא, כי במה תודע חיבה יתירה אשר למלך עם אוהבו, אם לא בשמוע כל אמרי פיו, אחרי יודעו רצונו, כי, אם יבואו שני אוהבי המלך, וכל אחד יבקש דבר מאתו, והמלך ידע דברי שאלת כל אחד מהם, ולאחד אמר, 'ידעתי שאלתך, נתתיה לך, אל תדבר דבריק', ולשני, עם שעושה שאלתו, מניחו, עד יגמור כל דברי שאלתו ובקשתו לגמרי, את מי משניהם יאהב המלך יותר? הוי אומר, את השני הלז, שעם עשותו חפצו ורצונו, לא יהיו נעתרים דבריו לפניו, כי-אם אדרבה, ישתעשע בשמוע מפיו כל דברי שאגתו, כי יערב עליו דברי ידידו,

וזהו, והיה טרם יקראו ואני אענה, כי אסכים ואגמור לעשות שאלתו, ועם כל זה, לא אמנעם מלדבר לי, כי-אם, עוד הם מדברים ואני אשמע, כי ערבים עלי דבריהם,

וזה יאמר פה, הנה כאשר, קראתי מצרה לי אל ה', ויעניי כבר, מטרם אקרא, ועם כל זה, מבטן שאול שועתי שמעת קולי, כי לא נמנעת משמוע קולי.

זכרונות ג

(ויקרא כו מב) וזכרתי את בריתי יעקוב, ואף את בריתי יצחק, ואף את בריתי אברהם אזכור, והארץ אזכור:

הנה אמרו רבותינו ז"ל, למה באברהם ויצחק נאמר אף, וביעקב לא נאמר אף?

אלא יעקב שהיתה מטתו שלמה, לא נאמר בו אף.

והנה בהערתם זו, נבא אל הענין וניישב מה שהערנו בכתוב. והוא, כי הנה קושייתם זו למה ביעקב לא נאמר אף, לא תצדק, כי אשר נזכר ראשון, איך יאמר בו אף, אשר איננו צודק רק בנוסף על הקודם?

אך, אין ספק שכונתם היא, למה התחיל ביעקב באופן שלא (ראוי שיחיה) נאמר בו אף, (מכיוון) שהיא ראשון בפסוק?

קושיא אחרת, למה היפך הסדר והזכירם מלמטה למעלה, ולא היחל מאברהם להזכירם בסדר:

אך הוא, כי ברחמינו יתברך להפליא חסדו לנו, לא רצה להתחיל מאברהם, כי יש בו אף שהוליד את ישמעאל, וכן ביצחק על עשו, באופן תמצא מדת הדין מקום לבלתי הניח כח הרחמים, להשלים הטובה.

על כן התחיל מיעקב, שמטתו שלמה, כי בו אין פתחון פה לבלתי התמלא רחמים.

וזהו וזכרתי את בריתי יעקוב, ועל כן יעקוב נכתב פה מלא. ואז אחר שהתחיל באילן גדול, ויסכרו פיות הקטיגורים המנגדים, גם בהזכיר את יצחק לא יגדו. וזהו ואף את בריתי יצחק, כלומר עם שיש בו אף לא יהיה בו ניגוד, אחר שבראשון לא מצאו בו ניגוד רפתה ידם. ועל דרך זה 'ואף' את בריתי אברהם אזכור.

והנה ביצחק לא נאמרה זכירה, על כי אין ברית יצחק לעצמו, רק נאמר לו, והקמותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך.

ומה שנאמרה זכירת אברהם, אחר הזכיר שמו, מה שלא עשה כן ביעקב!

אפשר, לבלתי הפריד בין אברהם ליצחק, כי לשניהם ברית אחת, וכמו שאמרנו על פסוק, אשר כרת את אברהם ושבועתו ליצחק, שהוא שבועתו של אברהם ליצחק, כמו שכתבנו במקומו, שהוא לבל תהיה על פי מדת יצחק, רק על פי מדת חסד לאברהם.

ואחשבה בלבי, כי גם זו תחבולה מא- להינו יתברך לטובתינו, לבלתי הפריד את יצחק מאברהם, למזוג הדין בחסד, ולא עוד, אלא שעושה עיקר מהחסד.

ואומרנו, והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם, ולא נשבע לו בפני

עצמו, כאשר עשה ליעקב, אך הוא, לבלתי תהיה לו על פי מדתו כמדובר.

ועדיין היה אפשר לומר, ואף את בריתי אברהם אוזכר והארץ, ויחזור (תיבת אזכור) אל אברהם ואל הארץ (ולמה הוכפל, אזכור)?

אך כיוון הוא יתברך לאמר, מה אעשה לכם בני, ויש לכם מיימינים ומשמאילים. כי הנה זכירת יעקב היא העוזרת אתכם בעצם, וכן יצחק וכן אברהם, גם שבהם אף, עם כל זה אוזכר בריתם. אך מה אעשה, כי לעומת זה, והארץ אוזכר, כי זכירת הארץ מנגדת אתכם, על שבתותיה אשר ביטלתם.

ואברהם ויצחק אין מהם עזר בעצם, כי יש לזה נגוד מישמעאל, ולזה מעשו.

לכן מה אעשה לענין האבות? אתחיל מיעקב, ועל ידי כן, גם מאברהם ויצחק, תעזרו, כמדובר, שגם אלה אוזכרו.

(עוד מזה באלשיך בראשית פרק מו)
אני מברכם שיקרא בהם שמי ושם אבותי, והוא כי הנה בהזכירו יתברך רחמים לישראל, נאמר וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק כו'. והנה אמרו רבותינו ז"ל, למה באברהם ויצחק כתיב אף, ולא ביעקב? מפני שאין אף ביעקב, כי מטתו שלמה.

ולכאורה יקשה, כי מה זו שאלה למה אין ביעקב אף, כי הלא נזכר ראשון ואיך יצדק בו אף. אך, אין ספק כי זאת היא השאלה למה נהפך הסדר, באופן שלא היה ביעקב אף? והשיב כי היתה מטתו שלמה.

ויהיה הענין, שאומר הוא יתברך, ראו אהבתי אתכם, כי הנה, אם בזכרי עליכם זכות אבותיכם, הייתי מתחיל מאברהם או מיצחק, לא אתמלא רחמים עליכם, על, כי בכל אחד יש עיכוב מה, להרקת שפע רחמים בעצם, כי זה יצא ממנו ישמעאל, ומזה עשו, ויהיה מקום לאף לקטרג.

אך, וזכרתי את בריתי יעקב תחלה, שמתו שלמה, ואין פתחון פה בו לעכב רחמים, ואז, על ידי החילוי בו, גם בהזכיר אחר כך את יצחק שיש בו אף אזכור, ולא יעכב שום קטרוג, כי הלא קדם זכירת יעקב תחלה, ומים רבים לא יוכלו לכבות (זכירת יעקב), ואז גם מייצחק תרוחמו, וגם את בריתי אברהם אחר כך אוזכר וכו'.

וגם, (אפשר לפרש פירוש הנ"ל, ע"פ פשוטו אשר אף פירושו גם, באם) שלא נפרש 'אף' כרבותינו ז"ל, יאמר כי אחר הזכרת יעקב, גם ברית יצחק תועיל וכן ברית אברהם.

וכן יהיה דעת רבותינו ז"ל, אלא מדאפקיה בלשון אף ולא אמר גם, רמז העיכוב.

ונבא אל הענין, אמר יעקב, הנני מברכם שבהקרא שמנו על הנערים האלו יתחילו משמי. וזהו, ויקרא בהם שמי מתחלה, שאין בי אף, ואחר כך ושם אבותי:

ועוד אברכם, שיעדיפו שני אלה בהזכרם לפני המקום, מאשר ייעד הוא יתברך כשיהיו עונות לכל כללות ישראל, ויגלו. כי שם, אחר יעקב מזכיר יצחק. אבל בהקרא שם אבותי על אפרים ומנשה לבדם, אחר הקרא שמי לא יתחילו אחרי, מייצחק, כי-אם, אברהם ויצחק, שיהיה תחלה אברהם, ואחר כך יצחק, על שני דברים,

א: כי אין חלאת ישמעאל לעכב הטובה, כל כך גדולה כשל עשו, כי בסוף עשה ישמעאל תשובה.

ב: וגם כי חסד לאברהם.

ואחר כך מי שמתייחס אל הרוגו והדין, תהיה זכירת זכותו אחר זכירת חסד.

וזהו אברהם ויצחק:

(עוד מזה באלשיך שמות פרק ב) ויזכור א-להים את בריתו את אברהם, כלומר, ולא הספיק (ברית אברהם) בעצם, שהיה לו ישמעאל, וכן את (ברית) יצחק, שהיה לו עשו. והוסיף את יעקב שהיה מטתו

שלמה. ואז הביט בכל זרע שלשתם. וירא א-להים את בני ישראל, שהם בני יעקב הנוכרים. ובראותו אותם כי בערך האחרים (ישמעאל ועשו) הם הטובים, ועל כן וידע א-להים:

זכרונות ד - ה

(תהילים פקי"א פס' ד - ה) זכר עשה לנפלאותיו, חנון ורחום י-הוה: טרף נתן ליראיו, יזכר לעולם בריתו:

כוונת המזמור לרומם מעלת ישראל צדיקים על מלאכי השרת, ומתחיל ואומר, הללוי-ה בני ישראל את הבורא יתברך, שברא ב' העולמות ב-ה, אשר אין למלאכי השרת חלק בהם, לא בזה לעבוד, ולא בעולם הבא לקבל השכר,

ואין ראייה למעלתנו עליהם, גדולה מאשר ברא ב' עולמות בשבילנו, וטעם שזכו השתכבחת לנו עליהם הוא, כי אני בן האדם, אודה את ה' בכל לבב...

ואחר כך אמר הוד וכו'. הענין, בל יאמר איש, מה תתהלל איש הישראלי, ואין אומה שפלה ככם:

האם מי שמעלתו על מלאכי השרת יהיה למרמס, בעולם שנברא בשבילי?

ועוד, כי מאשר חגיכם ומועדיכם נאמר לכם, זכר ליציאת מצרים, יראה כי זה כל טובכם, ולא עולמות שלמים!

ועוד, שאפילו כסף וזהב אשר הוצאתם ממצרים, דרך טריפה כגולנים, באו לכם!

ועוד, כי, אם ניתנה לכם ארץ כנען, לסטים אתם, וגזל היא בידכם!

לכן על הא' אמר, אם תראו שאנו נבזים ושפלים בעולם הזה, אל תתמהו על החפץ, כי הנה, כאשר הוד והדר פעלו, שנברא העולם בהוד והדר רוחניים, מתייחסים ללבושי יתברך, כך וצדקתו הוא השכר, שהוא בבחינת צדקה, כי מי הקדימו, אינו גשמי ליפרע בעולם הזה, אלא עומדת לעד בעולם קיים רוחני נצחי:

ועל הב' כי זכר עשה וכו', לא שיציאת מצרים שכחנו, רק חנינה ורחמים, לזכור כי חנון ורחום ה'.

ועל הג' אשר תראה כי עשקו את המצריים עד שנצלו את מצרים, דע כי טרף נתן ליראיו מתנה מאתו יתברך, כי אין זה אחד מני אלף, חוב שעבודם, ועשה יתברך זה להורות, על היותו זוכר לעולם בריתו, כמו שאמרו ז"ל על פסוק, דבר נא באוני העם וישאלו וכו', אין נא אלא לשון בקשה, אמר הקדוש ברוך הוא בל יאמר אברהם ועבדום וענו אותם קיים, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים. על כן, דבר נא וישאלו וכו' ... נמצא כי לזכור בריתו את אברהם עשה לא לסיבה זולתה.

ומה שלקחו נחלת גוים כגוזלים, לא כן הוא, כי הלא נשמר הוא יתברך, וכח מעשה בראשית הגיד לעמו, כדי לתת להם נחלת גוים, כמאמר ר' יצחק, לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחדש הזה לכם, אלא כדי שלא יאמרו אומות העולם, 'לסטים אתם שכבשתם ארץ ז' עממים וכו', כי עתה יודע, כי אדרבה, מעשי ידיו אמת ומשפט. אמת במעשה בראשית, ומשפט בתת להם ארצות גוים, שהוא בהמלאות סאת עון האמורי:

— — —

(עוד מענין זה של זכר ליציאת מצרים באלשיך דברים פרק ו: כ- כד) כי ישאלך בנך מחר לאמר מה העדת והחקים והמשפטים אשר צוה יי א-להינו אתכם. ואמרת לבנך עבדים היינו לפרעה במצרים ויציאנו יי ממצרים ביד חזקה. ויתן יי אותות ומפתים גדלים ורעים במצרים בפרעה ובכל ביתו לעינינו. ואותנו הוציא משם למען הביא אתנו לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו. ויצונו יי לעשות את כל החקים האלה ליראה את יי א-להינו לטוב לנו כל הימים לחיותנו כהיום הזה.

ראוי לשים לב...

א. כי הלא זאת אמרו רבותינו ז"ל, שהיא שאלת חכם, ומה זו שאלתו, אשר לא ידע יציאת מצרים הידוע לדרדקי דבי רב?

ב: וגם ענין אומרו לאמר!

ג. באומרו אשר צוה ה' א-להינו אתכם, כי באומרו אתכם ולא אמר אותנו, יראה שהוא בן לא חכם, כי הוציא את עצמו מהכלל!

ד. אומרו ואמרת לבנך עבדים היינו כו', כי גם יקשה לומר שנעלם מהבן ההוא!

ה. אומרו דבר אחד כפול ומכופל, כי אחר אומרו ויציאנו כו' ביד חזקה, היינו מאמרו אחרי כן ויתן ה' אותות כו'. ואם הוא כתני והדר מפרש, למה לא אמר הפירוש מיד?...

ו. אומרו גדולים ורעים במצרים, כי אחר שהזכרה מצרים למה חזר להזכירה ולא אמר ויתן ה' כו' אותות כו'?

ז. אומרו ואותנו הוציא משם, כי הרי נאמר ויציאנו ה' ממצרים כו'. ואם הוא בשביל סוף הפסוק, למען הביא כו', למה לא אמרו למעלה, אחר אומרו ויציאנו כו' ביד חזקה, היה לו לומר ולמען הביא כו'!...

ח. אומרו ליראה כו', כי אין הצווי כדי ליראה, רק לעשות זכר ליציאת מצרים!

ט. אומרו כל הימים, אם הוא שיהיה על ידי כן טוב לנו כל הימים, והלא כמה מקיימים מצות הפסח ולא יבצר מהם צרה בחייהם?

י. אומרו לחיותנו כהיום הזה, מה הוא החיות המתייחס אל היום הזה? ...

סברת הבן השואל, הלא היא, כי יאמר בלבן, איזה הוא דבר גדול יותר, יציאת ישראל ממצרים והשאר המצרים במלכותם וארמנותם, או השמד ל"א מלכים בארצותם בלתי החיות כל נשמה, וקחת את ארצם ערים גדולות וטובות ובתים מלאים כל טוב ובורות חצובים וכרמים וזתים וארץ חטה ושעורה כו'? כי הנה כל השומע יגזור אומר, כי גדול מאד השנית הזאת מהראשונה.

ועל כן יתמה הבן הלזה ויאמר, מה היה שאחר כבוש הארץ ובת חלב ודבש אשר נתן לנו ה' ונשב בה, נזכור גם עתה יציאת מצרים, ושנעשה עדות חקים ומשפטים

זכר ליציאת מצרים. וטוב טוב היה לעשות זכר לכיבוש ל"א מלכים מפנינו, ושבחנו במשכנות מבטחים ובמנוחות שאננות! (ובזה נתיישב קושיא א. הלא זאת אמרו רבותינו ז"ל, שהיא שאלת חכם, ומה זו שאלתו, אשר לא ידע יציאת מצרים הידוע לדרדקי דבי רב?)

ולחיותו בן חכם, לא יאמר דרך קושיא כמאמר הרשע, באומרו מה העבודה הזאת לכם, אך זה ישאל כדי לשמוע התשובה שתאמרו. וזהו כי ישאלך בנך מחר לאמר, כי תהיה השאלה כדי לאמר לו אתה תשובה. (ובזה נתיישב קושיא ב: ענין אומרו לאמר!)

וגם לא ייחס הדבר לכם, כי-אם, לה' שיאמר מה העדות כו' אשר צוה ה' א-להינו, שייחס הדבר אל צויו יתברך, וכלל א-להות גם עליו באומרו א-להינו:

וענין השאלה הוא באומרו אתכם. לומר, אתם, יורשי הארץ שפלאי פלאות נעשו לכם, להשמיד ל"א מלכים ולקחת את ארצם כי גדולה היא זו מציאת מצרים, ולמה תעשו אתם זכר, למה שהוא דבר קטון מאשר עשה הוא יתברך לכם? (ובזה נתיישב קושיא ג. אשר צוה ה' א-להינו אתכם, כי באומרו אתכם ולא אמר אותנו, יראה שהוא בן לא חכם, כי הוציא את עצמו מהכלל!)

וזה אמר מה העדות, כענין קרבן פסח עדות לישראל אשר פסח על בתי בני ישראל כו'. והחוקים, כענין אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל כי-אם צלי אש, ושיהיה ראשו על כרעיו ועל קרבו, והיות החג שבעה ימים. ומשפטים, לאכול על מצות ומרורים.

אשר צוה ה' א-להינו אתכם, כי אילו לא צוה רק לדור אשר מתו במדבר, ולא ראו כבוש הארץ, החרשת, אך לא אתכם כובשי הארץ, רק דברים יהיו זכר לירושת הארץ:

אז ואמרת לבנך כו'. לומר, ראה בני כי יותר ויותר ראוי לנו עשות זכר ליציאת מצרים, מעשות זכר לכיבוש הארץ מכמה סבות.

* האחת, כי מה שהיטיב לנו הוא יתברך בהיותנו צדיקים, אין לנו להחזיק טובה כל כך כאשר בהטיבו עמנו בהיותנו גוי חוטא עם כבד עון. והוא מאמר רבותינו ז"ל, כי ישראל עבדו עבודה זרה במצרים, כדבר שנאמר גוי מקרב גוי, עם מקרב גוי לא נאמר כו'.

וזה אמר עבדים היינו לפרעה. כלומר, אך לא עבדים לה'. ועם כל זה ויוציאנו ה'. מה שאין כן בכיבוש הארץ, כי עבדי ה' היינו, כבר, צדיקים עושי רצונו: (ובזה נתיישב קושיא ד. ואמרת לבנך עבדים היינו כו', כי גם יקשה לומר שנעלם מהבן ההוא!)

ועוד טעם שני, הלא הוא, כי על ידי יציאת מצרים הושרשו בנו עיקרי הדת היותר צריכים מכל העיקרים להחזיק אמונת דת האמת בלבנו לעבוד את ה'. הלא המה חרוש העולם:

* אשר ראינו כי שידד הוא יתברך את המזל שמעולם הגלגלים,

* ואת אשר מעולם המלאכים,

* ואת יושבי הארץ שמעולם השפל.

* וזהו ויוציאנו ה', שהוא מציאותו יתברך אשר ידענו,

* הוציאנו ממצרים, אשר מזלה מחייב בל יצא משם עבד לחירות, הרי ששידד המזל. וזהו ויוציאנו ה' ממצרים:

* וגם שידד השר, וזהו ביד חזקה. והוא, כי אין צורך לו יתברך לעשות דבר ביד חזקה, כי במה נחשב לפניו יתברך, אפילו לעשות כל העולמות יש מאין, בלא עמל ויגיעה, כמו שאמרו ז"ל!

אך הוא ככתוב אצלנו במקומות רבים, כי אין קשה לפניו יתברך, כי-אם, ברצונו לזכות את ישראל, ועונותיהם מעכבים, כמו שאמרו ז"ל, על הזווג, וקשה לזוגם כקריעת ים סוף, והלא כמו זר נחשב יהיה קשה לפניו יתברך לקרוע ים סוף. אך היה על קטרוג שרו של מצרים, שהיה תובע דין באומרו משוא פנים יש בדבר, הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה כו'. ועל דרך זה הוא הזווג, כי לא

ישתוו הזוגות במעשיהם בעולם הזה, והיה האחד בלתי ראוי לבת זוגו. על כן אמרו ז"ל, קשה לזווגם כקריעת ים סוף:

ונחזור אל הענין, והוא, כי הוצרך יד חזקה לשדד את השר, שהיה תובע דין. וזהו אומרו ביד חזקה, שהוא לשדד את השר שראו אותו ישראל מת על שפת הים:

או יתפרש ויוציאנו ה' ממצרים, הוא השר שנקרא מצרים כמאמרם ז"ל, על פסוק, וישאו עיניהם והנה מצרים נוסע אחריהם, מלמד ששרו של מצרים מצרים שמו, וראו אותו ביד חזקה נגד ישראל, על כן וייראו מאד.

* וזה יאמר ויוציאנו ה' ממצרים הוא השר. * וביד חזקה לשדד המזל והכניעו ושידדו ה': * וגם שידד את יושבי הארץ הלזו שבעולם השפל. וזהו ויתן ה' אותות ומופתים כו'. (ובזה נתיישב קושיא ה. אומרו דבר אחד כפול ומכופל, כי אחר אומרו ויוציאנו כו' ביד חזקה, היינו מאמרו אחרי כן ויתן ה' אותות כו'. ואם הוא כתני והדר מפרש, למה לא אמר הפירוש מיד:)

הנה הורה שליטתו בשלשה העולמות, ואין זה רק כי הוא יתברך חידשם ובראם. הרי יסוד גדול לנו על ידי יציאת מצרים שהוא חידוש העולם:

שנית, הודיענו הייחוד, כי ה' הוא הא-להים שפועל דין ורחמים כאחד, שהרי האותות והמופתים לא היו רעים רק במצרים, אך לא בארץ גושן אשר שם בני ישראל, כי שם לא היה ברד, ולא חשך, ולא ערוב, ולא דבר, ולא שום מכה. ולא עוד, אלא שאדרבה, היה מגיע עליהם טובה על ידי המכה, כמו שאמרו ז"ל, כי ממכת הדם העשירו ישראל, שהיו המצריים קונים בדמים יקרים מים לשתייתם. באופן שהיה דין למצרים, ורחמים לישראל כאחד.

וזהו גדולים ורעים במצרים, אך לא רעים בישראל. ואין זה כי-אם אחדות, כי שתי המדות אחת הנה: (ובזה נתיישב קושיא ו. גדולים ורעים במצרים, כי

אחר שהזכירה מצרים למה חזר להזכירה ולא אמר ויתן ה' בם אותות כו'?)

שלישית, ההשגחה, והוא, כי ה' פעל כל זאת, ולא מלאך ולא שליח.

שאמרתי ויוציאנו ה', שהוא בעצמו יתברך שעבר בחצות הלילה אל תוך מצרים להוציא את קדוש ישראל מבית הקברות, ואין לך השגחה גדולה מזו, שלא עצרו גשם העולם הזה, מלבא בעצמו לקחת לו גוי מקרב גוי.

וזהו אומרו בפרעה ובכל ביתו לעינינו, שהוא במכה אשר היתה בפרעה ובכל ביתו שהוא מכת בכורות, כד"א, וה' הכה כל בכור וכו' מבכור פרעה היושב על כסאו כו'. ואז היה לעינינו, כי הכירו ישראל, כי הוא יתברך, היה העושה,

כמפורש אצלנו על פסוק, ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו בעבור תדעון אשר יפלה ה' כו'. כי הוראת העשות הדבר שלא על ידי משחית או מלאך ממלאכי הדין, היה, כי לא חרץ כלב לשונו לבני ישראל. כי ה' הפועל, היה אתם, להצילם ולהרוג את בכורי מצרים, וזהו אומרו לעינינו. הרי הכירו ההשגחה תכליתית בעולם השפל שאין למעלה הימנה:

רביעית, שכר ועונש, כי כאשר העניש לפרעה על בלתי שלחו את ישראל, כן ואותנו הוציא משם כו' לתת שכר טוב לאבותינו כאשר נשבע להם,

וזהו ואותנו הוציא משם וכו' לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו, הרי שכר ועונש: (ובזה נתיישב קושיא ז. ואותנו הוציא משם, כי הרי נאמר ויוציאנו ה' ממצרים כו'!)

הנה ארבע עיקרים גדולים, מלבד מציאותו יתברך הנכלל בהן. כי הם חמשה שרשים גדולים, אשר כל הדת והאמונה האמיתית תלויה בהם לשמור את כל מצותיו יתברך ולדבקה בו, כמפורסם ונודע ליודעי דעת.

על כן ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה, שכולל באומרו את ובאומרו כל, את העדות והמשפטים עם החקים האלה. ליראה את ה', על ידי התחזק בנו חמשה שרשים ועיקרים אלה.

ג: כי תושרש בנו יראה בידענו השגחתו,

ד: ואשר יעניש את עוברי רצונו, ויטיב את עושי רצונו.

ב: וגם על ידי אחדות מדותיו, מורא תעבור על ראשנו לשמור את כל מצותיו.

מה שאין כן בעשות זכר לכיבוש הארץ ולא זכר ליציאת מצרים כמדובר, וזהו ויצונו כו' ליראה כו': (ובזה נתיישב קושיא ח. ליראה כו', כי אין הצווי כדי ליראה, רק לעשות זכר ליציאת מצרים!)

וראו נא כמה מעלות טובות לחוקי הפסח, כי הלא נעשה אותם ביום הפסח בלבד, ובזכות זה יהיה טוב לנו כל הימים שבכל השנה, וזהו לטוב לנו כל הימים. (ובזה נתיישב קושיא ט. כל הימים, אם הוא שיהיה על ידי כן טוב לנו כל הימים, והלא כמה מקיימים מצות הפסח ולא יבצר מהם צרה בחייהם?)

וגם יספיקו לתת לנו חיים, כאשר היה ביום האחד שעשינו, שעל ידי קרבן פסח ניתן חיים לישראל, שפסח על בתי בני ישראל. וזה אומרו לחיותנו כהיום הזה, כד"א, בדמך חיי. הוא יום ראשון של פסח שבו עומד האב, ואז משיב לבן השואל ואומר לו, עבדים היינו לפרעה כו' עד סוף פסוקים אלו. וזהו אומרו כהיום הזה, ולא אמר כיום הזה, לרמוז אל אותו היום הרשום, שהוא עצם היום שיצאו בו ממצרים, שהוא היום שהאב מגיד לבן בו כמדובר:

והיום ההוא חי וקיים, על דרך כל יום שנעשה בו זכות כמו שאמרו ז"ל בספר הזוהר, על ויקרבו ימי ישראל למות כו'. ובה יאמר, ולהקנות בנו חיים, לא בלבד גשמיים, כי-אם, גם כיום הזה הקיים, שיצדק בו לומר זה שהוא חי לפנינו, כי חיי

נפש זכינו: (ובזה נתיישב קושיא י. לחיותנו כהיום הזה, מה הוא החיות המתניח אל היום הזה?)

(מענין חנון ורחום שבפסוק זה, באלשיך תהלים פרק קמה) חנון ורחום ה', שהוא ענין האמור שם, שהוא, וחנוני את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם שפירושו כמו שאמרו ז"ל, 'אף על פי שאינו ראוי אף על פי שאינו הגון', וזהו חנון ורחום ה':

(עוד מזה באלשיך יואל פרק ב) חנון ורחום הוא, לומר, אם אינכם ראויים לקבל טובה גם אחר התשובה, לאיזה עיכוב שלא יבצר, הלא הוא יתברך האומר, וחנוני את אשר אחון 'אף על פי שאינו הגון', ורחמתי את אשר ארחם 'אף על פי שאינו ראוי', ועל שתי הבחינות יאמר פה, כי חנון ורחום הוא, ואם מלבד העדר קבלת טובה, גם היה מקום לקבלת הפכו, הנה, הוא ארך אפים, ואם כפות המאזנים יהיו שקולים, הוא יתברך רב חסד, שמטה כלפי חסד, וזהו רב חסד.

זכרונות ו

(תהלים קו מזה) ויזכר להם בריתו, וינחם רב חסדיו:

וירא שהשגיח וריחם, כמה דאת אמר, וירא את עניינו, בצר להם, כל עוד שהיה שומע את תורתם היא רנתם, כמה דאת אמר לשמוע אל הנהגה ואל התפלה, ואמרו רבותינו ז"ל, רנה זו תורה וכו' כנודע. כל עוד שהיה שומע יתברך שהיו עוסקים בתורה, האריך וריחם..

כי על ידי התורה ראה בצר להם, ויזכור להם בריתו וינחם, מאשר "ויחר אף ה' בעמו", רוב חסדיו שלא תמו, כאשר תמה זכות אבות, ואחר כך, שהיו כל אשמותם על עצמותם שלא נפקדו (בעונש), על התורה שהיו לומדים...

ויזכור להם בריתו שלא ייכלו בגוים שהוא "ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים וכו' להפר בריתי אתם", באופן שאין פחד שיכלו בגלות, ואז וינחם רוב חסדיו מאשר חרה אפו בעמו להמיתם, ויתן אותם בשביל רחמים בגלות, כי זה טוב להם כבקודם:

(עוד מענין זכירת ברית התורה באלשיך תהלים פרק קה)

זכר לעולם בריתו דבר צוה לאלף דור. הראיה כי ישראל עיקר העולם, כי לבני יעקב בחיריו הנזכרים זכר לעולם בריתו, שהוא לקיום העולם, שהלמ"ד היא למ"ד בעבור. ומה זכר, הלא הוא דבר צוה לאלף דור זו תורה, שלא היתה עתידה לינתן אלא אחר אלף דור, וזכר אותה הוא יתברך, שהקדימה לתקע"ד דורות קודם, כדי לתת לבני יעקב לקיים עולם, הנה כי על ידי בני יעקב בחיריו נתקיים העולם:

(מענין רוב חסדיו בפסוק זה, באלשיך במדבר פרק יד) מדת א-ל שהוא חסד פשוט, מספיק לשבים. אך לבלתי שבים צריך רב חסד.

(עוד מזה באלשיך יואל פרק ב) כפות המאזנים יהיו שקולים, הוא יתברך רב חסד שמטה כלפי חסד, וזהו רב חסד.

(עוד מזה באלשיך משלי פרק כ) גדרי החסד יחדו לא יהיו תמים, כי לעניים צריך להיות רב חסד עד אין קצה.

(עוד מזה באלשיך תהלים פרק סט) אך מה אעשה אם לפי מעשי יהיה לי נגוד משם אלקים הוא מדת הדין, על כן אני גומר ואומר אלקים ברוב חסדך, כי גם בשם אלקים לא יבצר ממנו גם כן בחינת חסד וברוב חסדך ענני.

זכרונות ז

(ירמיה א, טז: ב, א-ב) ודברתי משפטי אותם... הלוך וקראת באזני ירושלים 'לאמר', כה אמר י-הוה זכרתי לך חסד נעורך, אהבת כלולותיך, לכתך אחרי במדבר, בארץ לא זרועה:

* הנה אומרו (וְקִרְאֲתָ בְּאָזְנֵי יְרוּשָׁלַם) לאמר בלתי צודק שאינו לאמר לאחרים, כי אל מי יאמרו זה, בני ירושלים?

* ועוד, כי אמר ודברתי משפטי אותם שהם דברים הרעים שבירמיה, ועל כן חיזק את לבו (בחוזק ואומץ לנבא תוכחה). ואיך (נכנס לזה אשר) יאמר דברי פיוס זכרתי לך וכו'?

אך, אמר (ה') לו (לירמיה), אל תתחיל בדברי קושי, כי-אם בשבח, כי הנה, הלוך וקראת באזני ירושלים, (לומר הפיוס) אשר אומר אליך, שהוא זכרתי לך וכו', וזה (הפיוס) יהיה כדי לאמר אחרי כן מה שאמרתי לדבר (דברי תוכחה) משפטי אותם,

וזהו אומרו הלוך וקראת באזני ירושלים לאמר, (ולמה ציוהו שילך 'הלוך' בכל העיר? ולמה ציוהו שטרם אומרו להם זכרתי כו' שצריך, וקראת' לכל בני העיר?)

ועל כן צריך לאומרו באופן שישמע לכולם, על כן הלוך וקראת בכל מקומות ירושלים הלוך וקורא ומשמיע לכל העתידים לשמוע דברי כיבושין (ותוכחה),

(והכרח שכולם ישמעו הפיוס, יותר הכרחי, מאשר כולם ישמעו התוכחה, לחומר) בל יאמרו כי מתחלה התחיל ברעה,

ואשר תאמר עתה הוא, זכרתי לך חסד נעורך וכו', והוא משו"ל כי בצאתם ממצרים יצאו במשארות בצק על שכמם, ולא אמרו איה צידה לדרך ומאכלים נאותים, לחולים וזקנים ועוברות ומניקות ועתיקי משדים, כי יצאו בבטחון לילך אחרי ה':

* או שיעור הענין, כי כדי לאמר אחרי כן 'מה מצאו אבותיכם בי עול, כי רחקו מעלי', הקדים ואמר 'זכרתי לך כו', לומר, ראו מה בין מדת טובי (ומדת הכרתי

הטוב), למדתכם (כפויי טובה, אשר 'מצאו... בי עולי').

א: כי אני, זכרתי לך חסד נעורך, שלא בלבד לדור ההוא, כי, גם לך.

ב: עם היות, כי אין להחזיק טובה בעצם, למה שאז הלכת אחרי, כי היתה אהבת כלולותיך, כי כן דרך אהבה חדשה, כי על כן דרך הכלה למלא רצון החתן וללכת אחריו למקום שהוא חפץ, אפי' שהוא חדש ממש שלא הכירתו מקודם, כי אז אהבת כלולות גרמו לה, מה שאין כן אחר התערבות דעת כמה ימים ושנים,

וזהו, הנה זכרתי לך חסד נעורך, שהוא לכתך אחרי, כאשר יפרש, שהנה יתרון (מדת הכרת טובה) הוא שזכרתי לך חסד, עם היות אהבת כלולותיך לכתך אחרי, כי הן זה דרך כל כלה שמחמת אהבת כלולות, תלך אחרי חתנה הראשון בכל מקום אשר יוליכנה,

וזהו זכרתי לך חסד נעורך שזכרתי לך כאלו עשית חסד עמדי, עם היות אהבת כלולותיך, עם היות כי הן זה דרך כל כלה, כי אז אהבת כלולות היו בניי ובינך.

(בארץ לא זרועה) כלומר, ושמה תאמר כי לא אהבת הכלולות גרמו אז לכתך אחרי, כי הלא היה אל מדבר שמם, ואיך דרך כלה ללכת עם חתנה לאהבת כלולות, לארץ מדבר אשר אין בו לחם לאכול, לז"א, במדבר בארץ לא זרועה, לומר, אין שם (חסרון) לך, עמי, רק העדר זריעה, כי העדר לקיטה לא היה, כי בלי זריעה נאמר וילקטו אותו בבקר בבקר,

ולא יפלא ממך (אז), כי (אני ה') אשר עשה את כל הנוראות במצרים, (ימשיך, וגם) יכין לך לחם לאכול, וזהו במדבר בארץ לא זרועה (בלבד):

ג: ועוד טעם אחר יש (אשר נחשב לי ליתרון מדת הכרת הטוב. כי הרי לא 'לכתך' בלבד, אלא) שגם, לכתך 'אחרי', ועכ"ז חשבתי לך לחסד,

(וענין 'אחרי') והוא, כי קדש ישראל לה', כי נפשותם 'חלק אלוך ממעל', ודרך ה'חלק' ללכת אחר ה'כל', ואליו הוא

שואף, ועל כן למה שהוא לה', שה' הוא ה'כל', וישראל 'חלק' ממנו, על כן כדבר טבעי היה לכתך (ישראל ה'חלק') אחרי (השייטת ה'כל') במדבר.

— — —

(עוד מזה באלשיך שמות פרק טז) ויאמר משה זה הדבר וכו'. לומר, הנה דבר אחד צוה לי ה', למען ידעו דורות עולם השגחתו יתברך על תופסי תורתו ומחזיקים בה ומשליכים ענייני העולם אחרי גוים ומאמינים בקונם שהוא יכלכלם.

הלא הוא, כי מלא העומר למשמרת לדורותיכם למען יראו את הלחם, כלומר, הנה אמרתי לכם הוא הלחם אשר נתן ה' לכם, והנה אינו לחם בעיניכם, רק דבר שהקרה ונודמן,

הנה זה הדבר אשר צוה ה' מלא העומר וכו' למען יראו את הלחם, כי המה יכירו כי לחם הוא, ואינו דבר עובר. ואינו (עובר), כי-אם, (אדברה) מתקיים לדורות.

וידעו, כי אין מעצור לה' לזון את תופשי התורה, ועושים עיקר ממנה, כי אין להם להתאונן ולומר, כי אין מקומם מוכן להתפרנס, ודחיקא להם שעתא, או לתלות על קוצר זכותם, להתפרנס על דרך נס.

כי הנה, על הראשונה, יראו, כי הנה היה זה במדבר סין, מקום בלתי מוכן כמוהו.

או יאמר במדבר, למה שהיה במדבר, כי שם קבלו את התורה. לרמוז כי ככה יעשה יתברך לתופסי התורה שיבטחו בה' והוא יכלכלם. כי ממכון שבתו ישגיח, מעין המן ההוא, כי הרבה פתחים למקום:

ועל השנית אמר בהוציא אותם וכו'. לומר, שיראו שעם שהיו אז מחוסרי זכות, אך להיותם בעלי אמונה, כי טענו בצקם על שכמם טרם יחמץ, ולא אמרו, 'איה צדה לדרך, ואיה מאכלים המיוחדים לעוברות ומניקות וחולים וזקנים, או לחם במדבר אחר כלות פרוסה ממצרים',

על ידי שתי אלה האכלתים הלחם הזה. כי על כן חיבתם יתברך, באומרו, זכרתי לך חסד נעוריד כו' לכתך אחרי במדבר.

וכן באומרו, אני ידעתיך במדבר בארץ תלאובות.

נמצא, כי על שני עניינים אלו, על התורה, ועל האמנה, האכלתים הלחם הזה.

וזהו אומרו במדבר בהוציאי אותם, שהוא בזמן הוציאי אותם. שהוא, על אשר הטיבו בצאתם.

למען יראו וישכילו דורות עולם ויעשו כן גם המה, לפרוש מענייני העולם ולידבק בתורה ולהשליך על ה' יהבם שהוא יכלכלם.

והוא מאמרם ז"ל, על פסוק הדור אתם ראו, שאמר ירמיה לדורו ראו צנצנת המן, לכן עסקו בתורה, וה' יתן לכם מן, עם היותכם בלתי ראויים, רק שתאמינו בו יתברך יכלכל אתכם, בשצף עסק.

(עוד מזה באלשיך במדבר פרק ט) גדלה ורבה האמנתם, כי על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו ואין זה רק כי את משמרת ה' שמרו. והוא מאמרם ז"ל, על פסוק זכרתי לך חסד נעוריד וכו' לכתך אחרי וכו'. שהיה אפשר להם לומר, 'איה הכנה לדרך לחולים ולמעוברות וחיות עלות עליהם ומניקות וילדים'. ואילו היה ה' מדבר בם (לנסוע), לא היה להחזיק להם כל כך טובה (כי דיבורו ית' יכניע היצר), כי-אם, על פי ה' ביד משה. כי באמור להם משה לנסוע, יסעו, לחנות, יחנו, להתעכב, יתעכבו, ולא יהרהרו.

באופן, כי גם שהיה יתברך, בהעוותם (עוון, היה הוא ית') משנה מקומם, לא היה (אשר, שולחם ו) עוזב אותם, כי מיד היו דבקים בקונם, נאמנים בבריתו וקיימים במאמרו. וזהו את משמרת ה', שהיה להם מאז יצאו ממצרים, שמרו בכל נסיעה. על פי ה' ביד משה, עם שלא דבר בם ה':

(עוד מזה באלשיך במדבר פרק ל א) אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים לצבאתם ביד משה ואהרן:

א. ראוי לשים לב: כי מיד באומרו אלה מסעי בני ישראל היה ראוי יאמר ויסעו מרעמסס כו'! כי מי לא ידע שהם אשר יצאו מארץ מצרים?

ב. אומרו לצבאותם, כי הלא הם עצמם היו הצבאות? ואיך יאמר לצבאותם כאילו ישראל יוצאים לצבא אחר, שהוא של ישראל?

ג. אומרו ביד משה ואהרן, כי קצת מסעות היו אחרי מות אהרן, ואיך יהיו אלה מסעי ביד משה ואהרן?

והנה אין ספק כי הזכות הראשון והגדול שבכולם הלא היה אשר עשו ביציאת מצרים. והוא, כי הנה רבה ועצמה מאד האמנתם בו יתברך ובטחונם בקונם, עד אין קץ.

והוא, כי לא אמרו, 'אדונינו משה איכה נצא מארץ מצרים אשר הוא כגן ה', אל המדבר אשר מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו כקורת בית הבד עד אין מספר. ולא מקום זרע ותאנה. וגם בדרך אשר אנו הולכים עד בואנו שמה, אין לחם ואין צידה לדרך, כי-אם משארות בצק על שכמנו. ואם הבחורים ובריאים יסבלו, מה נעשה לחולים ולעוברות ולמניקות ולעוללים ויונקים הצריכים דברים זכים ודקים וטובים להשיב נפש?' ולא אמרו, 'איה מה שהכנינו לאלו?' כי-אם יצאו בבטחון רב אחר משה ואהרן.

והן זאת אמרו רבותינו ז"ל שהיה מה שהוא יתברך מפארם ומשבחם, כאמרו, זכרתי לך חסד נעוריד וכו' לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה:

והנה זה הדבר אפשר כיוון הוא יתברך באומרו אלה מסעי בני ישראל, שהוא זכרון זכותם וצערם. והזכות הראשון כולל כל המסעות. והנה דרך כלל, אלה מסעות של בני ישראל. כלומר, שבהם הורו כי ראויים ליקרא בני ישראל, שהוא תואר שיקראו בו בהיותם צדיקים. והוא, אשר יצאו מארץ מצרים שהוא כגן רוה,

כמאמר הכתוב כגן ה' כארץ מצרים, אל המסעות כלם שהיו במדבר. (ובזה נתיישב קושיא א: מיד באומרו אלה מסעי בני ישראל היה ראוי יאמר ויסעו מרעמסס כו'! כי מי לא ידע שהם אשר יצאו מארץ מצרים?)

עם היות כי לצבאותם, שהוא, כי בשביל צבאותם מה שהיה צריך לכלם. לא היה בידהם דבר, רק ביד משה ואהרן. מה שיתן להם הוא יתברך בזכות משה ואהרן. כי היה בידם טובם וספוקם של ישראל, ולא ביד ישראל עצמם כי גם צדה לא עשו להם: (ובזה נתיישב קושיא ב: לצבאותם, הלא הם עצמם היו הצבאות? ואיך יאמר לצבאותם כאילו ישראל יוצאים לצבא אחר, שהוא של ישראל?)

וקושיא ג: ביד משה ואהרן, קצת מסעות היו אחרי מות אהרן, ואיך יהיו אלה מסעי ביד משה ואהרן?)

(עוד מזה באלשיך דברים פרק לב: י-יז) ימצאנו בארץ מדבר ובתהו ילל ישמון... על פסוק זכרתי לך חסד נעוריד כו' אמרו רבותינו ז"ל, כי טובה אחת עשו ישראל, והוא יתברך תמיד זוכרה. והיא כי באמור להם משה שיצאו ממצרים אל המדבר לא אמרו 'היכן הוא מאכל הראוי למעוברות ומניקות וחולים וזקנים וטף?', ואיך ימצא סיפוק צרכם במדבר? אלא גדלה האמנתם, ויצאו אחרי משה והוא יתברך מחזיק להם טובה, שנאמר, זכרתי לך חסד נעוריד כו' לכתך אחרי במדבר כו', ואומר, אני ידעתיך במדבר בארץ תלאובות:

ונבא אל הענין, אמר, שמא תאמר, כי מה שהטיב הוא יתברך לישראל היה, כי הם הקדימו מצות ומעשים טובים, ועל כן אינם חייבים לי כל כך.

לא כן הוא, כי אדרבה, אבודים היו במצרים, כי שם טמאו נפשותם, וירחקו מקונם, כי עונותיהם היו מבדילים בינם לבינו, והיו כאבודים ממנו.

ול'מה שראה, שימצאהו בארץ מדבר, כי שם יאמינו בו, וידבקו בו, ויקבלו תורתו, על כן מאז היו במצרים, הקדים להיטיב להם, כי שם הקיצם מתרדמת אולתם, ועשה עמהם הטובות אין מספר.

וזהו אומרו **ימצאהו** כו' שעל היות עתיד שימצאהו בארץ מדבר, כי שם ימצאהו, כמצאה שהיתה אבודה ממנו יתברך.

והוא, כי שם היה נאמן לו בארץ מדבר, כי לא אמרו 'איה צורך עוברות ומניקות', רק יצאו בארץ לא זרועה בבצק טרם יחמין משארותם על שכמם, וגם במקום פחד ואימה כי שם ילל ישימון:

(עוד מזה באלשיך ירמיהו פרק לא א) כה אמר י-הוה מצא חן במדבר עם שרידי חרב הלך להרגיעו ישראל: בא ית' ויאמר, הנה הן אמת כי מצא חן במדבר בעיני עם שרידי חרב, שהיו ראויים לפול בחרב על העדר כשרונם, ודרך שיורין נשאר, ע"ד מאמרם ז"ל על פסוק אלעזר ואיתמר בניו הנותרים, שארז"ל, מכאן שהיו ראויים למות כאחיהם, אלא שנשארו דרך שיורין, ועל דרך זה הוא אומרו עם שרידי חרב, שהיו ראויים ליפול בחרב, לולא השאירם ה', ועכ"ז, מצא חן במדבר, אל תתמהו על החפץ, כי הלא זכות א' היה להם גדול,

והוא כי הלך להרגיעו את ה' הנוכר, ועל כן בשם ישראל אכנה אותם,

(פירוש הפשוט בפסוק: הלך להרגיעו ישראל. (רש"י) בהולכים לנחול ארץ מרגועם: (מלבי"ם) וה' הלך להרגיעו, ילך אליהם אל המדבר להמציא להם מרגוע, וזה נגד (מדה כנגד מדה) מ"ש לכתך אחרי במדבר, וכן ילך ה' אליהם אל המדבר,

והוא כי בצאתם ממצרים, לא אמרו 'איה מאכלים נאותים, לעוברים ומניקות וגמולי מחלב עתיקי משדים וזקנים וחולים', כי-אם, בבצק על שכמם יצאו כאחד, אחרי ה', והוא מאמרו יתב', זכרתי לך חסד נעורך כו' לכתך אחרי במדבר, וזה יאמר, תדע, למה מצא חן במדבר עם

שרידים מחרב, שעל העדר כשרון נותרו דרך שיור, הלא הוא, על כי הלך להרגיעו את השם הנוכר, ישראל:

(עוד מזה באלשיך הושע פרק ב) והולכתי המדבר... ואז ודברתי על לבך שמה שאדבר יכנס בלבך. ועל ידי כן ונתתי לה את כרמיה שבארץ ישראל משם, כי משם תזכה שאתן לה, והוא מה שאמרו רז"ל, כי עתידין ישראל ללכת המדברה לעתיד, וגם את עמק עכור, זו טבריה, שנקרא עמק במשנה, והיה שם עכירות, כי שם היה המקום האחרון שגלו סנהדרין, ושם על ידי זכות שיקנו במדבר, אתן להם את עמק עכור לפתח תקוה, והוא מאמרם ז"ל, על ושלפתי מארץ תדברי, כי מטבריה עתידים סנהדרין לעלות לירושלם, ועתה שמה במדבר הנוכר כימי נעוריה, שענו כל העם יחדו, כל אשר דבר ה' נעשה, שהוא זכרתי לך חסד נעורך, וגם תענה אז כיום עלותה מארץ מצרים, שאמרו, ללכת אחרי משה בדרכים בלי צדה לדרך, כי-אם, במשארות בצק על שכמם, וזהו וכיום עלותה מארץ מצרים, והוא ענין אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה:

(עוד מזה באלשיך תהלים פרק עז) הוא יתברך החשיב לישראל לזכות עצום מה שיצאו ממצרים אחרי משה ואהרן בלי צדה לדרך, לא מקום זרע כו' ולא אמרו 'איה מאכלים נאים לזקנים וחולים ועולים ויונקים ועוברות ומניקות', כי-אם, יצאו במשארותם צורות בשמלותם, בבצק שלא הספיק להחמין, ועל זה החזיק להם טובה הוא יתברך באומרו, זכרתי לך חסד נעורך כו' לכתך אחרי במדבר כו', וגם אמר, אני ידעתך במדבר בארץ תלאובות. וזה יאמר נחית כצאן עמך כי יצאו בתום לבב כצאן, שהוא זכות רב, כלומר, וגם אנו יש לנו זכות האמונה, ובוזה נבטח שתושיענו:

(עוד מזה באלשיך שיר השירים פרק א) הנה שני דברים היו אז ביד ישראל, שעל ידן זכו אל כל כבוד נשיקות פיו יתברך, במעמד הקדוש ההוא.

אחד, צאת ישראל ממצרים במדבר השמש ההוא אחר משה, ולא אמרו 'איה הצידה לדרך, מאכלים הנאותים לחולים ולזקנים וגמולי מחלב עתיקי משדים וחיות ומניקות ומעוברות', רק בבצק טרם יחמין.

וזה מאמרו יתברך בהחזיק לנו טובה באמת באמור, זכרתי לך חסד כו' לכתך אחרי במדבר כו'.

שנית, סובלם באהבה עול תורה ומצות על צוארם כחרוץ מרגליות, ולא כמרימי עול, באומרם, נעשה ונשמע:

(עוד מזה באלשיך שיר השירים פרק ג) מי זאת עולה וכו'. משיבה כנסת ישראל ואומרת, אבי שבשמים, אל תמנע חסדך ממני, כי, אם חסרתי זכות אנכי, הלא אתה תמלא חסרוני, ותשפיע בי שפע כשרון ושלמות. כי לא דבר חדש הוא לפני כסא כבודך להריק עלי שפע קדושה עד בלי די, כי הלא, זכרתי לך חסד נעורי שעשית לי, שהעליתני גם עלה על כל אומה ולשון, כי מי זאת עולה מכל האומות מן המדבר, שעל ידי צאתי את המדבר ולא שאלתי צידה ראויה לזקנים וחולים ועוברות ומניקות, זכיתי אל מעלה גדולה. והוא מאמרם ז"ל, על פסוק, זכרתי לך חסד נעורך כו' לכתך אחרי במדבר כו':

(עוד מזה באלשיך שיר השירים פרק ו) אחת היא יונתי, תמתי, שהלכה אחר משה ואהרן המדברה בבצק במשארותם, ולא אמרו 'איה מאכלים נאותים לחולים ולזקנים ועוברות ומניקות', כמאמר רבותינו ז"ל, במה שאמר הכתוב, זכרתי לך חסד נעורך כו' לכתך אחרי במדבר, וזהו תמתי.

זכרונות ח

(יחזקאל טז ס) וזכרתי אני את בריתי אותך בימי נעורייך, והקימותי לך ברית עולם:

(הנה אין לנו פירוש האלשיך על יחזקאל. והנה כמה ליקוטים על עניני פסוק זה: אלשיך רות פרק א) אין הקורת רוח והמנוחה שלימה, כי-אם, באלוף נעורים, כמו שאמרו ז"ל, אין האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי.

— — —

(מענין ברית עולם, באלשיך ישעיהו פרק נה) ברית עולם, שהוא ברית כולל כל העולם... ברית עולם, שתהיה מושל בכל העולם, שהוא בכל הגוים.

— — —

(עוד מזה באלשיך תהלים פרק קה) ברית עולם שהיא של כל העולם, נחלה בלא מצרים כי זה כל העולם...

— — —

אחר שיעקב נקרא ישראל אז היתה לו לברית עולם, כי אז ברית עולם כרת לו הוא יתברך ממש, והוא כי באומרו יתברך, לא יעקב יאמר עוד שמך וכו', אמר לו, ואת הארץ אשר נתתי לאברהם וליצחק לך אתננה ולזרעך אחריו אתן את הארץ,

והוא לרמוז, כי בזמן הקרא שם "ישראל" על בניו, שהוא בהיותם עושים רצונו של מקום, אז לא יתעתדו ליפסק מהם ירושת הארץ, כי-אם, תהיה ברית עולם:

— — —

(עוד מזה באלשיך ויקרא פרק כד) ברית עולם. לומר, כי כל מה שהוא יתברך עורך למעלה, ומגלה אורות ומשלשל שפע, הכל הוא מאת בני ישראל, שעל ידי עשותם מעשה, מתעוררים כחות עליונים, מה שאין כן בלעדם. כי לזה, ביני ובינם ברית עולם, כי תמיד כל הטוב והשפע וקיום העולם, על ידם יהיה:

— — —

זכרונות ט

(ירמיה לא יט) הבן יקיר לי אפרים, אם ילד שעשועים, כי מדי דברי בו זכור אוכרנו עוד, על בן המו מעי לו, רחם ארחמנו נאם י-הוה:

הבן יקיר לי אפרים כו'... משיב הוא ית' ואומר אל הנביא, אל יחוש אפרים, על כי נשא חרפת נעוריו, בחשבו שאזכור את אשר הכעיסני תחלה, כי הנה, השב (בתשובה) הוא כאלו היום ילדתי, ומחבבו אני יותר, מאלו לא חטא, עד גדר, שאני כמתמיה על עצמי, על שהוא לי כבן יקיר, תחת אשר היה נמאס לפני, ומוסיף לתמוה בעצמי ואומר, והאם ילד שעשועים הוא, כי הנה, מדי דברי בו, אין צ"ל, שאינו נמאס לפני על הקודם, כי-אם, אדרבא, כל כך הוא חביב ונחמד לפני, שאני שבע מלהזכירו, כי הנה, זכור אזכרנו עוד, ועל מה שיסרתיו והכיתיו ולא השיבותיו בלי ייסורין, אל יחוש, כי על בן המו מעי לו, ואם נתייסר כפלים, גם רחם ארחמנו כפלים, וזהו רחם ארחמנו נאם ה':

— — —

זכרונות י

(ויקרא כו מזה) וזכרתי להם ברית ראשונים, אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים לעיני הגוים, להיות להם לא-להים, אני י-הוה:

הנה, וזכרתי להם ברית ראשונים אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים, שהיו שם עובדי עבודה זרה, וימרו על ים בים סוף, ועם כל זה, כרתי להם ברית.

וגם היות לעיני הגוים, כי קריעת ים סוף ראו כל הגוים, כי, ותבקע הים לא נאמר כי-אם, ויבקעו המים, שהוא כל מימות שבעולם.

וגם, להיות להם לא-להים, בסני, כי נודע לעיני הגוים, כמאמרם ז"ל, כי הכל שמעו, והלכו אצל בלעם וכו'.

וגם שהם נשתנו, (אבל) אני ה', כלומר אני (הויה) בהיותי, כי אין בי שינוי חלילה, ובריתי אקים בהיותם בלתי כשרים, כאשר עשיתי בתחלתם:

— — —

זכרונות א ב

(שמות יט, טז יט) ויהי ביום השלישי בהיות הבקר, ויהי קולות וברקים וענן כבד על ההר, וקול שופר חזק מאד, ויחרד כל העם אשר במחנה: ויהי קול השופר הולך וחזק מאד, משה ידבר והא-להים יענו בקול:

הנה ידוע מחכמי האמת, כי ארבע מסכים יש לשכינה. והם האמורים במראת יחזקאל, הנה רוח סערה וכו' ענן גדול ואש מתלקחת ונוגה לו סביב. והנה יראה מרבותינו ז"ל, כי המסכים האלה היותר חצוני, הוא עב וחצוני מהפנימי אליו.

ועל דרך זה הולך ומתקרב אל הקדושה, עד היותו הנוגה מתוק מעין הפנימיות. והנה בבא השפע ומפלש עד המסך החצון, כל כח מהשבעים שרים אשר בו - כי שם איכותם כי חצונים הם - מקבל בפנימיותו מהשפע ההוא. ובצאת קול יוצא חוצה. ועל כן, קול ה' היה מתאצל מאתו יתברך, ונמשך בעד המסכים עד החוץ. שישמעוהו בני אדם שוכני ארץ. אותו הקול המיוחד בהתפשטו אל המסך החצון. ומקבל כל כח מהשבעים שרים - אשר להם שייכות במסך ההוא - כח מההתפשטות. נמצא, קול אחד מתחלק לשבעים לשון, הם שבעים כחות. שכל אחד שר אל אחד מהשבעים לשון:

והנה האיש או האנשים המקבלים שפע הקול. תחלה מקבלים מהמסך האחרון, ואחר כך מעט מעט הולכים ומשיגים מהחצון אל השני ואחריו אל השלישי ואל הרביעי.

ועל המסך האחד, החצון שבכלם, אמר, ויהי קולות וברקים. שמהמסך החצון שמעו רבוי קולות. והיו רואין ברקים. כי הקולות שהיו שומעים, היו רואים גם בהם ראייה מזה, והם הברקים, שהקולות שהיו רואים, שהיו מתפשטים,

היו זיקי אורות מתפשטים. נמצא חוש השמע וחוש הראות משיג כאחת. וכפי חזוניות המסך כן הקול עושה הברה רבה. ועל כן רוח סערה ומציאות הברה זו, הוא ששמעו האומות, והלכו אצל בלעם, כמו שאמרו ז"ל, ואמרו שמא בא מבול לעולם, ואמר ה' עוז לעמו יתן:

ואחר השיגם המסך הראשון, השיגו ישראל לראות השני. והוא אומרו, וענן כבוד על ההר. הוא השני, הנקרא ענן גדול: ובהנכנסם לשלוט ראייתם בשלישי, הוא המסך של **אש מתלקחת**. אז היו שומעים קול אחד, מלוכש תוך המסך השלישי. וזה יהיה מאמר משה רבינו ע"ה באומרו, ודבריו שמעת מתוך האש. וזהו קול שופר. שהיה כקול היוצא מתוך השפופרת העב, בערך איכות הקול. כן מתוך מסך האש היה הקול מאתו יתברך, יוצא ונשמע אליהם. ולא קולות הרבה, כי לא היה הפירוד להתחלק, כי-אם, בהגיע אל המסך החצון אשר שם שייכות הפירוד. אך בהשיג בפנימי הוא אחדות קול אחד, כי במסך ההוא עדיין לא נתחלק:

ובהגיע אל השלישי, שהיה מסך האש השופר מעבר לקולו יתברך, אז נחרדו. וזהו ויחרד כל העם וכו'. כי כל עוד שמתרבת ההשגה, מצטער המשיג יותר, ואז איך יוכלו להשיג במסך הרביעי כי מתוק וקרוב אל הקדושה עליונה הוא מאד. וגם ממנו והלאה, כשאלתם רצוננו לראות את מלכנו:

על כן הוצרך זכות משה להצטרף עמהם. וזהו ויוצא משה את העם לקראת הא-להים, הבא להתקרב עמהם בלי מסך, שהוא מהנוגה ולפנים. לקראת הא-להים ממש, אשר שם האש הגדולה באיכות.

ואז קרבו אל ההר שהוא יתברך אתה מרובות קדש, שהניח את מרכבת

מלאכיו ובא להשרות שכנתו עליהם. ועל ידי זכות משה ויציבנו בתחתית ההר. כי קנו העמדה והתיצבות, ויכלו עמוד בכל הקדושה הגדולה ההיא:

ואז לא היה מסך, כי-אם האש הגדולה, הוא שלפנים מהנוגה. שעליו נאמר, ומתוכה בעין החשמל מתוך האש, אשר שם כבוד א-להי ישראל. והיא האש הגדולה. ועל אש זה נאמר והר סיני עשן כלו מפני אשר ירד עליו וכו'. והוא יתברך עשה לבל יסתכלו בשכינה ויוזנו עיניהם ממנה, כי די להם מה שנתראה דרך ראייה אחת. ועל היות האש הזאת כל כך גדולה דבקה בכבודו יתברך לפנים מכל המסכים, על כן ויחרד כל ההר עצמו מאד:

ואז ויהי קול השופר הולך וחזק. כי קול המיוחד, שהתחילו לשמוע מתוך מסך השלישי, שהוא מסך האש, שעליו נאמר, וקול שופר חזק מאד. עתה עלו אל מעלה גדולה, שהאש הגדולה שלפנים מהארבעה מסכים נעשה כשופר, מעבר לעבור מתוכו דקות קול א-להים. ועל זה הוא אומר עתה, ויהי קול השופר בה"א הידיעה, הלך וחזק מאד. כי מה שלא נאמר כן בתחלה, רק וקול שופר חזק מאד. כי עתה שגדלה השגתם פנימה, היה שפע הקול הולך ומתחיל מפנימיות עצום, לפי מה שהיה כח השגתם נכנס וכאשר היה שפע הקול הולך ונכנס ראשיתו, כך היה הולך וחזק חוצה על הקודם. וזהו ויהי קול השופר הולך וחזק מאד. כי היו הולכים ונכנסים בראיית ושמיעת דקות הקול בלי מסך. שהוא מתוך האש הגדולה שלפני כבוד א-להי ישראל, היה הולך פנימה וחזק מלסובלו, לעוצם, הרוחניות.

והוא בשומעם אנכי ולא יהיה לך. ואז שלא יכלו לסבול, אמרו, הן הראנו את כבודו, שהוא בלי מסך מהארבעה. ואת גדלו, והוא השגת העין - הקלה להשיג

משמיעת האוזן - דברו יתברך, בלי מסך. כי מה שואת קולו שמענו בתחלה ולא היינו מתים, הוא כאשר היה מתוך האש, הוא המסך השלישי. שהוא בהיותו קול שופר. שהיה הקול יוצא מתוך מסך האש, כי לא היתה אז האש הגדולה רק ממסך מעובה שהיה מתלבש בו, שהיה כיוצא מתוך שופר. אך עתה שהוא מתוך האש הגדולה, שאינה מסך מהארבעה, למה נמות כי תאכלנו האש הגדולה שאינה אש המסך מהארבעה, רק הגדולה, שלפני א-להי ישראל:

על כן, על שהיה קול השופר, שהשופר והמעבר היה מהאש הגדולה, לא יכלו לסבול. נמשך מזה, כי משה ידבר וכו'. הוצרך שמשה ידבר השמונה דברות אחרונות, והא-להים ישתף קולו יתברך בקולו של משה לשישמע בכל מחנה ישראל. שהוא על ידי אמור לו ישראל, דבר אתה עמנו ונשמעה וכו'.

שופרות ג

(שמות כ טו) וכל העם רואים את הקולות, ואת הלפידים, ואת קול השופר ואת ההר עשן, וירא העם וינעו ויעמדו מרחק:

אמנם הנה מאשר הפליגו רבותינו ז"ל, באומרים רואים את הנשמע. והוסיפו ואמרו, 'מה שאין הפה יכולה לדבר וכו'. אחשוב, שלא בלבד רצו לומר, שהיו רואים בהבל רוחניות קדושת הדבור. שאם כן, היה מספיק יאמרו, 'מה שאין עין יכולה לראות'. אך אומרים 'מה שאין הפה יכולה לדבר', יורה להפליג בענין נורא מאוד מהביט. ויהיה כמאמרם ז"ל במקום אחר, כי אמרו אל משה, רצוננו לראות את מלכנו כו'. וכן עשה הוא יתברך, שנאמר, אתה הראת לדעת וכו'. וזה יתכן אומרו בנועם שיח סתרם באומרים, 'רואים את הנשמע'. כי ראו מה

שהיו שומעים. כלומר, כי את אשר שמעו, אנכי ה', ראו. כי את ה' ששמעו ראוהו. ובעל המאמר זה נתן טעם אל אומרו הענין דרך נסתר, ולא אמר בפירוש 'ראו את ה', ואמר, 'מה שאין הפה יכולה לדבר כו'...

והנה, להמשיך הפסוקים על פי הדרך שכתבנו למעלה על פסוק, ויהי קולות וברקים וכו'. כי שם נאמר הכוללות בקוצר איך היחלו לשמוע בהדרגה קולות וכו', עד גדר היות קול השופר הולך וחזק הרוחניות מלסובל. ואז השמונה דברות אחרונות משה ידבר והאלקים יענו בקול. עתה בא לפרש, מה שסתם.

והוא, כי הנה אמר מתחלה, וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר. והוא, פן תאמר, איך תחלה היו שומעים את קול השופר שהוא קול ה', ואחר כך משה ידבר, ולא שמעו מפיו יתברך?

לזה אמר, הנה כאשר היחל וידבר אלקים. לא לאמר השתי דברות בלבד היתה הכוונה, כי-אם, את כל הדברים האלה כיוון לאמר, ולא השתים בלבד. ופירש הדברים כולם עד תומם, כנוכר.

וכהתימו, אמר, וכל העם רואים וכו'. כלומר, תדע למה אמרתי שתחלה שמעו את קול השופר שהוא מאתו יתברך, ואחר כך משה ידבר, ולא דבר להם את כל הדברים כאשר היה הרצון לאמר. הלא הוא כי הנה וכל העם רואים את הקולות וכו'.

והוא, כי הנה הדבר שממנו מתפשט ויוצא קירון אור, נמשל ללפיד אשר, שממנו יוצא ברק. וכמאמר הנביא, באומרו, מראהו כגחלי אש בוערות כמראה הלפידים וכו' ומן האש יוצא ברק:

עוד הקדמה שנית וזכרונה למעלה. כי לפני כבוד אלקי ישראל, יש, לפני כל

אשר מחזה ש-די יחזה, ארבעה מסכים. הראשון, קראו יחזקאל רוח סערה. והשני, ענן גדול. והשלישי, אש מתלקחת. והרביעי, נוגה:

עוד שלישית, והיא כנוכר למעלה, כי המסך החיצון הקרוב אלינו - הוא רוח סערה - שם הוא עביות החצונים, הם שבעים שרים. והשני אינו עב כל כך. וההיקש בשאר. ועל כן בחיצון יש יותר התגלות, כדבר המתפשט ומפליש חוצה מאתו יתברך ממה שבפנימי:

רביעית, כי לפי מה שהמסך רחוק וחצון, כן מתחלק בו השפע המתפשט לחלקים רבים. והוא, כי כל אחד מהשבעים שרים מקבל לפי בחינתו.

נמצא, קול ה' בעל האחדות, מתחלק שם לשבעים בחינות קולות. וזהו אומרים ז"ל, שהיה קול ה' מתחלק לשבעים לשון. אלא שבחיצון היו שבעים קולות נראות לעין, כשבעים ברקים, כמפורש למעלה. ובמסך השני שהוא יותר פנימי, היו רואים בו כמראה שבעים לפידים כגחלי אש, שמהם יוצא ברק לחיצון. כי כפי פנימיות המסך, יתמעט הפירוד הנרגש למשיג בו:

וזה ענין הכתוב, כי תחלה כל העם רואים את הקולות, במסך הראשון. וממנו השיגו בהדרגה לראות בשלפנים ממנו את הלפידים, שמהם יוצאים ברקי הקולות הנראים בראשון.

והשיגו אחרי כן בשלישי, שהוא אש מתלקחת. כלומר, אש שיש בו תפיסה, שעדיין הוא מהמסכים. ובו לא היו רואים רבוי קולות, רק קול אחד, הוא אשר ממנה נתהו הלפידים וקולות שבחצונים, אך היה להם האש ההוא לבוש אל קול ה', ומעבר, כשופר הזה, אל הקול היוצא מתוכו, והולך ומתעבה ממסך למסך, עד השמע הקולות בחיצון גם לחצונים.

אך ישראל שמעו הקול הדק פנימה במסך פנימי.

וזה יהיה אומרו, ודבריו שמעת מתוך האש. וכל שכן המסך הרביעי, שהיה על דרך זה, לבוש אל קול ה' היוצא ממנו:

והנה אחר כל אלה יש אש הגדולה, והיא לפנים מכל המסכים, והיא שלפנים מהנוגה. והוא אומרו, ומתוכה בעין החשמל מתוך האש. אשר שם האלקים. ואותה אינה נקראת, אש מתלקחת, כי אין בה תפיסה ולקידה. ועליה נאמר, כי תאכלנו האש הגדולה הזאת, ואת האש הגדולה לא אראה עוד. ועליה נאמר, והר סיני עשן כולו מפני אשר ירד עליו ה' באש. ועל כן המציא הוא יתברך עשן שם לבל יסתכלו. ואם יראו, יהיה מתוך העשן ולא להדיא. כי לא יוכלו לסבול כלל. ואמר, כי ראו את ההר עשן, שהוא על האש הגדולה ההיא:

ועל זה אמר וכל העם רואים וכו' עד ואת ההר עשן וכו'. ואחר כך לפנים מזה וירא העם, מה שאין לאומרו כי-אם בהסתר, שהוא בשכינה. ובזה יצדק אומרו יותר, ודבריו שמעת מתוך האש.

ועל זה יאמר, פנים בפנים דבר ה' וכו' בחר מתוך האש. וכן, השמע עם קול אלקים מדבר מתוך האש. ואז נתקיימה שאלתם, 'רצוננו לראות את מלכנו'. ואז פרחו נשמתם ונשארו פגרים מתים:

וזה אחשוב, רמז הכתוב באומרו וירא העם וינעו. כלומר, כי אחרי זאת נתעורר ונתחדש התנועה. ומכלל, שאחר שוירא העם היו בלתי מתנועעים, כי מתו.

ואחר כך ריחם ה' עליהם וינעו. וזהו וירא העם וינעו. כי אחר שוירא העם עשה הוא יתברך להם שויעו. ואחרי כן בלתי חוזר למות, שבו אחור הרחק מן ההר, וזהו ויעמדו מרחוק:

ואז על בלתי יכולת לסבול, אמרו, דבר אתה עמנו כו'. עם היות, שכאשר דבר ה' את כל הדברים כיון לאמר להם בעצמו, לולא שבהגדיל האור נתייראו ובקשו שמושה ידבר:

ולפי זה רואים את הקולות וכו' שיש מרבתינו ז"ל אמרו, 'רואים את הנשמע'. היה אפשר לומר, כי השגתם לראות את הנשמע הוא בדרך מעובה לפי השתלשלות עד המסך החיצון לכולם. כמו שכתבנו בדרך הפשט להתכת הכתובים. אלא שמאמרם, 'מה שאין הפה יכולה לדבר ואין האוזן יכולה לשמוע'. שיראה שהיא גוזמא נפלאה, כמו שכתבנו למעלה. שהוא את השם הנשמע מאתו יתברך, הוא באומרו אנכי ה', והוא שאלתם, רצונו לראות את מלכנו. יתכן, שלא על מלת הקולות כיוונו, כי-אם, אל מלת וירא העם. שהוא אחרי שעברו כל הארבעה מסכים. כי נאמרה ראייה אחת, במסכים שהיתה ראייה מעובה. ואחר כך אמר וירא, אל אשר הוא בלי מסך. ועליה אמרו 'רואים את הנשמע מה שאין הפה וכו'. ותפס מראש הפסוק, עם שעל סופו הוא הענין. להוכיח, כי כראייה הראשונה ששלטה בה השגת ראייה, כך היתה השנית. שראו את ה' הנשמע, 'מה שאין הפה וכו' ולא האזן וכו'.

עוד יתכן, באומרו וכל העם רואים וכו'. והוא, במה שאמרו ז"ל במדרש חזית, כי כל דבור שהיה יוצא מפי הקדוש ברוך הוא, היה עוקף את מחנה ישראל ומחזור על כל אחד ואחד מישראל ואומר לו מקבלני את עליך, כך וכך מצות יש בי, כך וכך דינים, כך וכך גזרות שוות וכו'. ואומרים לו הן. מקבל את א-להותי, ואומר לו הן. ויהיה כמאמרם ז"ל, אמר רבי יוחנן, כל דבור ודבור שהיה יוצא מפי הקדוש ברוך הוא היה נברא ממנו מלאך. וזהו רואים את הקולות הם אנכי ולא יהיה

לך. שהיו שני קולות שנעשו שני מלאכים, והיו רואים אותם מדברים עמהם. ולפי זה יהיה כפשוטו מאמרם ז"ל 'רואים את הנשמע':

ולמעלה מהם היו רואים את הלפידים, שהם שרשי הדברות, שמהם יצאו בהתפשטם מלאכים. כנודע, כי הבל פיו יתברך הוא למעלה ממלאך. כי-אם בהתפשטו מתעבה לעשות שליחות לסבב ולדבר בישראל, אז נעשה מלאך. אך עיקר הדיבור שממנו נעשה מלאך נקרא לפיד, שממנו יוצא ברק. וכל זה חוץ למסכים. ואחר כך השיגו לראות בקול השופר, הוא קול היוצא מתוך נרתק, עד האש הגדולה שאחר כל המסכים, כי כלם היו כנרתק ושופר, וראו את איכות הקול אשר בתוכה, עד ההר עשן מהאש הגדולה אשר שם כבוד ה', כמדובר למעלה. ואז ויראו וכו' עד ויעמדו מרחוק. כדלעיל:

(עוד מזה באלשיך דברים פרק ד) כי שאל נא לימים ראשונים, הם הימים שמיום החדש השלישי שבאו לסיני עד יום שנתנה תורה. והוא, כי שם על יום ראשון לסיון נאמר, ביום הזה באו מדבר סיני. ושם הערנו מאי היום הזה, היום ההוא מיבעי ליה? אך הוא, כי למדנו מספר הזוהר, כי הימים שנעשים בהם מצות ומעשים טובים קונים קדושה והויה רוחנית קיימת לעד. ועל כן נאמר, ויקרבו ימי ישראל, ויקרבו ימי דוד, כי חיים רוחנים המה קיימים לעד. וכענין זה, הוא הששת ימים שהיו ישראל לפני השכינה בהר סיני. וזהו אומרו היום הזה, כמורה באצבע, כי רוחני וקיים הוא. ואם היום הראשון כך, כל שכן שאר השישה ימים, ועליהם יאמר כי שאל נא לימים ראשונים:

ובאיזה ימים אמרתי, הלא הוא באותם אשר היו לפניך. כי חיים וקיימים היו אתך,

שאל נא להם. כי הדור הזה שנשארו, אחר מתי מדבר, שהיו פחותים מבני עשרים ביציאת מצרים, היו צדיקים גמורים. הם אשר הורו באצבע על הים, ואמרו זה אלי, כי הכירוהו, מאז היה מניקם דבש וחלב, במערות צורים בדמות צח ואדום. ומי שאיכות זה להם, לא יבצר מהם, דבר עם הימים הרוחניים ההם. ואליהם אמר כי שאל נא כלומר עתה, שכלו מתי מדבר ונשארם אתם כלכם צדיקים, לא יהיה שום עיכוב שהוא. כי (ימים הרוחניים) יגידו לך, מה שאינך זוכר, שהייתם קטנים שיגידו לך שאלה זו. והיא, האם למן היום אשר ברא כו' הנשמע עם קול א-להים כו':

ושמא תאמר, כי גם האומות שמעו, והוא מאמרם ז"ל, כי היה הקול מתחלק לשבעים לשון והיה נשמע מסוף העולם ועד סופו, לזה אמר מדבר מתוך האש. והוא אשר כתבנו למעלה במקומו מהכרח הכתובים והענין, ולשון מאמרי רבותינו ז"ל באומרם, היה הקול מתחלק לשבעים לשון.

אך הוא, כי ארבעה מסכים ישנן לפני השכינה. סערה, וענן גדול, ואש מתלקחת, ונוגה לו סביב. וידוע כי המסך הראשון הוא סערה, שם היו נאחזים שרי האומות כי חצוני יחשב. ועל כן קול ה', אשר היה קול יחיד כיחודו יתברך, היה מתפשט ויוצא דרך המסכים עד החצון הלז, ואז כל שר מקבל אחר התפשטו עד שם לפי מציאותו, וזהו אומרם, ומתחלק לשבעים לשון. ומכאן כל אחד מהם היה נשמע בעולם, ושומע כל עם את לשונו היוצא מהשר שלו:

אך ישראל, לא היתה קבלתם מהמסך החצון ההוא, כי-אם מהשלישי, שהוא דק ורוחני. והיה הקול דק וקדוש מהאש ההוא עד גדר שהיה מתייחס כמשל קול היוצא מתוך השופר. כי הקול דק ובלתי נראה, והשופר עצם גשמי. על דרך זה היה המסך השלישי ההוא כדבר מלובש,

שקול ה' היוצא מתוכו היה מתייחס אל קול היוצא מתוך השופר. וזה מאמר הכתוב, וקול שופר חזק מאד, ואומר, ויהי קול השופר הולך וחזק. כי בצאתו מתוך האש וחוצה, שהיה בלי לבוש, היה מתחזק יותר. וזה מאמר וידבר ה' אליכם מתוך האש:

וזה מאמר משה פה, השמע עם קול א-להים, ולא תאמרו כי גם האומות שמעו שבעים לשון, כי הלא אתה שמעת קול א-להים ממש, מתוך האש, שהיה מתוך האש המסך השלישי, ולא שנתלבש הקול עד היות מעין מסך האש, כי-אם מדבר מתוך האש, שהיה קול א-להים באיכותו ממש יוצא מתוך האש. כי לא היה המסך, רק כשופר המקיף את קול התוקע בתוכו, והוא כגשמי בערך הקול. וזהו מדבר מתוך האש כאשר שמעת אתה. כלומר, איני אומר אלא כאשר שמעת אתה, כי האומות לא שמעו באופן זה.

כלומר, כי אותם הימים יעידו לך כל זה, כמו שמתקברים להעיד ימי הצדיק בסילוק מה שפעל בהם. כלומר, ובזה תדע, כי גם שעבדת עבודה זרה, לא יבצר ממך, כאשר מתן תורה, בשוכב עד ה', כאשר היה לך אחר עובדך עבודה זרה במצרים, כי אינך כיתר אומות, כמו שיעידו ממדת תורה:

ושמא תאמר, מה יתרון יחשב לנו, אחר שעל ידי ששמענו כן, יצאה נשמתנו, ונשארו פגרים מתים. לזה אומר ויחי, כלומר, שאם זולתך היה שומע את הקול ההוא ומת, לא היה חוזר לחיות כאשר חיית אתה. ואין זה כי-אם, להיות איכות נפש קדוש, לא שיברתך הקול לגמרי, רק לפי שעה, וחיית אחרי כן. והן, לו היתה נפש זולתך תחת נפשך, למה שהיא נגדיית אל קדושתו (של הקול), לא תעצר כח לשוב לחיות אחרי מותה:

(עוד מזה באלשיך דברים פרק ט)
מוכרח היה להיות הארבעים יום מעת לעת. והוא, כי בעלותי ההרה היה לקחת לוחות האבנים כו'. כאשר ליצירת הולד מתכונת החומר הלז צריך ארבעים יום וארבעים לילה שלמים עד השתלם יצירתו, כן להתהפך מציאות החומר והייתו אל הויה רוחנית עד היות ראוי לקבל לוחות הברית מידו יתברך על היות שם עם ה' יונק ונהנה מזיו השכינה צריך גם כן ארבעים יום שלמים. כי בכל סכום הארבעים יום על ידי היותו יונק מזיו השכינה, יום יום הוא הולך ומפשיט חומריותו וקונה הויה רוחנית. וזה יאמר פה אל תתמהו במה שלא באתי ביום הקודם, כי הלא בעלותי ההרה היה לקחת לוחות האבנים לוחות הברית, ועל כן הוצרכתי להתהפך אל הויה רוחנית, ועל כן ואשב שם ארבעים יום וארבעים לילה. כלומר, שלמים. ובמה הייתי מתהווה מחומר אל הויה רוחנית, הלא כי לחם לא אכלתי ומים הוא אשר לא שתיתי, כלומר, לחם היה מה שלא אכלתי ומים לא שתיתי אך מזיו השכינה המשפעת בי אכלתי ושתיתי ועל ידי הייתי מתהווה הויה רוחנית שעל ידי כן זכיתי לשיתן השם יתברך בידו אלי. וגם מצד איכות הלוחות מצד עצמן כי הנה היו כתובים באצבע א-להים ומי יעצר כח בהויה גשמית לקבל:

ושמא תאמרו, כי אחר שנכתבו בלוחות נתגשם הכתב והמכתב. לזה אומר, לא כן הדבר, כי הנה ועליהם ככל הדברים אשר דבר ה' עמכם בהר מתוך האש, שהיו הדברים בעצמם רוחניים מאד שהיה האש עב בערכם, ששמעתם מתוך האש, כקול היוצא מתוך שופר, שהקול דק ויוצא מתוך השופר העב, כן היה קול ה' יוצא מתוך האש והיה האש כשופר עב, בערך קול ה' היוצא מתוכה. כמפורש אצלנו על פסוק, ויהי קול השופר הולך וחזק כו'.

וזהו אומרו ככל הדברים אשר דבר ה' מתוך האש שהיה האש כנרתק והקול רוחני מאד יותר מהאש. ככל המציאות ההוא, כמעט ככל גדר הרוחניות ההוא, היה בדברים שעל הלוחות, ועל כן אומר, ועליהם ולא אומר ובהם. אך לא כחורת וחוקק אותיות בגשם קשה היו הדברים בלוחות, שאם כן מ"ם וסמ"ך שבלוחות איך הוו עומדות, אך להיותו רוחניות האותיות בתכלית, לא היה נרגש החקק בעצם האבן להיות החקק נרגש בהם, כי-אם, עליהם, כדבר השולט עליהם, ולא ממש בהם שהוא בלוחות. וכן פה הוא אומר ועליהם ולא אומר ובהם:

שופרות ד

(תהילים מזו) עלה א-להים בתרועה, י-הוה בקול שופר:

הנה זה דרכו יתברך, בהיות מדת אלקים היא מדת הדין, עלינו, בחטאינו, כי בתרועה וקול שופר, תעלה מדת הדין מעלינו, על ידי מה שנכנע בקול התרועה, ותתהפך לרחמים על ידי התקיעה.

וזהו עלה אלקים הוא שם אלקים, הוא מדת הדין בתרועה, ויעשה הוא ה' שיתהפך (שם א-להים) לרחמים, בקול שופר, הוא קול הפשוט של שופר, הוא תקיעה, שהיא רמז אל הרחמים, וזהו עלה אלקים וכו', ה' בקול שופר...

עלה אלקים ונסתלק מלנהוג דין עלינו, ונהפך להתייחס ה' הוא מדת רחמים על ידי קול שופר, וזהו ה' בקול שופר. והנה זאת יעצתי הריעו לאלקים שתכנעו בתרועה לפניו, ולא תהיה הרניה משוללת הכנעה:

שופרות ה

(תהילים צח ו) בחצוצרות וקול שופר, הריעו לפני המלך י-הוה:

הריעו לה' כל הארץ וכו'. אחר אומרו כי ראוי ישירו ויזמרו מעתה ישראל שיר חדש על הגאולה העתידה, מאשר ראו אשר עשה ה' במצרים, כי כן יעשה לכל המצרים את ישראל לעתיד,

הפך פניו כלפי האומות שבכללם הד' מלכויות, ואומר הריעו והכנעו לה' כל הארץ, פן יקרכם כמצריים.

כלומר, שלעשות רצון ה', (אשר רצונו הוא) לפקוד עליהם (על בניי) אשר חטאו, (והעונש הוא אשר) הם מגלים אותם, (תזיחרו) שכוונתכם תהיה, לעשות רצונו ית' בעמו, ולא לכוונת שעבוד, אשר) לא להכביד עליהם.

ואם יקשה עליכם ההכנעה, והשעה משחקת לכם, פצחו והתחילו מעט, וזהו פצחו, ואם תעצבו עתה, תשמחו לאחר זמן, שלא ירע לכם בסוף, וזהו ורננו וזמרו. או יכוין, שתעשו בהדרגה, בתחלה פצחו בתרועה, ועוד מעט רננו רנה, ועוד מעט זמרו שנתן לכם הממשלה לעשות רצונו בעמו, לא לכוונת שעבוד:

ואחר שתוסיפו גם לזמר, השמרו, פן תתגאו ו(עיי' תזמרו לאלהיכם, באמור, כי הוא נתן לכם הממשלה, כי-אם, זמרו לה' כי 'הוא' הנותן לכם כח לעשות חיל.

ולא תתחילו הזמר בקול רם, בנבל עשור או בתוף מתחלה, כי-אם, לאט לאט, כי תחלת הזמר יהיה בכנור, אשר קולו נמוך, שהיא גילה בקצת הכנעה, וזהו זמרו לה' בכנור, ואחר כך, שתפו עם הכנור קול זמרה בפה, וזהו שחזר ואמר, בכנור וקול זמרה.

ובזכות שתשפילו גוים עצמכם בזמן שליטתכם, ותגילו ברעדה, שאף הזמר

שלכם בממשלתכם כדרך המלכים יהיה בלחש, בכינור, בזה תזכו, כי כשיבוא אלקיננו לשפוט הארץ, תשישו בשמחה, ובחצוצרות המרימים קול, מצורף עם הכנעת קול שופר תריעו:

ולמה יהיה שופר, (מ)אחר שאז תהיה לכם שמחה?

מפני שהוא לפני המלך ה', כי יש אז ב' בחינות, על כי בא לשפוט, הוא תואר מלכות, לכן צריך תרועת מלך, כי תואר "מלך" נאמר על המשפט,

ועל כן בעשרת ימי תשובה, שהם ימי משפט, אנו אומרים המלך הקדוש המלך המשפט,

ולזה ה', שהוא רחמים, שאז יבוא לרחם בדין, על כן הם החצוצרות. כי אז נעשה, מעין מה שהיה במקדש, שהיו חצוצרות מקצרות ושופר מאריך, וזהו שלא אמר "בחצוצרות ושופר" כי-אם וקול שופר, לומר, שאחר השמעת החצוצרות, עדיין קול השופר נשמע.

והוא, כי אז יהיה כיום ראש השנה, שהוא יום דין כי אז ה' ימלוך, כי תואר מלכות נאמר על המשפט,

כי על כן בימים הנוראים אנו אומרים המלך הקדוש המלך המשפט,

והוא ברחמים כנודע, וכן יהיה לעתיד.

וזהו אומרו, לפני המלך ה', שהם שתי הבחינות.

ואם כה תעשו, שתריעו לה' כל הארץ, שאפילו האומות, תכנעו לפני ה' מעתה, לקרוא כלם בשם ה' ולעבדו שכם אחד, כי אז, עם היות יתברך בא בתואר מלך, שהוא לדין עמים, יהיה ה' שהוא מדת הרחמים, ולא יהיה רוגז בעולם, לכם:

שופרות ו

(תהילים פאד) תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו: כי חוק לישראל הוא משפט לא-להי יעקב:

תקעו בחדש כו'. הלא אמרנו כי שם אלקים, הוא מדת הדין, הוא טוב לישראל, וממנו, ישועה לה', לישראל עמו. והיוצא מזה הוא, כי יום ראש השנה, כי לאלקים הוא, היום ההוא, לטוב לישראל הוא, ואם כן איפה, היה ראוי, נשיר בו לפחות בכנור עם נבל, אך מצות ה' עלינו בשופר, המורה תרועה.

לזה בא ויאמר, גם שאמרתי, כי גם מדת אלקים לנו טוב, עם כל זה, תקעו בחדש הידוע שופר, כי בראש השנה, אפילו נהיה צדיקים, יום תרועה והכנעה הוא, ואין בו, כי-אם, שופר תרועה.

ולא מפני שיום צרה הוא ליעקב, כי אדרבה, יום שמחה ונצחון הוא, אלא, שהוא יום מכוסה ענינו (כסה, ליום חגיגו) עד ליום החג, כי אז ביום חגנו של סכות מתגלה.

והוא מאמרם ז"ל, שבראש השנה, עומדים לדין ישראל, ואומות העולם, ודומה למלך, שדן אנשים רבים, ואחר צאתם מהדין, לא נודע מי מהם ניצח, אלא במה שהנוצח נושא כלי המלך לפניו, כן, בבוא חג הסוכות, וישראל בלולביהם בידיהם, ניכר שהם נצחו.

וזה יאמר, תקעו בחדש שופר, והטעם הוא, שעם היות שהאלקים הוא מדת הדין, שבר"ה הוא עוזנו, אז הוא ביום בכסה, (עד) ליום חגנו (סוכות) שאז יודע ויגלה (את מה שהיה מכוסה), על כן, מאחר שהוא נכסה כעת, נריע כלנו:

ועם היות שהתרועה בשופר הוא להכניע ולהחריד, כמה דאת אמר, אם יתקע כו' ועם לא יחרדו, והלא תאמרו,

אם, (מ)אחר שאנו צדיקים, מה צורך לשופר?

כי עם כל זה, אין השופר חנם בזמן ההוא, כי הנה בהיותכם צדיקים ונקראים ישראל, לישראל הוא השופר לחוק, כמו כל חוק, ולא להכניע (או להחריד, את לב הערל), כי סוד נסתר יש בו.

ואם הוא משפט הוראת דין, הוא בזמן שהוא יתברך אלקי יעקב, שאנו בלתי כשרים:

שופרות ז

(תהילים קנ) הללויה הללו אל בקדשו, הללויה ברקיע עז: הללויה בגבורותיו, הללויה כרוב גדלו: הללויה בתקע שופר, הללויה בנבל וכנור: הללויה בתף ומחול, הללויה במנים ועגב: הללויה בצלצלי שמע, הללויה בצלצלי תרועה: כל הנשמה תהלל יה, הללויה:

הללוי-ה הללו א-ל בקדשו וכו'. גם שלא יבצר שעשרה הלולים הללו הם לעומת עשר ולא תשע הידועים ליודעים חן, לא נמיש מלהניף בהם יד לפי הפשט.

והוא כי הנה הסכמת רבותינו ז"ל, כי הנשמות של צדיקים למעלה מהמלאכים, והוא מוכרח, כי הלא המלאכים הם בכלל מעשה בראשית, בחידוש העולם, שעד כאן לא פליגי אלא אם בשני או בחמשי אבל הצד השווה שבהם הוא, כי בראשון לא נברא שום מלאך שלא יאמרו מיכאל היה מותח וכו', אך הנשמות קדמו לעולם, שבהן נמלך הקדוש ברוך הוא, וברא העולם כמאמרם ז"ל, כי עליהם נאמר, המה היוצרים וכו', עם המלך במלאכתו יישבו שם, עם מלכו של עולם, במלאכת עולמו:

ונבא אל הענין, אמר הללוי-ה שברא הב' עולמות בשם זה, העולם הזה לקנות

השלמות, ועולם הבא לקבל השכר ואור העליון. ואל יאמר איש מה נהלל י-ה על ב' העולמות, והלא נוח לו לאדם שלא נברא בעולם הזה, כי הנפש יצאה מעולם הנשמות, ובאה אל החומר עכור, ובספק אם תרד שאול מטה, וגם הגוף כל ימיו מכאובים וכעס, והוא לקברות יובל, תחתיו יוצע רמה ותכסהו תולעה,

על כן אמר אל תחושו, כי הנשמות שבעולם הנשמות, עם כסא הכבוד, כמאמר ר' יוחנן, על ערבות, כי שם כסא הכבוד והנשמות וכו', הללו את שם א-ל, שבמדתו היא מדת חסד, נברא העולם כנודע, כי עולם חסד יבנה.

ואחר אומרו על הנשמות העליונות מהמלאכים, אמר, כי למטה מהן, הללויה מלאכים ברקיע עז, כי חסד א-ל היה לכם שתשרתוהו:

ושמא תאמרו, מה תשיב על חששת האדם, כי נוח היה העדרו, פן יחטא ואשם ויפסיד בהבראו.

על כן בא וידבר בו, ואמר, הללויה בגבורותיו, לאמר, אל תתגאו בני אדם נפש וגוף על הבראכם, כי קחו עצתי, והוא, כי בזה תבטחו להיות בני העולם הבא, על ידי סבול יסורין באהבה, כי דרך חיים תוכחות מוסר, אך, אל תקוצו בהם, כי-אם הללויה בגבורותיו, כי היסורין הם בחינת גבורותיו, ועל ידי כך הללויה כרוב גדלו, שתעלו במעלה, מתיחסת אל רוב גדלו אותו יתברך, ולמה תדאג הנפש, כי הלא יגדל טובה אז, מאשר היתה באמנה אותו יתברך, טרם בואה פה:

ואם יצר סמוך יטה אשורכם מני הדרך ותחטאו, שמעו אלי, והללויה בתקע שופר בראש השנה, והוא כמאמרנו על מאמר חז"ל, וה' נתן קולו לפני חילו בראש השנה, שהוא, כי עלינו לשבח לאבינו הרחמן, שמצונו לשמוע קול שופר בראש

השנה, לעורר לבבנו, נחרד ונשוב אליו ביום ההוא, למען יכתבנו בספר חיים, ולא בהפכו, ומי מלך רחמן, ביום משפט, ירצה בתשובת אשר לא שב, טרם יבוא יום רוגז משפטו, באופן, שעל ידי מה שאדם שב ביום ההוא, בחרדה ראויה, ותשובה בכל לבו, יתקן, לכן הללויה, והחזיקו לו טובה על זאת, ושובו וחיו בעולם הזה, ובעולם הבא. ובזכות זה, תשמחו שמחה שלמה בחג הסוכות, כמאמרם ז"ל, במה יודע מאן נצח בראש השנה, במי שנוטל שרביטו של מלך, הם ד' מינים שבלולב. והוא מאמרנו על פסוק, בכסה ליום חגנו, שהוא, שנצחון ותיקון ראש השנה הוא מכוסה (עד) "ליום חגנו", כי בחג הסוכות יתגלה נצחוננו:

וזה יאמר פה, הללויה בתקע שופר, שמעורר אתכם בו לשוב עדיו, שעל ידי כן תזכו ותהללויה בנבל וכנור, וכל מינים אשר יזכיר, שכולם נמצאים בחג בשמחת בית השואבה, דתנן והלויים בכנורות ובנבלים ובמצלותים ובחצוצרות ובכלי שיר בלא מספר, אלא שבא דוד וסידרן, איך ישירו, באופן ראוי לפני הקדוש ברוך הוא, והוא, שצריך יכנע האדם לפני קונו, שיגיל ברעדה, על כן, בתחלה יתחיל בנבל וכנור, שקולם נמוך, ועוד מעט בכלים שקולם רם מאלו, הם תף ומחול, ואחר כך יהללויה במנים ועגב, שקולם עולה יותר. ואחר כך בצלצלי שמע, שמשמיע יותר מכולם, וכשגומר בסוף יהיה בצלצלי תרועה, לגמור בקול, שעם היותו קול רם, הוא בדרך תרועה והכנעה, וזהו הללויה בצלצלי תרועה.

הרי במועצות ודעת שתי אלה, אחד, שנשמח ביסורין, שנית, שיחרד לבבנו בראש השנה, תתקן משובתנו, ונוכה לעלות לעולם הבא לאור באור החיים, הנשמה למעלה ממקום שהיתה שמה

בתחלה, וגם הגוף יגיל טובו ככל גופי ישני
עפר קדושים אשר בארץ המה:

ושמא תאמר, הלא אם חלק מהנפש
יזכה, לא יזכה חלק אחר, והוא הכתוב
אצלנו בענין הגלגול כדרשב"י, שאם נפש
אחת תחטא והתגלגל באיש אחר, ולא
תשתלם עד השלישי, אשר אין ספק,
שלא ישארו ב' הגופים הראשונים
משוללי נפש, בקומם בתחיה...

אך הוא, כי חלק מהנפש מומציאותה
עצמיית בשני וכן בשלישי, לפי מציאות
בחינת הנתקן בקודם, והנשאר ליתקן...

כלל הדברים, כי על ידי הגלגולים
מציאות הנשמה מתחלקת לשתיים
שלשה חלקים, והיה אפשר לומר, כי
אולי לא ישתלם רק החלק האחרון, על כן
אמר, אל תחוש כי כל הנשמה בכל חלקיה
תהלל י-ה, כי כולה תזכה על ידי העולם
הזה שנברא בה"א, אל העולם הבא
שנברא ביו"ד, זהו כל הנשמה תהלל י-ה.
ובכן גם החומר הצטרף עם הנפש
והללויה-ה, כי בשלומה יהיה לך שלום:

שופרות ח

(ישעיה יח ג) כל יושבי תבל ושכני ארץ,
כנשא נס הרים, תראו, וכתקוע שופר
תשמעו:

כל יושבי תבל ושוכני ארץ כנשא נס וכו',
שהוא, כאשר יהיו על ההרים רגלי מבשר,
אז תראו, כי כל כך יפורסמו נפלאותיו ית',
כי בעת ההיא, שהוא ית' נושא נס על הרי
ישראל, כד"א, ונשא נס לגוים, אשר זה
לפי הטבע, לא יראוהו, רק אשר הם
בארץ ישראל, ועכ"ז, כל יושבי תבל,
שהוא כל העולם, ושוכני ארץ, הם שוכני
ארץ ישראל, תראו כא', כאלו הכל
שוכנים בארץ ישראל,

וכן, כאשר יתקע בשופר גדול, שהוא
רוחני מאתו ית', שהוא מעין שופר של
מתן תורה, שהיה רוחני, שלא היה נשמע
רק לישראל, כי אומות העולם מ"ה, לא
שמעו, כי-אם, קולות בלבד. וארז"ל, כי
שופר העתיד, הוא גדול משל מתן תורה,
כי של מתן תורה היה של שמאל, והעתיד
הוא של ימין, באופן, כי לעתיד לא היה
מקום לשמוע אותו האומות,

אמר, כי כל יושבי תבל כו' גם כתקוע
שופר, שהוא ביום ההוא יתקע בשופר
גדול, ובאו האובדים וכו', והנדחים כו',
בתקוע אותו שופר, לאסוף הנדחים,
תשמעו ממש, כי גם שהוא קול שופר
רוחני, כאלו הוא תקוע שופר ממשי
תשמעו, וזהו, כתקוע וכו', ותתעורר
לבבכם להביאם (את האובדים) אליו,
מנחה לה':

שופרות ט

(ישעיהו כז יג) והיה ביום ההוא יתקע
בשופר גדול, ובאו האובדים בארץ אשור,
והנדחים בארץ מצרים, והשתחוו לי-הוה
בהר הקדש בירושלים:

ביום הגאולה, לבנות בית שלישי, אז לא
יהיה גבול קטון, כי-אם כל העולם, כי אז,
ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו
האובדים כו' והנדחים, שהוא מהלאה
לשבולת הנחר, ולהלאה מנחל מצרים,
ולא בלבד אשר הם בלתי אבודים
מהיהודים, ובלתי נדחים, כי-אם, גם
האובדים והנדחים יבואו, ולא נלקטים
אחד אחד, כי-אם, ובאו הרבה יחד
והשתחוו לה' בהר הקדש, שהוא טרם
יבנה ביהמ"ק, שעודנו הר בירושלם, כי
קיבוץ גלויות הוא תחלה:

שופרות י

(זכריה פרק ט, יד טו) וי-הוה עליהם
יראה, ויצא כברק חצו, וא-דני י-הוה
בשופר יתקע, והלך בסערות תימן: י-הוה
צבאות יגן עליהם,

וה' עליהם יראה. שהוא תופסי התורה
אשר המשיך לחמור, ואז ה' הנראה
עליהם, מבלי חרב בידם, יצא כברק חצו
של ה' שעליהם להרוג האויבים, וא-דני
אלקים בשופר יתקע, לכשיבואו האובדים
והנדחים:

או יאמר, וה' עליהם וכו', והוא כי ה'
שורה על ישראל עמו, אך אינו נראה על
ראשם, אך ה' שהוא עליהם יראה כנתן
דיוציתא, וקרני בהיקת אורו יתברך
המתפשטים כחצים, יצא עד למרחוק
כמו הברק, וא-דני אלקים בשופר יתקע,
והלך קולו בסערות תימן, שירעיש ברוח
סערות תימן, שהוא רוח סערה גדולה,
ע"ד אומרם ז"ל, שאלמלא מלאך הנקרא
נץ, יאבר ויפרוש כנפיו להעמידו (את רוח
סערות תימן), לא היה העולם יכול
לסובלו, וע"י ההרעשה ההיא, גוים יבואו
מאפסי ארץ, נגד ישראל, להצר להם
בחבלי משיח:

וה' צבאות אשר על ראשם, יגן עליהם.

שופרות סיום פסוק דתורה

(במדבר פ"י) וביום שמחתכם ובמועדיכם
ובראשי חדשכם ותקעתם בחצצרת על
עלתיכם ועל זבחי שלמיכם והיו לכם
לזכרון לפני א-להיכם אני יי א-להיכם.

אם מה שותקעתם יהיה על עולותיכם
שהוא לשמחת גבוה, אז והיו לכם לזכרון
לפני א-להיכם ולא לפני מקטרגים
לקטרג. מה שאין כן אם תהיה התקיעה
והזמר על אכילתם, שהוא דרך קלות
ראש חלילה: